

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
AGRÁRJOG TANSZÉK
SZAKDOLGOZAT
KONZULENS: DR. VASS JÁNOS

*A madárvédelem hazai és nemzetközi
szabályozásának egyes kérdései*

Készítette: Rozgonyi Eszter V/8.

Budapest, 2005.

1. BEVEZETÉS

1. 1. Miért éppen a madarak?

„Megértettem. Megértettem a madár énekét, és megértettem, hogy Orpheusz dalára a madarak miért figyeltek, és megértettem, hogy Szent Ferenc a madaraknak prédikált. Egyszerre magától értetődő lett számomra, hogy a madarak éneke nemcsak művészet és zene, hanem értelmes beszéd és gondolat is, mint az emberi nyelv, csak szebb.”
Hamvas Béla: *A madarak éneke*

Talán egyetlen olyan más állatcsoport sincs az emberiség történetében, amely annyira foglalkoztatta volna a tudósokat és a laikusokat, mint a madarak, amelyek fajgazdagsága, változatos alakja és hangja, csodálatos színei is megmozgatták az emberek fantáziáját. A szabadon szárnyaló madarakat nézve nem csoda, hogy Ikarosz története ma is a legalapvetőbb mítoszok egyike, amely a repülés szépségét és a tragédiákat egyszerre idézi.

A madár, mint szimbólum művészeti alkotások ihletőjeként is belopta magát az emberek szívébe. Számos zenemű kalauzolja hallgatóját a láthatatlan zene világába, hogy részese lehessen a madarak kifogyhatatlanul gazdag hangzásvilága csodájának. Elég, ha a zenészként ornitológussá vált francia zeneszerző Messiaen-ra gondolunk, akit joggal nevezhetnénk a madarak szerzőjének, hiszen nagy gondot fordított a madarak énekének zenei lejegyzésére, életprogramjának részévé téve azt.

A „madár-motívum” az irodalomban sem ismeretlen, hagyományos költői kép, többértelmű szimbólum, mely jelentheti a reménytelenséget (mint Kosztolányi Pacsirtája), az élethazugságot (mint Ibsen Vadkacsája), a gyilkos unalmat és a céltalanul elpusztított szépséget (mint Csehov Sirálya), vagy a kis és nagy emberek által egyaránt vágyott boldogságot ([Maurice Maeterlinck](#): A Kék madár). A népköltészetben a szárnyaló madár a szabadságot jelképezte, a kalitkába zárt vagy sebzett szárnyú madár pedig a rabságot.

A madarak látványa érzelmeket, gondolatokat kelt, mindenkit megérint, gyönyörködtet. A pillanat varázsa életre szóló útavalót kínálhat. Nem véletlen, hogy a művészi képfarmálású természetfotó ma reneszánszát éli. A kihívás, hogy az ember és természet sérülékeny egyensúlyát művészi erejű képekben megfogalmazza, sok fotográfust mozgósít.

A madarak – mint az a leírtakból kitűnik - az ember közvetítésével jelen vannak a zenében, az irodalomban, a fotókiállításon, valódi otthonuk, így megóvásuk reális színtere azonban mindig a sértetlen természet marad. A madarak a természeti környezet részeként az ökoszisztéma nélkülözhetetlen élőlényei, a fajokat összekötő tápláléklánc részesei, indikátor-fajok, legjobb segítőitársai az embernek a gyümölcsöt és a veteményt pusztító sok-sok rovar elleni küzdelmében.

A madarak helyzete a fokozódó környezetszennyezésnek és a természet könyörtelen kiaknázásának köszönhetően igen kedvezőtlen. A dolgozat megírásánál az a cél vezérelt, hogy elhelyezzem a madárvédelmet a természetvédelem keretei között, megtaláljam és értelmezsem azokat a szabályokat melyek a madárvilág fennmaradásának biztosítékául szolgálnak Magyarországon és a világ bármely táján.

Munkámmal szeretném felhívni a figyelmet a természet rejtett értékeire, a környezettudatosság megerősítésének és a természetvédelmi szemléletformálás szükségességére.

1. 2. A természetvédelem fogalmának meghatározása

A természeti értékek és a természeti területek a nemzeti vagyon sajátos részei, fenntartásuk, kezelésük, állapotuk javítása, a jelen és jövő nemzedékek számára való megőrzése, a természeti erőforrásokkal történő takarékos és ésszerű gazdálkodás biztosítása, a természeti örökség és a biológiai sokféleség oltalma, valamint az ember és természet közötti harmonikus kapcsolat kialakítása mint az emberiség fennmaradásának alapvető feltétele, a természet hatékony védelmének létrehozását igényli. A hatékony természetvédelem biztosításának egyik feltétele a megfelelő szintű és mértékű szabályozás¹. Ugyanakkor hozzá kell tenni, hogy igazi természetvédelem társadalmi támogatás nélkül nem létezik².

Arra a kérdésre, hogy mi is a **természetvédelem** néhány szavas meghatározásoktól kezdve hosszú fejtegetésekig sokféle választ találtam. Ezen megfogalmazásokból idézek néhányat, miszerint a természetvédelem olyan céltudatos, szervezett, intézményesített emberi (társadalmi) tevékenység, amelynek célja a természet élő és élettelen értékeinek feltárása, tudományos alapokon nyugvó szakszerű fenntartása, kezelése, megőrzése. E feladat ellátásához elsősorban az ökológia tudománya nyújt segítséget. A védelem lehet egyszerű elzárás (izolálás), de lehet a természeti érték fennmaradását biztosító folyamatok tervszerű munkával történő fenntartása (**passzív és aktív természetvédelem**)³. A természetvédelem körébe olyan területek tartoznak, melyek tudományos szempontból, különlegességüknél vagy szépségüknél fogva értékesek; illetve olyan vadon élő fajok, melyeket a kihalás veszélye fenyeget⁴. Ehhez hasonló Lehmann értelmezése, miszerint a természetvédelem olyan társadalmi tevékenység, amely a kulturális, gazdasági, esztétikai és

¹ Farkas Csamangó Erika: A természetvédelem és a nemzeti parkok jogi fejlődése. In: Collega 2002. évi 1. szám, 28. oldal

² Rakonczay Zoltán: A természetvédelem helyzete és kilátásai. Történelmi visszapillantás. In: Valóság 1991. évi 12. szám, 82. oldal

³ Környezet –és természetvédelmi lexikon 2. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002, 424. oldal

⁴ Természettudományi Kislexikon 2. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989, 1086. oldal

tudományos szempontból fontos természeti értékek megőrzésére irányul⁵. A Bajor Természet- és Tájvédelmi Akadémia a következőképpen határozta meg a természetvédelem fogalmát: a növények és állatok vadonélő fajai és életközösségei számára a természetes életfeltételek (természeti javak) megőrzése és fejlesztése valamint a természetes tájak sokféleségének és sajátosságának fenntartása⁶.

Ezen meghatározások alapján számba veszem, hogy mik lehetnek a természetvédelem tárgyai; mikor beszélhetünk a természetvédelemről szűkebb, tágabb és jogi értelemben; milyen szakaszokat különíthetünk el a természetvédelemben; és végül hogy melyek a természetvédelmet meghatározó ökológiai paradigmák.

A természetvédelem tárgyai négy csoportokba sorolhatók. **Élő természeti értékek (1)** a fajok; a társulások (a fajok védelmének leghatékonyabb és a gyakorlatban legkönnyebben megvalósítható módja az egyes társulások védelme); az élőhelyek; valamint a biológiai sokféleség. Dr. Gánti Tibor felhívja a figyelmet arra, hogy a természetvédelem világszerte egyoldalú, mert messze azokra az élőlényekre koncentrál, melyek a nagyközönség számára is ismertek. Az alacsonyabb rendű élőlények, az egysejtűek és a mikroorganizmusok természetvédelme még csírájában sem bontakozott ki⁷. **Élettelen természeti értékek (2)** a talaj, a földtani értékek, a barlangok és a víztani értékek. Megkülönböztetjük még a **kultúrtörténeti értékeket (3)** és a **tájvédelmi értékeket (4)**.

A madarak, mint élő szervezetek a természetvédelem tárgyai tehát, ezért a továbbiakban a természetvédelem és az állatvédelem kifejezések használata esetén ezek alatt minden esetben automatikusan a madárvédelmet is érteni kell.

Rakonczay Zoltán értelmezése szerint a **szűkebb** körű természetvédelem feladata a már törvényes oltalom alatt álló természeti értékek megőrzése és közkinccsé tétele, ill. a védetté nyilvánítás folyamata. Ezzel szemben **bővebb** körű természetvédelem alatt a természet egészére kiterjedő, általános, széleskörűen értelmezett természetvédelmet ért. Értelemszerűen a természetvédelem az első esetben elsősorban a hivatalok, ill. hivatásos természetvédők feladata (a társadalom segítségével), az utóbbi esetben viszont a feladat megoldása csakis és kizárólag a társadalom széleskörű támogatásával érhető el, s itt a hivatalos szerveknek alárendeltebb a szerepe: csupán a vélemény-nyilvánításra, a figyelemfelkeltésre, az ismeretterjesztésre, valamint a feladatok összehangolására korlátozódik. **Jogi értelemben** természetvédelemről akkor beszélünk, ha az e fogalomkörbe tartozó tevékenység egészét - a természetvédelemre vonatkozó jogszabályok szerint - az az állami szerv végzi, akit arra kijelöltek. Az állami szerveket itt tágabb értelemben értjük, mivel

⁵ Lájner Konrád: Gondolatok a természetvédelem és társadalom kapcsolatáról a Duda-Dráva Nemzeti Park létesítése kapcsán. In: Tér és Társadalom 1995. évi 3-4. szám 79. oldal

⁶ Heringer Joseph: Mit várhat a természetvédelem a hagyományoktól?. In: A Falu 1997. évi 4. szám, 66. oldal

⁷ Dr. Gánti Tibor: A természetes élővilág szerepe Magyarországon és Európában. In: Gazdaság és Társadalom 1992. évi 4-5. szám, 86. oldal

ide soroljuk a részben állami, részben társadalmi szervezeteket, bizottságokat, tanácsadó szervezeteket is⁸.

A természetvédelem két szakaszát különböztethetjük meg. A természetvédelem **terjeszkedő (expanzív, extenzív) szakasza** keretében területnövelő és egyéb természeti értéket védelem alá helyező, de egyre kisebb fajlagos ellátást biztosító természetvédelmi tevékenységre kerül sor. Az eredmény csak a jogi védelem megteremtése. Az extenzív szakasz hasonlít a passzív természetvédelemre, de nem azonos vele. Az extenzív szakasz egyértelműen kényszerhelyzet, a passzív természetvédelem sok esetben egy kellemes és főleg olcsó állapot. A természetvédelem **fenntartó (intenzív) szakaszának** tekintjük azt a védetté nyilvánítás utáni tevékenységet, ami az eredeti állapot visszaállítására és a bemutatás lehetőségeinek megteremtésére irányul. Előfordulhat, hogy nincs szükség az intenzív szakaszra, mert a védett értékek érintetlen állapotban vannak és/vagy a bemutatás feltételeit a védelem alá helyezés előtt megteremtették. Az aktív természetvédelem általában az intenzív szakaszban történhet⁹.

Itt kell szólnom a természetvédelmet meghatározó ökológiai paradigmákról. Korábban a természetvédelem többnyire területvédelmet és fajmegőrzést jelentett. Ezt a szemléletet az ökológia **klasszikus egyensúly-paradigmája** alapozta meg, mely szerint az ökológiai folyamatok végeredményeként kialakult ökoszisztémára jellemző stabil egyensúly a meghatározó. Ez a klasszikus paradigma meghatározta a természetvédelem célját, feladatait és módszereit. E szerint a természet bármely darabja lehet természetvédelmi terület, s a védett rendszer egyensúlyban tartja magát, ha sikerül elszigetelni az emberi hatásoktól. Ezzel szemben az új ökológiai paradigmáját **dinamikaparadigmának** nevezzük. A dinamikaparadigmát a természetvédelemre alkalmazva a folyamatok integritását kell védenünk, alakítanunk és befolyásolnunk, nem csupán a folyamatok statikus eredményét¹⁰.

⁸ Természet- és tájvédelem. <http://illit.hgeol.uni-miskolc.hu/hidro/term.htm> (2004. október 10.)

⁹ Természet- és tájvédelem. <http://illit.hgeol.uni-miskolc.hu/hidro/term.htm> (2004. október 10.)

¹⁰ Oláh János: A nemzeti parkok jövője. In: Valóság 2004. évi 8. szám, 15. és 17. oldal

1. 3. A magyar természetvédelem története

„A föld nem az emberé, az ember tartozik a földhöz. Minden kapcsolódik egymással, ...aki a földet megsérti megveti Teremtőjét.”
Seattle indiánfőnök

A hazai természetvédelem története legjobban a vonatkozó jogi szabályozás, a gazdálkodási előírások történetén át követhető nyomon, amelyekre később a szervezeti rendszer épült. Mivel a területek elsősorban gazdálkodási célokat szolgáltak, nem pedig természetvédelmit, így a jogterület gyökerei az erdőtörvényekben és a vadászati jogszabályokban találhatók¹¹.

A természetvédelem jogi szabályozásának kezdetei tehát az első- többnyire gazdálkodási célú- erdőtörvények, vadászati jogszabályok voltak: Zsigmond király (1426) rendelkezése a kíméletes erdőhasználatról, erdőrendtartási törvények (1565., 1669.), II. Lipót dekrétuma (1791.) az erdők védelméről (erdei zárlat a pusztítás megakadályozásáról), III. Károly dekrétuma (1729.) a vadászat és madarászat szabályairól (tilalmi idők megállapítása)¹².

A kiegyezéstől az I. világháborúig terjedő időszakban összeírták a védelemre érdemes értékeket. Az 1883-ban megalkotott vadásatról, majd az 1888-as halászatról szóló törvények a madárfajokon kívül néhány más gerinces állatfajtára is tartalmaztak természetvédelminek tekinthető előírásokat. Sajnos ezek végrehajtását a világháború megakadályozta.

Az ekkor megalkotott fontosabb természetvédelmi jogszabályok a következők voltak:

1. az 1879. évi XXXI. törvény , az első önálló magyar erdőtörvény (véderdők kijelölése: tarvágás, alomgyűjtés és legeltetés tilalma, tűzgyűjtési szabályok, élőhely, tájképi értékek védelme, vadászati előírások)
2. 1883. évi vadászati törvény (XX. tc.) (szélesebb körű madárvédelem)
3. 1883. évi halászati törvény (tilalmi idő)
4. 1894. évi XII. tc. 57. és 58. §-a : a mezőgazdaság számára hasznos állatok, illetve a hasznos homokkő növények védelme (a törvénycikk felhatalmazása alapján 1901-ben a 24.655. sz. FM rendelet sorolta fel a védelemben részesítendő madár- és emlősfajokat)
5. az emlékfák, tájképek szépségét emelő faegyedek, ritka vagy értékes példányok regisztrációját előíró 21.527/1900. FM rendelet

¹¹ Farkas Csamangó Erika: A természetvédelem és a nemzeti parkok jogi fejlődése. In: Collega 2002. évi 1. szám, 28. oldal

¹² A magyarországi természetvédelem története.

<http://www.happybiketeam.hu/olvasnivalo.php?action=termeszettvedelem> (2004. október 10.)

6. a Madarak és Fák Napjának bevezetése (26.120/1906. VKM rendelet)
7. az első természetvédelmi törvénytervezet (1910.)
8. az önálló természetvédelmi szervezetrendszer kialakításának kezdete (3526/1914FM rendelet)¹³.

Rakonczay Zoltán szerint a hazai természetvédelemnek három születésnapja van: a nulladik kilométerkö **1879**, amikor megalkották az első magyar erdőtörvényt, amelynek egyes pontjai a természetvédelmet ha nem is kötelezővé, de lehetővé tették. A természetvédelem átfogó szabályozásának kialakítása a két világháború közötti időszakra tehető. Az államerdészeti szerveket életre hívó 1923. évi XVIII. törvény volt az első jogszabály a természetvédelmi közigazgatás kérdéseiről¹⁴.

1931-ben jelent meg Kaán Károly „Természetvédelem és természeti emlékek” című könyve¹⁵, mely alapul szolgált az intézményesített, államilag szervezett természetvédelem kezdetének: **1935**-ben megszületett az első, már elnevezésében is természetvédelmi törvény. Az 1935. évi IV. törvény már ismerte a három védelmi formát: a természeti értékek védelmét, a területi védelmet és a fajok védelmét¹⁶.

A gyakorlati természetvédelem kezdetének **1939**-et tekinthetjük, amikor az előbbi törvény alapján hazánkban először helyeztek területet természetvédelmi oltalom alá¹⁷, a debreceni Nagyerdő egy részét nyilvánították védetté. Ugyancsak 1939-ben alakult meg az Országos Természetvédelmi Tanács.

A második világháborút követően az 50-70-es évek sajnálatos beruházási gyakorlata volt, hogy új városokat, nagyüzemeket építettek fel úgy, hogy számításba sem vették a természeti hatásokat. A természetvédelemmel foglalkozni kívánó társadalmi erőket elnyomták¹⁸. Rakonczay Zoltán az 1950-1970 közötti időszakot az elszalasztott lehetőségek két évtizedének tekinti. Ugyan a korábbinál korszerűbb természetvédelmi jogszabályok születtek és megalakult a világ első, közvetlenül a kormány alá rendelt természetvédelmi főhatósága, az Országos Természetvédelmi

¹³ A magyarországi természetvédelem története.

<http://www.happybiketeam.hu/olvasnivalo.php?action=termeszetvedelem> (2004. október 10.)

¹⁴ A magyarországi természetvédelem története.

<http://www.happybiketeam.hu/olvasnivalo.php?action=termeszetvedelem> (2004. október 10.)

¹⁵ Dr. Gánti Tibor: A természetes élővilág szerepe Magyarországon és Európában. In: Gazdaság és Társadalom 1992. évi 4-5. szám, 88. oldal

¹⁶ Farkas Csamangó Erika: A természetvédelem és a nemzeti parkok jogi fejlődése. In: Collega 2002. évi 1. szám, 28. oldal

¹⁷ Rakonczay Zoltán: A természetvédelem helyzete és kilátásai. Történelmi visszapillantás. In: Valóság 1991. évi 12. szám, 75. oldal

¹⁸ Boros József: A hazai környezetvédelem történetéről.

<http://www.zmka.hu/tanszekek/vegyl/docs/fiatkut/BorsosJ1.html> (2004. október 10.)

Hivatal (1962-1977, a továbbiakban OTV), de a várva várt védetté nyilvánítások elmaradtak¹⁹. Eredménynek tekinthető a barlangok és a madárfajok nagy részének védetté nyilvánítása, az erdők és a természetvédelmi szabályozás különválása (1961. évi VI. törvény az erdők és a vadgazdálkodás szabályairól; 1961. évi 18. törvényerejű rendelet a természetvédelemről). A 23/1962. (VI. 17.) Kormányrendelet a védetté nyilvánítási eljárást és a természetvédelmi területek kezelésével kapcsolatos feladatokat szabályozta. Az 12/1971. (VI. 1.) Kormányrendelet különválasztotta a helyi és az országos jelentőségű természeti értékek védelmét, és lehetővé tette nemzeti parkok létesítését. Ennek nyomán jött létre első hazai nemzeti parkunk, a Hortobágyi Nemzeti Park 1972-ben. Az 1977. évi 23. törvényerejű rendelet létrehozta az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatalt (a továbbiakban OKTH), és 1979-ben megalakultak a környezet- és természetvédelmi felügyelőségek²⁰.

1982-ben megalkották az első korszerű természetvédelmi jogszabályt, az 1982. évi 4. törvényerejű rendeletet, valamint a végrehajtásáról szóló 8/1982 (III.15.) MT rendelet, és az ehhez kapcsolódó 1/1982. (III. 15.) OKTH rendelkezést. Ezekben meghatározták a természetvédelem feladatát, a védelem létrehozásának eljárási szabályait és a védett természeti területek típusait.

Ezt az időszakot sok szervezeti változás is jellemzi. Az 1939-től kisebb változásokkal folyamatosan működő Országos Természetvédelmi Tanács 1977-ben megszűnt, illetve beolvadt az újonnan alakított Országos Környezet- és Természetvédelmi Tanácsba, amely 1978-1985 között működött. Az 1962-ben létrehozott Országos Természetvédelmi Hivatal 1977-ben beolvadt az akkor alapított Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatalba, amely 10 éves működés után 1987-ben egyesült a volt Országos Vízügyi Hivatallal (a továbbiakban OVH) és Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztériumként működött tovább. A Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztérium létrejötte után, 1988-ban az OKTH volt felügyelőségeinek és az OVH volt igazgatóságainak összevonásával pedig környezetvédelmi és vízügyi igazgatóságok alakultak²¹.

A rendszerváltást követően a természetvédelem jelentős fejlődésen ment át és kiemelkedő eredményeket ért el nemzetközi téren is. Megalkották a természet védelméről rendelkező 1996. évi LIII. törvényt amely korszerű szellemben már nem csak a védett területeken érvényesíti a természetvédelmi szempontokat, hanem kiterjesztette a védelmet a nem védett természeti területekre és tájakra is. Megszülettek a törvény végrehajtását szolgáló kormányrendeletek és miniszteri rendeletek, és 5 új nemzeti park alakult. A védett területek kiterjedése 2000-re elérte az ország területének mintegy 10 %-át (9,9 %), és jelentősen nőtt a védett fajok száma is. Megszületett

¹⁹ Rakonczay Zoltán: A természetvédelem helyzete és kilátásai. Történelmi visszapillantás. In: Valóság 1991. évi 12. szám, 75. oldal

²⁰ A magyarországi természetvédelem története.

<http://www.happybiketeam.hu/olvasnivalo.php?action=termeszettvedelem> (2004. október 10.)

²¹ A magyarországi természetvédelem története.

<http://www.happybiketeam.hu/olvasnivalo.php?action=termeszettvedelem> (2004. október 10.)

a Nemzeti Környezetvédelmi Konceptió részeként a Nemzeti Természetvédelmi Konceptió és a Természetvédelmi Alapterv. Folyamatban van a nemzeti ökológiai hálózat rendszer kialakítása. Védett területek kiemelkedő nemzetközi elismerésben részesültek: Világörökség cím, Európa Diplomadíj²².

1990-ben létrejött a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium, és a környezetvédelmi felügyelőségek kettéválásával kialakultak a nemzeti park igazgatóságok. 1998-ban a területfejlesztési vonal kiválása után megalakult a Környezetvédelmi Minisztérium, mely ma Környezetvédelmi és Vízügyi minisztériumként működik.

²² A magyarországi természetvédelem története.
<http://www.happybiketeam.hu/olvasnivalo.php?action=termeszetvedelem> (2004. október 10.)

1. 4. A madarakra vonatkozó tudományos és gyakorlati tevékenység, a madárvédelem és a madártan hazai fejlődése

„Amikor az madárnak fészkére talál sz az úton, akár minemű fán vagy a földön, melyben madárnak tojása vagy fia vagy on és az anya ül fiain vagy tojásain: ne vedd el az anyamadarat, sem fiait...”

Mózes V., XXII. 6.

Magyarországon napjainkig 385 madárfajt figyeltek meg. A Kárpát-medence földrajzi jellemzői miatt nálunk találhatók olyan madárfajok, melyeknek itt van a keleti előfordulásuk határa, középhegységeinkben kárpáti területekre jellemző fajok is élnek, pusztáink madártömegei pedig szintén egyedülállóak. Tizenegy világszerte veszélyeztetett madárfaj fordul elő nálunk, negyvenhárom fontos madár-élőhelyünk van. Több szervezet foglalkozik madárvédelemmel, nagy hagyományai vannak e tevékenységnek Magyarországon. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület több ezres tagságával a legnagyobb ilyen jellegű szervezet Közép-Európában²³. A madárvédelmi tevékenységet sok száz önkéntes is segíti²⁴.

A madarakra vonatkozó tudományos és gyakorlati tevékenység ma két fő területen érvényesül, a madárvédelem és a madártan terén.

A **madárvédelem** olyan tevékenységek és intézkedések összessége, amelyek célja a madárfajok veszélyeztetésének, pusztulásának megelőzése; továbbá életfeltételeinek, úgymint szaporodási, táplálkozási, pihenési és vonulási tevékenységük segítése²⁵. Egy madárfaj védelmét megoldani nagyon összetett dolog, hiszen számos érdekellentét alakulhat ki a természetvédelem és a mezőgazdaság, a vad- és erdőgazdálkodás között²⁶.

Hazánkban évszázados múltra tekintenek vissza a természet és a természetes élővilág védelmét célzó intézkedések. A vadászat és madarászat szabályozására a 18. századtól került sor: vadászati és erdőtörvényekbe iktatták be a madárvilág védelmét. A madarak nemzetközi és hazai megóvását célzó konkrét jogi szabályozás azonban alapvetően a XX. század terméke.

A madárvédelem egy 1901-ben kiadott miniszteri rendelettel kezdődött hazánkban. Ezt követően egy egyezményt írt alá az Osztrák Magyar Monarchia 1902-ben, Németország, Belgium, Spanyolország, Franciaország, Görögország Luxemburg, Monaco, Portugália, Svédország, Norvégia és Svájc képviselőivel együtt. Az egyezményekben felsorolt védendő madárfajokkal kapcsolatosan a szerződő felek vállalták, hogy azok megóvását törvényhozás útján biztosítják. Az ország törvényei közé 1906-ban vették fel.

²³ Lásd Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület: 4. 2. pont

²⁴ Magyarország madarai. <http://www.mme.hu/cgi-bin/cikk.pl?id=11> (2004. szeptember 15.)

²⁵ Környezet-és természetvédelmi lexikon 2. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002, 45. oldal

²⁶ Privigyey Csaba: Embert madaráról. In: Napút 2002. évi 1. szám

Ezzel egy időben a gyakorlati madárvédelem szélesebb, társadalmi alapon való megvalósítása is elkezdődött. A Magyar Országos Állatvédő Egyesület 1909. évi közgyűlésén vetette fel külföldi példák alapján, a „Madarak és fák napját”²⁷. A 19. század közepétől sorra alakultak a madarász egyesületek, amelyek laikusok bevonásával megszervezték a madárköltés és a madárvonulások megfigyelését. Bevezették a gyűrűzést, amelynek segítségével meg lehet állapítani a nagy távolságra vándorló madarak vándorlásának útvonalát, ehhez viszont nemzetközi kapcsolatok kiépítésére volt szükség. Napjainkra a madármegfigyelés és az ezzel kapcsolatos nemzetközi tevékenység igen kiszélesedett hálózattá növekedett.

A tudományos **madártan** hazai megalapítója Petényi Salamon (1799-1855).

A 19. század utolsó évtizedeiben a magyar madártan a világ élvonalába került. Az Osztrák–Magyar Monarchia Bécs és Budapest központtal akkoriban vezető hatalom volt az ornitológiai kutatások előremozdításában is. Nem véletlen, hogy az első Nemzetközi Madártani Kongresszust éppen Bécsben rendezték 1885-ben, ennek folytatásaként, a másodikat Budapesten rendezték meg 1891-ben. Csak eztán került sor Párizsra, Londonra és Berlinre. Ezek a tudományos kongresszusok a madártan legjelentősebb világeseményei ma is, és a háborús éveket nem számítva, négyévenként tartják, napjainkban az utóbbi időben sokszor már 1500-2000 kutató részvételével. A legutóbbit, immáron a 23-at Peking rendezte 2002-ben, a következő Hamburgban lesz 2006-ban.

A 19. század végén a magyar madártan hazai kutatásainak fő mozgatója Herman Ottó (1835–1914) volt, a nemzetközi munka terén pedig Madarász Gyula (1858–1931), a Nemzeti Múzeum Madárgyűjteményének akkori vezetője. Nem hagyhatjuk említés nélkül Rudolf trónörökös szerepét, aki a madártan elkötelezett híve volt, s személyével minden bizonnyal a politika és a közvélemény vonalán is segítette az előrehaladást. Herman Ottó nevéhez fűződik a II. Nemzetközi Madártani Kongresszus megszervezése 1891-ben Budapesten, ami nagy nemzetközi elismerést aratott.

Herman Ottó 1893-ban megalapíthatta a Magyar Madártani Intézetet is, akkor még Magyar Ornitológiai Központ néven. Mint madarakkal foglalkozó állami intézmény, a maga nemében, a világon elsőként itt Magyarországon alakult. Azóta számos hasonló intézetet hoztak létre a világ fejlettebb országaiban. Herman Ottó az intézet alapítása után megindítja annak neves szakfolyóiratát is, az AQUILA-t, mely azóta is folyamatosan megjelenik, s a magyar madártani kutatások tradicionális évkönyve²⁸.

Herman Ottó mellett több kiváló kutatónak volt jelentős szerepe a magyar madártan fellendítésében. Chernel István (1865–1922) még a 19. század utolsó éveiben megírta, azóta is

²⁷ Borsos József: A hazai környezetvédelem történetéről.

<http://www.zmka.hu/tanszekek/vegyl/docs/fiatkut/BorsosJ1.html> (2004. július 7.)

²⁸ Bankovics Attila: A madarak. <http://www.valtozovilag.hu/rx/rxmadarak.htm> (2004. július 7.)

fontos tudományos forrást képező munkáját, a „Magyarország madarai különös tekintettel gazdasági jelentőségükre” című művet.

A 20. század első feléből Csörgey Titusz és Schenk Jakab neve érdemel említést. Csörgey a **gyakorlati madárvédelem** megalapozója hazánkban, Schenk viszont sok más mellett a madárvonulás kutatásban szerzett hallatlan érdemeket. Ő alapozta meg a jelenleg is folyó vonuláskutatást Magyarországon, s munkássága révén a világon harmadik országgént vezettük be 1908-ban a madárgyűrűzés kutatási módszerét.

A II. világháború éveiben, Budapest ostroma során a Madártani Intézet gyűjteménye és összes tudományos anyaga is mind elégett. Az intézet fiatal munkatársai, a 20. század második felének legkiválóbb ornitológusai, Vertse Albert, Keve András és Pátkai Imre töretlen akaraterővel lát munkához, s a két évtized alatt szinte pótolni tudják az elpusztult Madártani Könyvtárat és a Madárgyűjteményt. A tudományos, a népszerűsítő és a madárvédelmi munka is újraindul. Vertse Albert elsősorban a gyakorlati madárvédelem feladatait viszi tovább, Keve András (1909–1984) Magyarország madárvilágának feltárásában és egyes csoportok rendszertani kutatásában játszott nagy nemzetközi elismerést is kiváltó szerepet. Pátkai Imre (1913–2003) ragadozómadár-specialista volt, de emellett az intézet vonuláskutatói tevékenységét igazgatta.

Két nevet még feltétlen meg kell itt említenem: az egyik Vasvári Miklós (–1944), aki a madártani intézet munkatársaként fiatalon nagyívű pályát kezdett, elsősorban egyes madárfajok ökológiai vizsgálata terén. Pályafutását azonban félbeszakította a II. világháború. A holokaust áldozata lett. A másik kiválóság Udvardy Miklós, ő az 1940-es évek elején szintén az intézet munkatársaként kezdte pályafutását, majd a háború után Kanadába, később az Egyesült Államokba emigrált, s ott vitte magasra tudományos karrierjét, elsősorban állatföldrajzi kutatásai terén.

Jelenleg a hazai madártani kutatások elsősorban a Magyar Természettudományi Múzeumban, a Madártani Intézetben, egyes egyetemeken, s a nemzeti park igazgatóságokon folynak.

A madárvédelem és a madártan fejlődésének köszönhetően nincs az állatvilágnak még egy olyan osztálya, melyről annyira részletes adatok állnának rendelkezésünkre, mint a madarokról. A szervezett madármegfigyelés és madárvédelem messze túlterjed a szakemberek körén. Ennek köszönhetően a madarakra vonatkozó adatok mind a fajokra, mind elterjedtségükre vonatkozóan közel teljesnek tekinthetők. Ez odáig megy, hogy a ritkább fajok példányainak fészkelését egyedileg nyilvántartják, esetleg őrzik is²⁹.

²⁹ Dr. Gánti Tibor: A természetes élővilág szerepe Magyarországon és Európában. In: Gazdaság és Társadalom 1992. évi 4-5. szám, 92. oldal

2. A MAGYAR TERMÉSZETVÉDELMI, ÁLLATVÉDELMI SZABÁLYOZÁS ISMERTETÉSE

A vadon élő állatok védelmének – a maga teljességében – bolygónk valamennyi állatára ki kell terjednie. Állami szuverenitásunk azonban csak azzal a lehetőséggel rendelkezik, hogy hazánk területére vonatkozóan szabályozza az állatok védelmét, illetőleg csatlakozzék az állatok védelmét szolgáló nemzetközi egyezményekhez³⁰.

Az állatvédelem és így a madárvédelem is olyan komplex jogterület, mellyel kapcsolatos szabályok különböző jogágakban jelennek meg. Magyarországon a madárvédelmi szabályozás 90%-a államigazgatási, illetve hatósági jellegű.

2. 1. Alkotmányi szintű szabályozás

A természetvédelem fontosságát a jogalkotó a legmagasabb jogszabályi szinten, a Magyar Köztársaság Alkotmányában, a hatályos 1949. évi XX. törvényben is szabályozza.

1. „A Magyar Köztársaság elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez.”³¹ Az Alkotmánybíróság ezen rendelkezés kapcsán megállapítja, hogy az egészséges környezethez való jog a Magyar Köztársaságnak azt a kötelezettségét is magában foglalja, hogy az állam a természetvédelem jogszabályokkal biztosított szintjét nem csökkentheti, kivéve, ha ez más alapjog vagy alkotmányos érték érvényesítéséhez elkerülhetetlen. A védelmi szint csökkentésének mértéke az elérni kívánt célhoz képest ekkor sem lehet aránytalan³².
2. „A Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez. Ezt a jogot a Magyar Köztársaság a munkavédelem, az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszervezésével, a rendszeres testedzés biztosításával, valamint az épített és a természetes környezet védelmével valósítja meg.”³³ Alapvető állampolgári jogot szabályoz tehát az Alkotmány: az egészséges környezethez való jog esetén, amit az állam többek között az épített és természetes környezet védelmével, környezetvédelmi jogszabályok megalkotásával, a környezetvédelmi előírások hatósági eszközökkel való

³⁰ Zoltán Ödön: Az állatvédelem jogi rendje. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2000, 219. oldal

³¹ 1949. évi XX. törvény (A Magyar Köztársaság Alkotmánya) 18. §

³² 28/1994. (V. 20.) AB Határozat 1. pont

³³ 1949. évi XX. törvény (A Magyar Köztársaság Alkotmánya) 70/D.§ (1) és (2) bekezdése

kikényszerítésével, valamint a környezet védelmét szolgáló tevékenységek támogatásával valósít meg³⁴.

Az idézett két rendelkezést az Alkotmánybíróság a 28/1994. (V. 20.) AB és 37/2000. (X. 31.) AB számú határozataiban értelmezte. Kifejtette, hogy az egészséges környezethez való jog sajátos természetű: nem tekinthető alanyi alapjognak, de „nem is pusztán alkotmányos feladat vagy államcél, amelynek megvalósítási eszközeit az állam szabadon választhatja meg.” Legszorosabb kapcsolatban az élethez való joggal áll, hiszen „az élet természeti alapjainak fenntartására vonatkozó állami kötelesség” fogalmazódik meg benne alkotmányos jogként. A „környezethez való jog a környezet védelmére és az élet természeti alapjának fenntartására vonatkozó állami kötelességet jelenti.” Az állam szabadon választja meg a környezetvédelem elvi alapjait és módszereit, továbbá szabadon határozza meg az ezzel összefüggő jogalkotási és kormányzati feladatokat, azonban e szabadság nem terjed ki arra, hogy a környezet állapotát romlani engedje vagy ennek kockázatát megengedje³⁵.

A természetvédelemben a védettség szükségességének objektív - bizonyos körben nemzetközi normákban kötelezően megállapított - ismérvei vannak. Mivel a természetben okozott károk véges javakat pusztítanak, sok esetben jóvátehetetlenek, a védelem elmulasztása visszafordíthatatlan folyamatokat indít meg³⁶. Ezért a védelem eszközei közül elsősorban a megelőzést kell érvényesíteni, hiszen a visszafordíthatatlan természeti károsodások utólagos szankcionálásával az eredeti állapot nem állítható helyre³⁷.

³⁴ Farkas Csamangó Erika: A természetvédelem és a nemzeti parkok jogi fejlődése. In: Collega 2002. évi 1. szám, 28. oldal

³⁵ 37/2000. (X. 31.) AB Határozat

³⁶ 28/1994. (V. 20.) AB Határozat Indokolás IV. pont

³⁷ 28/1994. (V. 20.) AB Határozat Indokolás IV. pont

2. 2. A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény (a továbbiakban Kvt.), mint a természetvédelmi törvény háttérszabálya

Az állatvédelmi szabályozás kiinduló pontja az a megállapítás lehet, hogy az állatok is – miként az emberek is- környezetben élnek. A környezet védelméről ezért az állatok védelméről nem lehet elválasztani. Ez kiolvasható a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény Preambulumából is, miszerint a az Országgyűlés arra tekintettel alkotta meg ezt a törvényt, hogy a természeti örökség és a környezeti értékek a nemzeti vagyon részei, amelyeknek megőrzése és védelme, minőségének javítása alapfeltétel az élővilág, az ember egészsége, életminősége szempontjából; e nélkül nem tartható fenn az emberi tevékenység és a természet közötti harmónia, elmulasztása veszélyeztetni a jelen generációk egészségét, a jövő generációk létét és számos faj fennmaradását. Ennek megfelelően a Kvt. célja, az ember és környezete harmonikus kapcsolatának kialakítása, a környezet egészének, valamint elemeinek és folyamatainak magas szintű, összehangolt védelme, a fenntartható fejlődés biztosítása³⁸.

A Kvt. meghatározza a környezet védelmének alapelveit, az egyes környezeti elemeket veszélyeztető tényezőket és a védelmüket szolgáló általános előírásokat, a környezetvédelem állami és önkormányzati feladatait, a védelmi feladatok alapjául szolgáló tájékoztatást, nyilvántartást, kutatás-fejlesztés, oktatás szabályait, a környezetvédelmi fizetési kötelezettségeket, valamint a környezetvédelmi igazgatás és felelősség szabályait³⁹.

A Kvt. 3.§ (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy az élővilág változatossága, élőhelyeinek megőrzése, a tudományos, kulturális vagy esztétikai értékekkel bíró területek, képződmények, létesítmények megőrzése és helyreállítása érdekében - e törvénnyel összhangban - külön törvények rendelkeznek:

- 1. a természet és a táj védelméről**
2. az állatvédelemről, továbbá az állategészségügyről
3. a növényvédelemről, továbbá a növényegészségügyről,
4. a műemlékek védelméről.

Tehát a természetvédelemről külön törvény rendelkezik. Ugyanakkor a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény a természetvédelmi szempontból is meghatározó

1. egyrészt mert a Kvt. hatálya kiterjed az élő szervezetek (életközösségeik) és a környezet élettelen elemei, valamint azok természetes és az emberi tevékenység

³⁸ 1995. évi LIII. törvény 1.§ (1) bekezdés

³⁹ Dr. Laczi Beáta: A környezet és a természet büntetőjogi védelmének nemzetközi és történeti vonatkozásai, a védelem jogszabályi alapjai. In: Magyar Jog 2004. évi 4. szám, 205. oldal

által alakított környezetére⁴⁰. (Környezet: a környezeti elemek, azok rendszerei, folyamatai, szerkezete⁴¹. A törvény alkalmazásában környezeti elem a föld, a levegő, a víz, az **élővilág**, az ember által létrehozott épített környezet, továbbá ezek összetevői⁴².)

2. másrészt mert a természetvédelemmel összefüggő és a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvényben nem szabályozott kérdésekre, a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény rendelkezéseit kell alkalmazni⁴³.

Mivel a szakdolgozat témája elsősorban természetvédelmi jellegű jelen dolgozatomban a Kvt. részletes ismertetésétől eltekintek.

⁴⁰ 1995. évi LIII. törvény 2.§ (1) bekezdés

⁴¹ 1995. évi LIII. törvény 4.§ b) pont

⁴² 1995. évi LIII. törvény 4.§ a) pont

⁴³ 1996. évi LIII. törvény 3.§ (2) bekezdés

2. 3. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (a továbbiakban Tvt.) vonatkozó szabályainak ismertetése

A törvényhozó egy évvel a környezetvédelmi törvény elfogadása után a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény megalkotásával megteremtette a természet védelmének törvényi alapjait is, amely az addig hatályos 1982. évi 4. törvényerejű rendeletet váltotta fel. A törvény egységes szerkezetbe foglalva tartalmazza a természetvédelem alapelveit, a természeti értékek és területek általános, illetve kiemelt oltalmára vonatkozó szabályokat, a természetvédelem tervezési és szervezeti rendszerét, tulajdoni és gazdasági alapjait, továbbá eljárásjogi szabályait, a felelősség formáit és a szankciókat⁴⁴.

A Tvt. célja a természeti értékek és területek, tájak, valamint azok természeti rendszereinek, biológiai sokféleségének általános védelme, megismerésének és fenntartható használatának elősegítése, továbbá a társadalom egészséges, esztétikus természet iránti igényének kielégítése; a természetvédelem hagyományainak megóvása, eredményeinek továbbfejlesztése, a természeti értékek és területek kiemelt oltalma, megőrzése, fenntartása és fejlesztése⁴⁵.

A Tvt. említett céljához igazodnak azok a rendelkezések, amelyek meghatározzák, hogy milyen magatartások tekintetében kell a törvényt alkalmazni, miszerint a Tvt rendelkezéseit alkalmazni kell:

1. a természeti értékek és területek állapotának értékelése, megóvása, fenntartása, helyreállítása, fejlesztése,
2. a magyar részről elfogadott nemzetközi szerződésekkel összhangban, az élővilág és élőhelyei, a biológiai sokféleség, a természeti rendszerek, természeti erőforrások védelmezése és működőképességük fenntartása,
3. az állam, a természetes és jogi személyek, valamint más szervezetek természet védelmével kapcsolatos jogainak és kötelezettségeinek meghatározása,
4. a természet védelméhez fűződő érdekek érvényesítése, különösen a gazdasági, pénzügyi, oktatásügyi politika és szabályozórendszer kialakítása,
5. a természet védelmével kapcsolatos nyilvántartási, megelőzési, tervezési, szabályozási, hatósági, valamint természetvédelmi kezelési tevékenységek,
6. a természet védelmével kapcsolatos kutatási, bemutatási, oktatási, nevelési, ismeretterjesztési és tudományos tevékenység szakmai irányítása és támogatása,
7. a természet védelme felelősségi rendszerének meghatározása,

⁴⁴ Dr. Laczi Beáta: A környezet és a természet büntetőjogi védelmének nemzetközi és történeti vonatkozásai, a védelem jogszabályi alapjai. In: Magyar Jog 2004. évi 4. szám, 205. oldal

⁴⁵ 1996. évi LIII. törvény 1.§ a) és b) pont

8. a természet védelme intézményrendszerének kialakítása, fejlesztése során⁴⁶.

A törvény hatálya kiterjed valamennyi természeti értékre és területre, tájra, továbbá a velük kapcsolatos minden tevékenységre, valamint a nemzetközi egyezményekből és együttműködésből fakadó természetvédelmi feladatokra, kivéve, ha nemzetközi egyezmény másként rendelkezik⁴⁷. Megfelelően alkalmazni kell tehát a Tvt. rendelkezéseit a madarak védelmére is, hiszen ezek az élőlények a természeti értékek körébe tartoznak.

A vadon élő állatok a szabad természetben élnek, ezért a természetvédelemnek a vadon élő állatok védelme rendkívül fontos része⁴⁸. A Tvt. 8-12. § kifejezetten a vadon élő élővilága általános védelmére vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz. Ezt követően a 16-18. § az élőhelyek általános védelmével foglalkozik. A Tvt. rendelkezései közül az állatvédelem és így madárvédelem szempontjából a következő rendelkezéseket tartom kiemelkedő jelentőségűnek:

1. A vadon élő szervezetek, továbbá ezek állományai, életközösségei megőrzését **élőhelyük védelmével** együtt kell biztosítani.⁴⁹ A vadon élő szervezetekre vonatkozó rendelkezések kiterjednek a faj minden egyedére, annak valamennyi fejlődési szakaszára, alakjára, állapotára, részére⁵⁰.
2. A vadon élő szervezetek kategóriáján belül a Tvt. megkülönbözteti az őshonos, behurcolt, tájidegen és a visszatelepülő élő szervezeteket, és **speciális rendelkezéseket** tartalmaz ezen élőlények körére. Például a vadászható állatfajnak nem nyilvánított, nem őshonos vadon élő állatfaj betelepítéséhez, továbbá vadon élő állatfaj visszatelepítéséhez a miniszter engedélye szükséges⁵¹. Állatföldrajzi szempontból új élő szervezet betelepítése akkor engedélyezhető, ha megtelepedésük, alkalmazkodásuk esetén a hazai életközösségekben a természetes folyamatokat az őshonos fajok rovására nem módosítják károsan⁵².

Őshonosak mindazok a vadon élő szervezetek, amelyek az utolsó két évezred óta a Kárpát-medence természetföldrajzi régiójában - nem behurcolás vagy betelepítés eredményeként - élnek, illetve éltek. Behurcoltak vagy betelepítettek azok az élő szervezetek, amelyek az ember nem tudatos (behurcolás) vagy tudatos (betelepítés) tevékenysége folytán váltak a hazai élővilág részévé. Tájidegen fajok azok az élő szervezetek, melyek növény- és állatföldrajzi szempontból nem

⁴⁶ 1996. évi LIII. törvény 2. § (1) bekezdés

⁴⁷ 1996. évi LIII. törvény 3. § (1) bekezdés

⁴⁸ Zoltán Ödön: Az állatvédelem jogi rendje. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2000, 227. oldal

⁴⁹ 1996. évi LIII. törvény 8. § (1) bekezdés

⁵⁰ 1996. évi LIII. törvény 8. § (6) bekezdés

⁵¹ 1996. évi LIII. törvény 13. § (2) bekezdés

⁵² 1996. évi LIII. törvény 9. § (4) bekezdés

minősülnek őshonosnak, és megtelepedésük, alkalmazkodásuk esetén a hazai életközösségekben a természetes folyamatokat az őshonos fajok rovására károsan módosíthatják. Visszatelepülők azok az őshonos élő szervezetek, amelyek hazánk területéről eltűntek (kipusztultak), de természetes elterjedésük folytán ismét megjelennek hazánk természetes élővilágának részeként⁵³.

3. Tilos a vadon élő szervezetek gyűjtésének, **pusztításának**, vadon élő állatok befogásának, életük kioltásának olyan eszközét és módszerét használni, mely válogatás nélküli vagy tömeges pusztulásukkal, sérülésükkel, kínzásukkal jár⁵⁴.
4. A **vadgazdálkodás, a vadászat** során biztosítani kell a természet védelméhez fűződő érdekek érvényesülését, a fenntartható használatot, ami a vadon élő vadászható, vadfajok biológiai sokféleségre alapozott fenntartását jelenti⁵⁵. A vadászható és vadfajok vadászata csak olyan mértékű lehet, amely a faj természetes állományának sokféleségét, fennmaradását nem veszélyezteti⁵⁶. A vadászható állatfajok (vad) körének meghatározására, vadászati idény és vadászati tilalom megállapítására a vad védelméről, a vadgazdálkodásról valamint a vadászatról szóló törvény rendelkezései az irányadóak⁵⁷.
5. A vadon élő szervezetek igénybevételével és terhelésével járó gazdasági, **gazdálkodási és kereskedelmi tevékenységet** a természeti értékek és rendszerek működőképességét és a biológiai sokféleséget fenntartva kell végezni⁵⁸. Ha természeti területen gazdasági tevékenység, így különösen a vadgazdálkodási, vadászati, tevékenység gyakorlásának módja a természet védelméhez fűződő érdekeket súlyosan sérti vagy veszélyezteti, az igazgatóság a tevékenység korlátozását, megtiltását kezdeményezi⁵⁹.
6. Tilos a vadon élő szervezetek **genetikai állományainak** mesterséges úton történő megváltoztatása, az így keletkezett egyed terjesztése, életközösségek közötti szándékos áthurcolása⁶⁰.

A Tvt. 17. § (1) és (2) bekezdése tartalmazza az élőhelyekkel kapcsolatos általános szabályt, miszerint a vadon élő szervezetek élőhelyeinek, azok biológiai sokféleségének megóvása érdekében minden tevékenységet a természeti értékek és területek kíméletével kell végezni és a természeti

⁵³ 1996. évi LIII. törvény 8. § (2), (3), (4), (5) bekezdés

⁵⁴ 1996. évi LIII. törvény 9. § (2) bekezdés

⁵⁵ 1996. évi LIII. törvény 11. § (1) bekezdés

⁵⁶ 1996. évi LIII. törvény 11. § (2) bekezdés

⁵⁷ 1996. évi LIII. törvény 11. § (4) bekezdés

⁵⁸ 1996. évi LIII. törvény 9. § (1) bekezdés

⁵⁹ 1996. évi LIII. törvény 13. § (1) bekezdés

⁶⁰ 1996. évi LIII. törvény 9. § (3) bekezdés

területek hasznosítása során figyelemmel kell lenni az élőhely típusára, jellemző vadon élő szervezetek fajgazdagságára, a biológiai sokféleség fenntartására. Ezt követően további rendelkezéseket találunk a különböző gazdálkodási formák esetén érvényesítendő szabályozásról. Így a Tvt. meghatározza, hogy a talajfelszín, a felszín alatti formakincs hasznosítása; az erdő telepítés; gyepgazdálkodás; termőföld hasznosítás esetén mire kell tekintettel lenni az élőhelyek megóvása érdekében.

A természeti értékek – így a természeti értékeket képviselő madarak – különleges oltalma védetté nyilvánítással jön létre⁶¹. Kiemelt oltalmuk biztosítása érdekében védetté kell nyilvánítani a tudományos, kulturális, esztétikai, oktatási, gazdasági és más közérdekből, valamint a biológiai sokféleség megőrzése céljából arra érdemes

- a) vadon élő szervezeteket, életközösségeiket, továbbá termő-, tartózkodó-, élőhelyeiket;
- b) régi hazai háziállat- és növényfajokat, fajtákat, változatokat;
- e) élőállat gyűjteményeket⁶².

Ha védett természeti érték védelme csak különleges intézkedésekkel biztosítható, a természeti értéket, területet vagy annak egy részét fokozottan védetté kell nyilvánítani⁶³.

Egy állatfaj védetté nyilvánításának kérdésében két tényezőt kell figyelembe venni. Egyrészt az állatfaj értékét, másrészt veszélyeztetettségét. Ha tehát egy különleges, páratlan és pótolhatatlan értékű veszélyeztetett fajról van szó, akkor mérlegelés nélkül védetté kell nyilvánítani. A védetté nyilvánítás során kiemelkedő jelentőséget kell tulajdonítani az olyan fajoknak, amelyek máshol nem fordulnak elő, illetve az adott országban a legjellemzőbbek. Magyarországon ilyen faj a sziki pacsirta⁶⁴.

Védetté nyilvánításra bárki javaslatot tehet. A védetté nyilvánítás előkészítése hivatalból indul meg. Természeti érték védetté, fokozottan védetté nyilvánítását a Minisztérium készíti elő⁶⁵.

A védett állatfajokra szigorú előírások vonatkoznak, miszerint tilos a védett állatfajok egyedének zavarása, károsítása, kínzása, elpusztítása, szaporodásának és más élettevékenységének veszélyeztetése, lakó-, élő-, táplálkozó-, költő-, pihenő- vagy bújóhelyeinek lerombolása, károsítása⁶⁶.

⁶¹ Paulovics Anita: A védett állatokkal kapcsolatos hatályos jogi szabályozás problematikus pontjai. In: Jogtudományi Közlöny 2004. évi 3. szám, 113. oldal

⁶² 1996. évi LIII. törvény 22.§ a), b), e) pont

⁶³ 1996. évi LIII. törvény 23. § (5) bekezdés

⁶⁴ Paulovics Anita: A védett állatokkal kapcsolatos hatályos jogi szabályozás problematikus pontjai. In: Jogtudományi Közlöny 2004. évi 3. szám, 111-112. oldal

⁶⁵ 1996. évi LIII. törvény 25. § (1) és (4) bekezdés

⁶⁶ 1996. évi LIII. törvény 43.§ (1) bekezdés

A természetvédelmi igazgatóság engedélye szükséges védett, illetve - ha nemzetközi egyezmény vagy jogszabály másként nem rendelkezik - nemzetközi egyezmény hatálya alá tartozó állatfaj

- a) állományának szabályozásához;
- b) egyedeinek gyűjtéséhez, befogásához, elejtéséhez, birtokban tartásához, idomításához;
- c) egyedeinek mesterséges szaporításához;
- d) egyedének kikészítéséhez, preparálásához, a preparátumok birtokban tartásához;
- e) egyedének élőállat gyűjteményben történő tartásához;
- f) hazai állatfaj-állományának külföldi állományból származó egyeddel történő kiegészítéséhez;
- g) állományai közötti mesterséges géncserehez;
- h) egyedének cseréjéhez, adásvételéhez;
- i) egyedének külföldre viteléhez, onnan történő behozatalához, az országon való átszállításához;
- j) egyede visszatelepítéséhez, betelepítéséhez;
- k) kártételének megelőzése érdekében riasztási módszer alkalmazásához;
- l) egyede fészkének áttelepítéséhez;
- m) egyedének házasításához⁶⁷.

Fokozottan védett fajok esetében a c), f), g), i), j), m) pontokban meghatározott tevékenységek engedélyezése során első fokon a Minisztérium jár el. A b) pontban meghatározott védett állat befogására, elejtésére irányuló hatósági eljárásban a vadászati, illetve a halászati hatóság szakhatóságként működik közre⁶⁸

A természetvédelmi igazgatóság engedélye szükséges állatgyűjtemények, állatkertek, illetve egyéb vadon élő védett állatok tartására, idomítására szolgáló létesítmények, telephelyek kialakításához, fenntartásához, üzemeltetéséhez. Elhullott, elejtett védett állat egyedét a megtalálónak az igazgatósághoz be kell jelentenie, illetve be kell szolgáltatnia⁶⁹.

További garanciális rendelkezés, hogy a fokozottan védett élő szervezetek élőhelyén, valamint élőhelye körül használati, gazdálkodási korlátozást rendelhet el a természetvédelmi igazgatóság. Az ebből eredő károk megtérítésére Tvt. rendelkezései az irányadóak⁷⁰.

⁶⁷ 1996. évi LIII. törvény 43. § (2) bekezdés

⁶⁸ 1996. évi LIII. törvény 43. § (5) és (6) bekezdés

⁶⁹ 1996. évi LIII. törvény 44. § (1) és (2) bekezdés

⁷⁰ 1996. évi LIII. törvény 44. § (3) bekezdés

Magyarországon a természetvédelmi törvények megalkotása előtt már számos állatfajt helyeztek védelem alá, először 1901-ben. Az 1900-as évek elején a védett fajok száma tovább nőtt⁷¹. Ebben az időszakban, majd a későbbiekben is elsősorban a madárfajok többsége került védelem alá⁷². Jelenleg a védett és fokozottan védett állatfajokat, valamint azok értékét a védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet tartalmazza. Az említett rendelet 2. számú mellélete 280 védett madarat sorol fel, melyek értéke 10.000 vagy 50.000 forint. A rendelet 4. számú melléklete 81 fokozottan védett madarat említ, melyek a 100.000, 250.000, 500.000 és 1.000.000 forintos értékkategóriák valamelyikébe tartoznak⁷³.

A védett állatfajok védelmére, tartására, bemutatására, hasznosítására vonatkozó részletes szabályokat, feltételeket a védett állatfajok védelmére, tartására, bemutatására és hasznosítására vonatkozó részletes szabályokról szóló 8/1998. (I. 23.) Korm. rendelet állapítja meg.

A védett természeti értékek nyilvántartását a védett természeti területek és értékek nyilvántartásáról szóló 13/1997. (V. 28.) KTM rendelet szabályozza. A Minisztérium a védett természeti értékekről Védett Természeti Értékek Törzskönyve (a továbbiakban: Értékek Törzskönyve) néven országos nyilvántartást vezet, amely a védett természeti értékek alapadataiból és a törzskönyv mellékleteiből áll.

⁷¹ Rakonczay Zoltán: Természetvédelem. Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, Budapest, 1998, 135. oldal

⁷² Paulovics Anita: A védett állatokkal kapcsolatos hatályos jogi szabályozás problematikus pontjai. In: Jogtudományi Közlöny 2004. évi 3. szám, 112. oldal

⁷³ 1 millió forintot ér: a vékonycsőrű póling, a tűzok, a rétisas, a parlagi sas, a kis lilik, a kerecsensólyom, a békászó sas.

Az Értékek Törzskönyvét az alábbi védett természeti értékcsoportok szerint elkülönítve kell vezetni:

- a) védett (fokozottan védett) élő szervezetek,
- b) élő szervezetek védetté (fokozottan védetté) nyilvánított életközösségei,
- c) védetté (fokozottan védetté) nyilvánított ásványok, ásványtársulások, ősmaradványok⁷⁴.

A Tvt. természetesen gondoskodik a természetvédelmi jogsértő magatartások megfelelő szankcionálásáról is. Ennek egyik fontos eszköze a természetvédelmi bírság.

Aki tevékenységével vagy mulasztásával

- a) a természet védelmét szolgáló jogszabály, illetve egyedi határozat előírásait megsérti;
- b) a védett természeti értéket jogellenesen veszélyezteti, károsítja, elpusztítja, vagy védett természeti terület állapotát, minőségét jogellenesen veszélyezteti, rongálja, abban kárt okoz;
- c) a védett természeti területet, továbbá barlangot jogellenesen megváltoztatja, átalakítja, illetve azon vagy abban a védelem céljával össze nem egyeztethető tevékenységet folytat;
- d) a védett élő szervezet, életközösség élőhelyét, illetőleg élettevékenységét jelentős mértékben zavarja;
- e) a természetvédelmi hatóság engedélyéhez, hozzájárulásához kötött tevékenységet engedély, hozzájárulás nélkül vagy attól eltérően végez természetvédelmi bírságot köteles fizetni.

A természetvédelmi bírságot a természetvédelmi igazgatóság, helyi jelentőségű védett természeti terület esetében pedig a jegyző szabja ki. A természetvédelmi bírság adók módjára behajtandó köztartozás. A bírság kiszabására a természetvédelmi hatóságnak az annak alapjául szolgáló cselekményről való tudomásszerzésétől számított 1 éven túl nincs lehetősége. Az elkövetésétől számított öt éven túl nem szabható ki bírság, kivéve, ha a cselekmény jogszerűtlen állapot fenntartásával valósul meg. Ebben az esetben az elévülés mindaddig nem kezdődik meg, amíg a jogszerűtlen állapot fennáll⁷⁵.

A természetvédelmi jogsértés polgári jogi felelősséggel is jár. Az, aki a természet védelmére vonatkozó jogszabályokat, egyedi hatósági előírásokat megszegve kárt okoz, a kárt a Polgári Törvénykönyv 345-346. §-aiban foglalt szabályok, azaz a fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott kárért való felelősség szabályai szerint köteles megtéríteni⁷⁶. A felelősség alól tehát csak akkor mentesülhet, ha bizonyítja, hogy a kárt a természetet veszélyeztető tevékenysége körén kívül eső elháríthatatlan ok idézte elő.

⁷⁴ 13/1997. (V. 28.) KTM rendelet 4. § (1), (2) bekezdés

⁷⁵ 1996. évi LIII. törvény 80. § (1), (2), (3) bekezdés

⁷⁶ 1996. évi LIII. törvény 81. § (1) bekezdés

A természet védelmének szabályai megszegésével okozott kár magában foglalja:

- a) a tényleges vagyoni kárt,
- b) az elmaradt hasznót,
- c) a károkozás felszámolásával kapcsolatban felmerült indokolt költséget,
- d) a természeti állapot és minőség károsodásából eredő, illetve
- e) a társadalom, annak csoportjai vagy az egyének életkörülményeinek romlásában kifejeződő nem vagyoni kárt⁷⁷.

Károkozás esetén elsősorban a természetbeni helyreállítást kell megkísérelni, és a kár ebben az esetben - hacsak a helyreállítást nem a károkozó végzi - magában foglalja az eredeti állapot helyreállításának költségeit is⁷⁸.

Összefoglalva tehát két általános szabály: a természetvédelmi törvény és a 2. 2. pontban említett kontextusban a környezetvédelmi törvény jelentik az általános természet- és környezetvédelmi előírásokat. E törvényeken túlmenően nagy számú, részben már általam is említett rendelet és más törvény tartalmaz további előírásokat. Ezek közül a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény és az erdőről és az erdő védelméről szóló 1996. évi LIV. törvény vonatkozó szabályait ismertetem dolgozatomban.

⁷⁷ 1996. évi LIII. törvény 81.§ (2) bekezdés

⁷⁸ 1996. évi LIII. törvény 81.§ (3) bekezdés

2. 4. Az erdőről és az erdő védelméről szóló 1996. évi LIV. törvény (a továbbiakban Evt.) vonatkozó szabályai

Az erdők a természetes állapot, illetve a természeti értékek megőrzésében, fenntartásában, helyreállításában és hasznosításában kiemelten fontos szerepet játszó életközösségek. Az erdővagyonnal való gazdálkodás annak jelentős természeti értékei, közösségi haszna és a környezetre gyakorolt hatása miatt csak az állami érdekeknek és hosszú távú fenntartásuknak megfelelő módon történhet⁷⁹.

Magyarország csaknem egyötödét borítja erdő, ezzel az aránnyal tizenkilencedikek vagyunk az Európai Unióban. Erdeink területei és állománya rendkívül fontosak az ország jövője szempontjából. Elég arra gondolni, hogy az erdő kiemelkedő szerepet játszik életfeltételeink szabályozásában: klímaszabályozás, vízkörforgás biztosítása, a felszíni és felszín alatti vízkészletek megőrzése, napenergia hasznosítás, a légköri szén megkötése, a levegő szűrése, az élővilág változatosságának megőrzése, lényeges az erdők szélhatást, eróziót mérséklő szerepe, s nem lebecsülendő az erdők idegenforgalmi jelentősége sem⁸⁰.

Az erdők a természeti értékek megőrzésével az egész társadalomnak jelentős szolgáltatást nyújtanak⁸¹. Az erdők által nyújtott javak és szolgáltatások megítélése az utóbbi évtizedekben egyre gyorsabban és jelentős mértékben megváltozott. A társadalmi elvárások a korábbinál jóval nagyobb hangsúlyt helyeznek az erdők környezetvédelmi, természetvédelmi és szociális funkcióira⁸², mert az „erdőhasználó közönség” számára nyilvánvalóvá vált, hogy az erdő nem az ember számára meghagyott "dühöngő", hanem a természet még megmaradt "szentélye".

Az állatvédelem nyilvánvalóan nem választható el az erdők védelmétől, hiszen a szabadon élő állatok jelentős része erdőben él⁸³.

Már az Evt. Preambuluma is rámutat arra, hogy az erdő a termőtalaj, a légkör és a klíma védelmében, a vizek mennyiségének és minőségének szabályozásában meghatározó szerepet tölt be, ezek mellett meghatározza a táj jellegét, szebbé teszi a környezetet, testi, lelki felüdülést ad, őrzi az

⁷⁹ A WWF Magyarország természetvédelmi szempontú elvárásai a Nemzeti Erdő Stratégiával kapcsolatban. http://quercus.emk.nyme.hu/NFP_Hungary/txt/velemen_y_wwf.htm (2004. november 2.)

⁸⁰ Dr. Gánti Tibor: A természetes élővilág szerepe Magyarországon és Európában. In: Gazdaság és Társadalom 1992. évi 4-5. szám, 99., 100., 101. oldal

⁸¹ Lájer Konrád: Gondolatok a természetvédelem és társadalom kapcsolatáról a Duna- Dráva Nemzeti Park létesítése kapcsán. In: Tér és társadalom 1995. évi 3-4. szám, 86. oldal

⁸² A WWF Magyarország természetvédelmi szempontú elvárásai a Nemzeti Erdő Stratégiával kapcsolatban. http://quercus.emk.nyme.hu/NFP_Hungary/txt/velemen_y_wwf.htm (2004. november 2.)

⁸³ Zoltán Ödön: Az állatvédelem jogi rendje. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2000, 240. oldal

élővilág fajgazdagságát, megújítható természeti erőforrásként a környezeti állapot folyamatos javítása mellett nyersanyagot, energiahordozót és élelmet termel.

Az Evt. céljai közt első helyen szerepel annak elősegítése, hogy az erdő, mint a természeti tényezőktől és az emberi beavatkozásoktól függő életközösség és élőhely, a természeti környezet nélkülözhetetlen része, és egyben mint megújuló természeti erőforrás, folyamatosan fennmaradjon és gyarapodjon⁸⁴.

Az Evt. rendelkezéseit a természet védelmére, a termőföld védelmére, a talajvédelemre, a növényvédelemre, valamint a vadászati jog gyakorlására, hasznosítására vonatkozó külön jogszabályok rendelkezéseivel összhangban kell alkalmazni. Védett természeti területen lévő erdő esetén az Evt. rendelkezéseit a természet védelméről szóló törvényben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni⁸⁵.

Az Evt. értelmében erdő a földművelésügyi miniszter által rendeletben meghatározott fajú fás növényekből és a társult élőlényekből kialakult életközösség annak talajával együtt⁸⁶, függetlenül attól, hogy a faállomány vagy az életközösség valamelyik más eleme átmenetileg hiányzik⁸⁷.

Az Evt. hatálya kiterjed többek között az erdőre, annak élő és élettelen alkotóelemeire, (ilyen értelemben a madarakra is) területére és a vele természetben összefüggő, az erdei életközösség fennmaradását, és az erdőgazdálkodási tevékenységet közvetlenül szolgáló, továbbá az Evt. alapján időlegesen igénybe vett földterületre; a külterületen található fára, fasorra, facsoportra és fás legelőre⁸⁸.

Az erdőről és az erdő védelméről szóló 1996. évi LIV. törvény állatvédelem, madárvédelem szempontjából fontos rendelkezései:

1. Az erdőt olyan módon és ütemben lehet használni, igénybe venni, hogy a gazdálkodási lehetőségek a jövő nemzedékei számára is fennmaradjanak, **(fenntartható erdőgazdálkodás)**, úgy, hogy az erdő megőrizze biológiai sokféleségét, természetközelségét, termőképességét, felújuló képességét, életképességét, továbbá megfeleljen a társadalmi igényekkel összhangban levő védelmi és gazdasági követelményeknek, betöltse természet- és környezetvédelmi, egészségügyi-szociális, turisztikai, valamint oktatási és kutatási célokat szolgáló szerepét⁸⁹.

⁸⁴ 1996. évi LIV. törvény 1. § a) pont

⁸⁵ 1996. évi LIV. törvény 2. § (2) és (3) bekezdés

⁸⁶ A 29/1997. (IV. 30.) FM rendelet 1. számú melléklete tartalmazza az erdei fafajokat.

⁸⁷ 1996. évi LIV. törvény 5. §

⁸⁸ 1996. évi LIV. törvény 4. § (1) bekezdés a), b) pont

⁸⁹ 1996. évi LIV. törvény 2. § (1) bekezdés

2. Az erdőgazdálkodó az erdőgazdálkodási tevékenysége keretében jogosult, illetve köteles gondoskodni az **erdő védelméről**, az egyes erdőgazdálkodási munkák elvégzéséről, valamint az erdő őrzéséről⁹⁰.
3. A természet- és környezetvédelmi szempontok megvalósítása érdekében védelmi rendeltetésű az a védett, illetve védő erdő, amely különleges kezelést igényel, és ezért abban az erdőgazdálkodási tevékenység korlátozására lehet szükség. A védő erdő elsősorban a természeti környezet, a létesítmények védelmét vagy egyéb védelmi célokat szolgálja. Ennek megfelelően védő erdőnek minősül az erdei vadállomány védelmét, életkörülményeinek javítását szolgáló **vadvédelmi erdő**⁹¹.
4. Védett erdőnek minősül a különleges védelmet igénylő, természeti értéknek minősülő erdő, illetőleg az az erdő, amely különlegesen alkalmas a természetközeli erdei életközösség, a **biológiai sokféleség** megőrzésére, valamint az erdőfejlődés kutatására, továbbá az erdőterületen lévő történelmi emlékhely területe⁹².
5. Az erdőterületen, illetve az erdőterülettel közvetlenül határos vadászterületen az erdei **életközösség tagjainak fennmaradását**, az erdő természetes felújítását akadályozó létszámú és fajösszetételű vadállomány nem tartható fenn⁹³.
6. Az erdészeti hatóság az említett veszélyeztető tényezők észlelése megjelölésével köteles kezdeményezni a vadászati hatóságnál a vadállomány apasztására, illetve a veszélyeztetés egyéb módon való megszüntetésére teendő intézkedés elrendelését. Az erdészeti hatóság megkeresésére a vadászati hatóságnak tizenöt napon belül kell határozatot hoznia. Az erdőgazdálkodó a **vadállomány károsítása elleni védekezése** során köteles figyelemmel lenni a vad természetes élőhelyének védelmére⁹⁴.

Természetesen az erdők védelmére vonatkozó szabályok megsértésének esetére az Etv. szankciót állapít meg. Amennyiben az erdő látogatója az erdő védelmére, a haszonvételek gyakorlására, valamint az erdő látogatására vonatkozó, e törvényben megállapított előírásokat megszegi, az erdészeti hatóság határozata alapján erdővédelmi bírságot köteles a külön jogszabályban meghatározott számlára a határozat jogerőre emelkedésétől számított harminc napon belül befizetni. Az erdővédelmi bírság legkisebb mértéke kétezer forint, legnagyobb mértéke ötvenezer forint⁹⁵.

⁹⁰ 1996. évi LIV. törvény 14. § (1) bekezdés f) pont

⁹¹ 1996. évi LIV. törvény 17. § (1) bekezdés és (2) bekezdés e) pont

⁹² 1996. évi LIV. törvény 17. § (3) bekezdés

⁹³ 1996. évi LIV. törvény 49. § (1) bekezdés a), e) pont

⁹⁴ 1996. évi LIV. törvény 49. § (3), (4) bekezdés

⁹⁵ 1996. évi LIV. törvény 103. § (1) bekezdés

Az erdészeti hatóság hivatalból, vagy a természetvédelmi hatóság, illetőleg az erdő tulajdonosának, használójának kezdeményezésére a természetvédelmi, valamint a vadászati hatóság egyetértésével hozott határozata alapján a vadászatra jogosult erdővédelmi bírságot köteles fizetni, ha vadászterületén a vad olyan hosszú távra kiható kárt okoz, amely a külön törvényben szabályozott kártérítési eljárás során nem érvényesíthető⁹⁶.

Az erdők megőrzése, fenntartása és fejlesztése a 20. század folyamán nemcsak az erdészeti szakágazat, hanem a társadalmi érdeklődés és a politika kiemelt témakörévé is vált, amelyet megkülönböztetett figyelem kísér nemzetközi és hazai viszonylatban egyaránt. Nemzetközileg és országonként is erősödtek az erdők állapotának megjavítására, a hosszú távú erdészeti célok megfogalmazására és teljesítésére vonatkozó törekvések.

Az Európai Uniónak nincs közös erdészeti politikája, csak stratégiája, ami nemzeti erdőprogramok készítésére kötelezi a tagállamokat. A Nemzeti Erdőstratégia az erdővel kapcsolatos feladatok megoldásának, hosszú távú, alapelveket megfogalmazó, holisztikus megközelítésben készülő nemzeti szintű dokumentuma, mely többek között kitér az erdők környezeti és ökológiai szerepére is. A Nemzeti Erdőprogram megalapozza azon gyakorlatban működő társadalmi és politikai kereteket, amik segítségével bárminemű erdő fenntartása, kezelése és fenntartható fejlődése biztosított. A nálunk 2006-ban induló tízéves Nemzeti erdőprogram fenntartható gazdálkodás mellett "fásítana be" új területeket⁹⁷. A nemzeti erdőprogram révén ötven év múlva a jelenlegi 1,9 millió hektár helyet 2,7 millió hektárt borít majd erdő hazánkban⁹⁸, megsokszorozva ezzel az erdők „szolgáltatásait”, otthont adva számos madárfaj populációi számára is.

⁹⁶ 1996. évi LIV. törvény 103. § (3) bekezdés

⁹⁷ Fenntartható gazdálkodás mellett kell növelni az erdőterületeket.

<http://www.magyarorszag.hu/hirek/gazdasag/erdo20041117.html> (2004. november 2.)

⁹⁸ Ötvenéves erdőprogram. http://www.agroinform.hu/magazin/magazin.php?c_id=5408 (2004. november 2.)

2. 5. A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény (a továbbiakban Vtv.) vonatkozó rendelkezéseinek ismertetése

"A vadászat zsákmányszerzés és erdőzűgás.

De több erdőzűgás."

Széchenyi Zsigmond

Az állatvilágon belül külön kell foglalkoznunk a vadászható állatokkal⁹⁹. Az ember evolúciója a vadászathoz kötődik: törzsi vadász volt, aki nagy állatokat ejtett zsákmányul¹⁰⁰. A megélhetésért űzött vadászból mára sportvadászat lett, mely a jogalkotó kiemelt figyelmére tart számot, hiszen az általános állatvédelem és a vadvédelem egymástól nem választható el: az utóbbi az előbbinek része, minthogy a szabadon élő állatok egy csoportja, a vadászható vad is az állatok világába tartozik¹⁰¹.

A környezet, a természet, az erdő védelmére vonatkozó szabályozás és a vad védelmére vonatkozó szabályozás között az a legfőbb különbség, hogy míg az előbbieket az állatok létezésének, életének helyei, addig az utóbbi (a vad) az előbbieken szabadon élő állatoknak az a csoportja, amelybe tartozó állatok egy része – a megszabott mennyiségi és minőségi korlátok között – vadászható, tehát lelőhető. A vadon élő állatok egy részének az életüktől való megfosztásáról van tehát szó. Éppen ezért a „kegyetlen” cselekedetekkel kapcsolatban feltétlenül szükség van szigorú, korlátozó rendelkezésekre. Ennek folytán pedig a vad védelmére vonatkozó szabályozás mintegy beleolvad a környezetben, természetben, erdőben élő állatok védelmének szabályozásába. A vad védelmének kérdései a vadgazdálkodásra és a vadászatra vonatkozó szabályozástól tehát nem választhatók el¹⁰².

A Vtv. Preambulumában a jogalkotó kifejti a jogi szabályozás indokát, miszerint valamennyi vadon élő állatfaj a Föld megújuló természeti erőforrásainak, valamint a biológiai életközösségnek pótolhatatlan része; a vadon élő állat esztétikai, tudományos, kulturális, gazdasági és genetikai értékek hordozója, az egész emberiség és nemzetünk kincse, melyet természetes állapotban a jövő nemzedékek számára is meg kell őrizni.

Az említett indokokkal áll kapcsolatban a törvény tárgyának meghatározása. A Vtv. a Magyar Köztársaság területén vadon élő állatfajok közül a vadászható állatfajok természetes állapota fenntartásának igényével tartalmazza a vadászati jog gyakorlásának, hasznosításának, a vadászható

⁹⁹ Dr. Gánti Tibor: A természetes élővilág szerepe Magyarországon és Európában. In: Gazdaság és Társadalom 1992. évi 4-5. szám, 93. oldal

¹⁰⁰ Desmond Morris: Az állati jogok szerződése. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1995, 110. oldal

¹⁰¹ Zoltán Ödön: Az állatvédelem jogi rendje. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2000, 240. oldal

¹⁰² Zoltán Ödön: Az állatvédelem jogi rendje. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2000, 240. oldal

állatfajok és élőhelyük védelmének, a vadgazdálkodás, a vadászat, továbbá a vad által és a vadászat során, valamint a vadban okozott károk megtérítésének szabályait, továbbá a vadászati jog jogellenes hasznosítása során alkalmazható bírságokat és egyéb szankciókat, a vadászati igazgatással összefüggő állami feladatokat és hatásköröket¹⁰³.

A földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter - a természetvédelemért felelős miniszterrel egyetértésben - rendeletben állapítja meg a Magyarországon honos, előforduló, engedéllyel telepített, vagy átvonuló, természetvédelmi oltalom alatt nem álló nagyvadnak, illetve apróvadnak minősülő vadászható állatfajokat¹⁰⁴. A Vtv. végrehajtásáról szóló 79/2004. (V. 4.) FVM rendelet (a továbbiakban Vhr.) tartalmazza a vadászható állatfajok felsorolását¹⁰⁵. A Vhr. a nagyvadfajokat és apróvadfajokat különböztet meg. A vadászható madárfajok az apróvadak csoportjába tartoznak, a rendelet 17 ilyen madárfajt említ: fácán, fogoly, vetési lúd, nagylilik, tőkés réce, bőjti réce, csörgő réce, barátréce, kerцерéce, szárcsa, erdei szalonka, balkáni gerle, örvös galamb, dolmányos varjú, szarka, szajkó.

A törvény hatálya nem terjed ki a természetes élő környezetben vadon élő, nem vadászható állatfajra, valamint arra a vadra, amelyet nem a vadászati jog hasznosítása érdekében tartanak bekerített helyen¹⁰⁶.

A Vtv. rendelkezései közül az állatvédelem és így madárvédelem szempontjából a következő rendelkezéseket tartom kiemelkedő jelentőségűnek:

1. A vadászatra jogosult nem veszélyeztetheti a nem vadászható állatfajok, az élő szervezetek, valamint a vadászterületre meghatározott legkisebb vadlétszám **fennmaradását**¹⁰⁷.
2. A vadászon kívül a **vad nyugalma**t mindenki köteles megóvni. Tilos vadászon kívül a vad fennmaradását bármilyen módon veszélyeztetni¹⁰⁸.
3. A vad védelme érdekében tilos a vad búvó-, lakó-, és táplálkozási, valamint szaporodási vagy költési helyét zavarni. Nem minősül **zavarásnak** az okszerű mező- és erdőgazdálkodással összefüggő tevékenység¹⁰⁹.
4. Tilos a madarak fészkének és fészkelésének vadászati célra engedélyezett vagy bármely más eszközzel való zavarása, **megrongálása** vagy elpusztítása. A vadászati hatóság a tilalom alól - a természetvédelmi hatóság előzetes szakhatósági

¹⁰³ 1996. évi LV. törvény 1. § (1) bekezdés

¹⁰⁴ 1996. évi LV. törvény 1. § (2) bekezdés

¹⁰⁵ 79/2004. (V. 4.) FVM rendelet 1. §

¹⁰⁶ 1996. évi LV. törvény 1. § (3) bekezdés

¹⁰⁷ 1996. évi LV. törvény 28. § (1) bekezdés

¹⁰⁸ 1996. évi LV. törvény 28. § (2) bekezdés

¹⁰⁹ 1996. évi LV. törvény 28. § (3) bekezdés

hozzájárulásával - felmentést adhat, amennyiben a vadállomány védelme, valamint a vadkárok megelőzése ezt különösen indokoltá teszi¹¹⁰.

5. Tilos a vad **kínzása**. A vad elejtése, elfogása nem járhat annak kínzásával. A vadász köteles az általa sebzett vagy az egyébként súlyosan beteg vadat annak elejtése céljából felkutatni. A vadat - kímélete érdekében - gyors és azonnali halált okozó lövéssel kell elejteni¹¹¹.
6. A vadat elejteni, **elfogni** kizárólag a törvényben meghatározott módon szabad. Tilos a vadat nem élvefogó csapdázási módszerrel (így különösen csapóvas, hurok, horog alkalmazásával), valamint veremmel, méreggel elfogni, elpusztítani. Humán- vagy állat-egészségügyi indokok alapján a vadászati hatóság - a természetvédelmi hatóság előzetes szakhatósági hozzájárulásával - engedélyezheti nem élvefogó csapda, illetve - a mérgező hatású anyagok használatára vonatkozó szabályok figyelembevételével - szelektív méreg alkalmazását¹¹².
7. Vadászterületen vadvédelmi és vadászati célú **kerítés** létesítésekor figyelemmel kell lenni a vad természetes életfeltételeire, jellemző mozgásirányára¹¹³.
8. A vadászatra jogosult köteles a vadászterületén élő vadállományt, annak biológiai **sokféleségét** fenntartani, valamint a vad és élőhelyének őrzéséről gondoskodni. A jogosult köteles nem zárt vadászterületén a vadállomány tömeges pusztulásának megelőzése, mentése érdekében, vadaskertjében, vadasparkjában a vadállomány fenntartásának érdekében a vadnak ivóvízzel való ellátásáról gondoskodni¹¹⁴.
9. A jogosult köteles megtenni mindazokat az intézkedéseket, amelyek a vadállománynak az állatbetegségektől való megóvása, a **beteg vad** gyógyítása, az állatbetegségek megszüntetése és terjedésének megakadályozása érdekében szükségesek¹¹⁵.

10. A vad és élőhelyének védelme érdekében **tilos vadászni**:

a) tiltott vadászati eszközzel (pl. önműködő és öntöltő lőfegyver, öntöltő sörtés vadászlőfegyver, mérgezett hegyű és robbanó fejű nyílvessző, számszerű, elektronikus hangtompító eszköz stb.¹¹⁶)

¹¹⁰ 1996. évi LV. törvény 28. § (4) bekezdés

¹¹¹ 1996. évi LV. törvény 29. § (1) és (2) bekezdés

¹¹² 1996. évi LV. törvény 30. § (1) és (2) bekezdés

¹¹³ 1996. évi LV. törvény 31. § (3) bekezdés

¹¹⁴ 1996. évi LV. törvény 34. § (1) és (2) bekezdés

¹¹⁵ 1996. évi LV. törvény 35. § (1) bekezdés

¹¹⁶ lásd 1996. évi LV. törvény 68. §

b) tiltott vadászati módon (pl. motoros járműről, fényszóró használatával, falkavadászat stb.¹¹⁷);

c) vadászati tilalmi időben (azaz vadászati idényen kívüli időben)¹¹⁸;

d) vadászati kíméleti területen (pl. vízivad fészkelésének és vonulásának területe)¹¹⁹;

e) vadászati tilalom hatósági elrendelése esetén.

Ezen tilalmak megszegése a vadászat rendje megsértésének minősül¹²⁰. Különösen visszatetszést keltőek azok a szűk látókörű tanúskodó megnyilvánulások, amelyek rossz szemmel nézik az olyan állatpusztító módszerek (pl. mérgezés) megtiltását, amelyek alkalmazása ellen a józan gondolkodású emberek joggal emelték fel a szavukat¹²¹. E vonatkozásban a nemzetközi egyezmények is igen hasznos szerepet töltenek, tölthetnek be¹²².

A Vtv. természetesen gondoskodik a jogsértő magatartások megfelelő szankcionálásáról is. Ennek egyik fontos eszköze a vadgazdálkodási bírság.

A vadászati hatóság határozata alapján vadgazdálkodási bírságot köteles fizetni a jogosult akkor, ha

a) az általa vagy hozzájárulásával szervezett bér vadászon a vadászati engedéllyel rendelkező vadász a vadat szakszerűtlenül ejti el;

b) az általa vagy hozzájárulásával szervezett vadászon a vadat a vadászati hatóság engedélye nélkül, vadászati idényen kívül, vadászati tilalom vagy vadászati korlátozás idején ejtik el, vagy fogják be;

e) nem tesz eleget a vadállomány védelmével, fenntartásával, valamint az élőhely védelmével kapcsolatos e törvény szerinti kötelezettségeinek¹²³.

Ugyancsak jogsértő magatartás szankciója a vadvédelmi bírság.

A vadászati hatóság határozata alapján vadvédelmi bírságot köteles fizetni többek között

a) a vadászterületnek minősülő föld használója, ha nem tesz eleget a vadállományban okozott kár megelőzésével kapcsolatos kötelezettségének;

c) aki a vadat szándékosan kínozza;

d) a vadász, ha az általa sebzett vagy az egyébként súlyosan beteg vad elejtése céljából nem teszi meg a szükséges intézkedéseket;

¹¹⁷ lásd 1996. évi LV. törvény 71. §

¹¹⁸ lásd 1996. évi LV. törvény 38. §

¹¹⁹ lásd 1996. évi LV. törvény 39. §

¹²⁰ 79/2004. (V. 4.) FVM rendelet 25. §

¹²¹ Zoltán Ödön: Az állatvédelem jogi rendje. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2000, 246. oldal

¹²² Lásd: Nemzetközi Együttműködés 5. pont

¹²³ 1996. évi LV. törvény 83. § (1) bekezdés a), b), e) pont

e) aki a vadat nem élvefogó csapdázási módszerrel, valamint veremmel, méreggel fogja vagy pusztítja el;

f) aki a vadat tiltott módon zaklatja¹²⁴.

Az általános, széles értelemben vett állatvédelmet tehát a vad védelmére vonatkozó szabályozás is szolgálja. Ezért nem lehet azzal a szemlélettel egyetérteni, amely csak azokat a természetben élő állatokat kívánja védeni, amelyeket a kihalás veszélye fenyeget. Az ilyenfajta gondolkodásmódot vagy a gazdasági haszonszerzési szemlélet, vagy a vadászszenvedély által vezérelt zsákmányszerzés vágya hatja át¹²⁵.

Mostanában különösen kedvezőtlenül alakul a vadászat és természetvédelem kapcsolata, hiszen az utóbbi években gyakran derült fény azokra a bűncselekményekre, amelyeket hazánkban tartózkodó vendégvadászok (általában olaszok) követnek el. Pozitívumként értékelhető, hogy az illetékes olasz szervek széles körű információs kampányhoz kezdtek a történetek kapcsán. Giovan Battista Verderame, Olaszország magyarországi nagykövete szerint az a cél, hogy felhívják a potenciálisan érdekelt olasz vadászok körének figyelmét, s így vegyék elejét a madárcsempészetnek és a védett fajok elejtésének¹²⁶. Ennek jegyében a szakfolyóiratokban hivatalos közlemények jelentek meg, ezenkívül kis füzeteket terjesztenek, amelyek a magyar vadászati szabályokat tartalmazzák és felsorolják a védett állatfajokat¹²⁷.

A kapzsiság és pénzéhség által motivált cselekmények elkövetői igen messze kerültek Széchenyi Zsigmondtól, Kittenberger Kálmántól és Molnár Gábortól, akiket nem elsősorban a zsákmányszerzés és a természet kifosztása motivált, hanem értő szemmel, a szépségre rácsodálkozva járták a hazai és külföldi tájakat, nemcsak puskát használtak, hanem távcsövet és fényképezőgépet is. Könyveiken generációk nőttek fel, kaptak kedvet a természet megismeréséhez.

2. 6. Az ismertetett jogszabályok normáinak megsértése esetén fennálló egyéni felelősségről

A felelősség általános jogi alapját a Tvt. háttérszabálya, a Kvt. fogalmazza meg, miszerint aki tevékenységével vagy mulasztásával a környezetet veszélyezteti, szennyezi vagy károsítja, illetőleg tevékenységét a környezetvédelmi előírások megszegésével folytatja a Kvt-ben foglalt és a külön jogszabályokban meghatározott felelősséggel tartozik¹²⁸. E felelősségnek három formája van:

¹²⁴ 1996. évi LV. törvény 84. § (1) bekezdés a), c), d), e), f) pont

¹²⁵ Zoltán Ödön: Az állatvédelem jogi rendje. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2000, 246. oldal

¹²⁶ Kozár Alexandra: Kevesebb lesz az elejtett madár. In: Magyar Hírlap 2002. 09. 25., 5. oldal

¹²⁷ Kozár Alexandra: Kevesebb lesz az elejtett madár. In: Magyar Hírlap 2002. 09. 25., 10. oldal

¹²⁸ 1995. évi LIII. törvény 101. § (1) bekezdés

1. a közigazgatási jogi
2. a polgári jogi
3. a büntető jogi.

A **közigazgatási jogi felelősség** alapját a jogszabályban illetve közigazgatási határozatban foglalt rendelkezések megsértése képezi és a jogkövetkezmények alkalmazása tipikusan független attól, hogy a jogsértés felróható-e a jogsértőnek vagy sem. A közigazgatási jogi felelősségen belül sajátos jellegű a szabálysértési felelősség. A szabálysértési norma alanya kizárólag természetes személy lehet és a szankció alkalmazására akkor kerülhet sor, ha a jogsértés az elkövetőnek felróható. A környezet és a természet védelmét célzó szabálysértési tényállások megtalálhatók mind a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvényben (147. § természetvédelmi szabálysértés, 149. § jogosulatlan vadászat), mind pedig az egyes szabálysértéseket szabályozó 218/1999. (XII. 28.) Korm. rendeletben (pl. erdőrendészeti szabálysértés).

A **polgári jogi felelősség** körében mind a Kt., mind a Tvt. visszautal a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvénynek a fokozott veszéllyel járó tevékenységért való felelősséget szabályozó rendelkezéseire¹²⁹.

A **büntetőjogi felelősség** a legvégső és legradikálisabb társadalmi reakció a környezet vagy természet ellen irányuló cselekményekre. Célja az, hogy a társadalom védelme érdekében mind az egyént, mind másokat visszatartson az ilyen jellegű bűncselekmények elkövetésétől. A felelősség vétkes alapú, azaz az elkövető akkor büntethető, ha az általa tanúsított magatartás szándékos, vagy ha a törvény úgy rendelkezik, gondatlan. Büntetőjogi felelőssége csak a természetes személyeknek van, de az Európai Unióhoz történő csatlakozással a 2001. évi CIV. törvény alapján lehetőség nyílik büntetőjogi intézkedések alkalmazására a jogi személyekkel szemben is. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 281. § a természetkárosítás tényállásával biztosítja a természet büntetőjogi védelmét¹³⁰.

¹²⁹ Lásd: Nemzetközi Együttműködés 5. 3. 4. pont (A Berni Egyezmény)

¹³⁰ Dr. Laczi Beáta: A környezet és a természet büntetőjogi védelmének nemzetközi és történeti vonatkozásai, a védelem jogszabályi alapjai. In: Magyar Jog 2004. évi 4. szám, 207. oldal

3. MAGYAR SZERVEK A TERMÉSZETVÉDELEMBEN ÉS AZ ÁLLATVÉDELEMBEN

3. 1. A Környezetvédelmi és Vízügyi Miniszter

A Környezetvédelmi és Vízügyi Miniszter feladat - és hatásköréről szóló 155/2002. (VII. 9.) Korm. rendelet határozza meg a miniszter természetvédelmi, madárvédelmi feladatait, melyeket egyrészt közvetlenül, másrészt közvetett módon lát el. Ez utóbbi kategóriába azokat a feladatokat soroljuk, amelyek nem kifejezetten a madárvédelmet szolgálják, de közvetett módon hozzájárulnak ahhoz¹³¹. E feladatok körébe sorolható, hogy a miniszter a természeti, illetőleg a védett természeti terület, illetve érték összehangolt és rendezett védelmével, alakításával, fejlesztésével és helyreállításával kapcsolatos állami feladatok ellátása érdekében, a fenntartható fejlődéssel összhangban feladatkörében javaslatot tesz a környezet, a természet védelmének országos programjára, a feladatok ellátásához szükséges költségvetési eszközökre, közreműködik a területfejlesztési, vidékfejlesztési és építésügyi országos és más ágazati tervek és programok kidolgozásában; megkötö - a külügyminiszterrel egyetértésben - a hatáskörébe tartozó nemzetközi szerződéseket, valamint a nemzetközi szerződésnek nem minősülő megállapodásokat¹³².

A miniszter látja el a természet védelmének általános irányítását. A miniszter ennek érdekében feladatkörében jogi szabályozási (rendeletalkotás), jogalkalmazási (hatósági), felügyeleti, ellenőrzési és szervező, valamint összehangoló tevékenységet végez¹³³. Ez azt jelenti, hogy a természetvédelem terén a miniszter a legmagasabb szintű ágazati irányító szerv¹³⁴.

A miniszter a természetvédelem tekintetében a természetvédelemmel kapcsolatos általános feladatköröket lát el, másrészt az élővilág védelmével kapcsolatos feladatokat is végez, így:

1. kialakítja a természetvédelem országos céljait, feladatait és követelményrendszerét,
2. megállapítja a védelemre érdemes természeti területek és természeti értékek körét, és gondoskodik azok védelem alá helyezéséről,
3. irányítja a természetvédelmi oltalom alatt álló értékeket, valamint védett természeti területeket veszélyeztető jelenségek okainak feltárásával, károsodásuk megelőzésével és elhárításával, a károsodott értékek helyreállításával, a természeti értékek feltárásával, nyilvántartásával, megőrzésével, fenntartásával,

¹³¹ Dr. Bitsei Attila – Dr. Paulovics Anita: Az állatvédelemben részt vevő szervek. In: Ügyészek Lapja 2003. évi 1. szám, 41. oldal

¹³² 155/2002. (VII. 9.) Kormányrendelet 1. § a), d) pont

¹³³ 155/2002. (VII. 9.) Kormányrendelet 2. § (1), (2) bekezdés

¹³⁴ Dr. Bitsei Attila – Dr. Paulovics Anita: Az állatvédelemben részt vevő szervek. In: Ügyészek Lapja 2003. évi 1. szám, 42. oldal

- bemutatásával, az ezekre vonatkozó tudatformálással, oktatással és a kutatással összefüggő tevékenységeket,
4. gondoskodik a védett természeti területek védettségi szintjének helyreállításáról, és a vagyonkezelésébe került, illetve kerülő területeken a védettségi szint fenntartásáról;
 5. a táj általános védelme tekintetében irányítja a természetvédelmi oltalom alatt nem álló tájak védelmét, az egyedi tájértékek nyilvántartásba vételét és megőrzését;
 6. az erdőgazdálkodás és erdővagyon-védelem tekintetében közreműködik az erdőgazdálkodás és erdővagyon-védelem irányításában;
 7. A miniszter **közvetlenül az állatvilág, madárvilág védelmével** kapcsolatos feladata körében az élővilág-védelem tekintetében közreműködik a természetvédelmi szempontból védetté nem nyilvánított természetes állatvilág [a vadászható vadfajok, háziasított állatfajok (fajták) és ezek génkészletei] védelmének irányításában¹³⁵.

A miniszter feladatai között a Kormányrendelet – mint láthattuk – kevés olyat nevesít, mely kifejezetten az állatvédelmet szolgálja. A szabályozás inkább keretjellegű, az állatvédelemmel kapcsolatos feladatokat a miniszter irányítása és felügyelete alatt álló szervek látják el.

3. 2. A természetvédelmi igazgatás más szervei

Az Országos Környezet- és Vízügyi Főfelügyelőség, az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főigazgatóság és a környezetvédelmi és vízügyi miniszter irányítása alá tartozó területi szervek feladat- és hatásköréről szóló 183/2003. (XI. 5.), 2004. január 1-én hatályba lépő kormányrendelet (a továbbiakban rendelet) szabályozza a természetvédelmi igazgatás további szerveit.

A környezetvédelmi és vízügyi miniszter feladat- és hatáskörébe tartozó egyes környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi igazgatási feladatokat

- a) az Országos Környezet- és Vízügyi Főfelügyelőség,
- b) az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főigazgatóság, és
- c) a területi szervek látják el¹³⁶, melyek a következők:

¹³⁵ 155/2002. (VII. 9.) Kormányrendelet 3. § (3) bekezdés b) pont

¹³⁶ 183/2003. (XI. 5.) Kormányrendelet 1. §

1. a környezetvédelmi felügyelőségek,
2. a vízügyi felügyelet
3. a környezetvédelmi és vízügyi igazgatóságok,
4. a nemzeti park igazgatóságok¹³⁷.

3. 3. Országos Környezet- és Vízügyi Főfelügyelőség (a továbbiakban Főfelügyelőség)

Az Országos Környezet- és Vízügyi Főfelügyelőség a miniszter irányítása alatt működő minisztériumi hivatal, önállóan gazdálkodó, központi költségvetési szerv; illetékessége az ország egész területére kiterjed; székhelye: Budapest; vezetőjét a miniszter nevezi ki és menti fel; szervezeti és működési szabályzatát a miniszter hagyja jóvá¹³⁸.

A Főfelügyelőség állami feladatként ellátandó alaptevékenysége körében gyakorolja a külön jogszabályokban meghatározott első fokú természetvédelmi hatósági, szakhatósági jogköröket; a külön jogszabályokban meghatározott első fokú természetvédelmi hatósági, szakhatósági jogkörök esetében a másodfokú hatósági jogkört¹³⁹. A Főfelügyelőség ezen kívül elemző, véleményező és nyilvántartási tevékenységet végez.

3. 4. Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főigazgatóság (a továbbiakban Főigazgatóság)

Az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főigazgatóság a miniszter irányítása alatt működő központi hivatal, önállóan gazdálkodó, központi költségvetési szerv, melynek illetékessége az ország egész területére kiterjed, székhelye: Budapest. A miniszter irányítása és felügyelete alatt működik miszerint vezetőjét a miniszter nevezi ki és menti fel, szervezeti és működési szabályzatát a miniszter hagyja jóvá¹⁴⁰.

A Főigazgatóság állami feladatként ellátandó alaptevékenységén túl a természetvédelmi szakterületen is tevékeny miszerint

1. közreműködik a természetvédelmi oltalom alatt álló értékek vizsgálatában, illetve a védett természeti területeket veszélyeztető hatások okainak feltárásában, koordinálja a megelőzéssel, elhárítással összefüggő intézkedéseket,
2. figyelemmel kíséri és elemzi az önkormányzatok és civil szervezetek természetvédelemmel kapcsolatos szakmai tevékenységét,

¹³⁷ 183/2003. (XI. 5.) Kormányrendelet 10. §

¹³⁸ 183/2003. (XI. 5.) Kormányrendelet 2. § (1) bekezdés

¹³⁹ 183/2003. (XI. 5.) Kormányrendelet 3. § aa) ab) pont

¹⁴⁰ 183/2003. (XI. 5.) Kormányrendelet 5. § (2) bekezdés

3. közreműködik a természetvédelmi tervek készítésével kapcsolatos tevékenységben,
4. részt vesz a körzeti erdőtervek és körzeti vadgazdálkodási tervek véleményezésében,
5. részt vesz a természeti értékek és területek védelem alá helyezésének előkészítésében,
6. előkészíti a védett természeti területek egyedi birtokügyeinek intézését,
7. ellátja a fenntartható turizmus fejlesztésével kapcsolatos természetvédelmi feladatokat¹⁴¹.

3. 5. A környezetvédelmi felügyelőségek és a Nemzeti Park igazgatóságok

E területi szervek a miniszter irányítása alatt működő, önállóan gazdálkodó, jogi személy központi költségvetési (államigazgatási) szervek. Államigazgatási eljárásokban felettes szervük a Főfelügyelőség, elnevezésüket és székhelyüket a rendelet melléklete tartalmazza, illetékességi területüket a miniszter rendeletben állapítja meg, vezetőjüket az államtitkár nevezi ki, és gyakorolja a munkáltatói jogkört, szervezeti és működési szabályzataikat, valamint éves munkatervüket az államtitkár hagyja jóvá¹⁴².

Az Nemzeti Park Igazgatóság állami feladatként ellátandó alaptevékenysége körében gyakorolja a külön jogszabályokban meghatározott első fokú természetvédelmi hatósági, szakhatósági jogköröket; szervezi és irányítja az igazgatóság természetvédelmi őrszolgálatát, továbbá segíti az önkormányzati természetvédelmi őrszolgálatot; természetvédelmi bemutató, ismeretterjesztő, oktatási célú, valamint turisztikai létesítményeket tart fenn és működtet, közreműködik a természetvédelmi kutatási, oktatási, nevelési és ismeretterjesztési tevékenységekben; segítséget nyújt a természet védelmével kapcsolatos feladatok ellátásához a helyi önkormányzatoknak; kapcsolatot tart természetvédelmi kezelési feladatokat ellátó más szervezetekkel és természetes személyekkel¹⁴³.

Ezen túl ellátja:

1. a vagyonkezelő feladatokat a kincstári vagyonkörbe tartozó, vagyonkezelésében lévő védett természeti területek tekintetében, valamint
2. a védett természeti értékek, védett természeti területek természetvédelmi kezelésével kapcsolatos feladatokat,

¹⁴¹ 183/2003. (XI. 5.) Kormányrendelet 8. § (1) bekezdés c) pont

¹⁴² 183/2003. (XI. 5.) Kormányrendelet 14. §, 17. §

¹⁴³ 183/2003. (XI. 5.) Kormányrendelet 18. § (1) bekezdés a), aa), c), e), g), i) pont

3. a területek védetté nyilvánításával, továbbá az érzékeny természeti területek létesítésével kapcsolatos feladatokat¹⁴⁴.

Elkészíti:

1. a természetvédelmi kezelési terveket;
2. gondoskodik az elkobzott természeti értékek őrzéséről¹⁴⁵.

Közreműködik:

1. az erdő-vagyonvédelmi tevékenységben,
2. a természetvédelmi szempontból védetté nem nyilvánított természetes növény- és állatvilág (vadászható, halászható vad- és halfajok, az ősi hazai háziasított állatfajok, fajták és ezek génkészletei) védelmében,
3. figyelemmel kíséri a természet és élővilág állapotát¹⁴⁶.

3. 6. A természetvédelmi őrszolgálatok

A természetvédelmi örökre és a természetvédelmi őrszolgálatra vonatkozó részletes szabályokat a 4/2000. (I. 21.) Kormányrendelet tartalmazza.

A hatályos jogszabályok alapján a természeti és a védett természeti területek és értékek megóvása, őrzése, károsításának megelőzése érdekében egyenruhával, szolgálati igazolvánnyal és jelvénnel, szolgálati maroklőfegyverrel és más technikai eszközökkel ellátott tagokból álló Természetvédelmi Őrszolgálat működik valamennyi nemzeti park igazgatóság szervezetében¹⁴⁷. Emellett az önkormányzatoknak is lehetőségük van a helyi jelentőségű védett természeti területek őrzésére önkormányzati természetvédelmi őrt alkalmazni. Az állampolgárok polgári természetörként segíthetik a természetvédelmi örök munkáját. Az őrszolgálat országos szakmai irányítását és felügyeletét a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium látja el¹⁴⁸.

Az állami természetvédelmi ör intézkedésre jogosult és megfelelő szolgálati eszközökkel felszerelt hatósági személy. Alapvető feladata a természeti értékek és területek, kiemelten a védett természeti értékek és a védett természeti területek hatósági őrzése. Sokrétű feladatkörük magában foglalja:

1. a természetvédelmi hatósági őrzést,

¹⁴⁴ 183/2003. (XI. 5.) Kormányrendelet 18. § (2) bekezdés a) pont

¹⁴⁵ 183/2003. (XI. 5.) Kormányrendelet 18. § (2) bekezdés bb), e) pont

¹⁴⁶ 183/2003. (XI. 5.) Kormányrendelet 18. § (2) bekezdés f), g) pont

¹⁴⁷ 1996. évi LIII. törvény 59. § (1) bekezdés

¹⁴⁸ Őrszolgálat a természet védelmében. http://www.ktm.hu/alrovatfooldal.php?section_id=2&sub_section_id=35 (2004. október 5.)

2. a nemzeti park igazgatóság, mint természetvédelmi hatóság és szakhatóság, valamint természetvédelmi szabálysértési hatóság területi ügyintézési feladatait,
3. továbbá a nemzeti park igazgatóság védett természeti területek és értékek természetvédelmi kezelésével kapcsolatos területi feladatainak ellátását is.

Állami vagy önkormányzati természetvédelmi őr az lehet, aki büntetlen előéletű, cselekvőképes, legalább középfokú iskolai végzettséggel és - a természetvédelmi területőr kivételével - megfelelő szakirányú közép- vagy felsőfokú képesítéssel rendelkezik, állami természetvédelmi őr esetén a szolgálati maroklőfegyver tartására vonatkozó feltételeknek megfelel, és sikeres természetvédelmi őr-i vizsgát tett¹⁴⁹.

A nemzeti park igazgatóságok alkalmazásában jelenleg összesen 235 állami természetvédelmi őr tevékenykedik. Egy fő természetvédelmi őrre így átlagosan több mint 390 km² működési terület, azon belül pedig 3500 ha védett természeti terület jut. Az Unió csatlakozást követően a természetvédelmi területeken a természetvédelmi őrök fokozott jelenlétére lenne szükség, ugyanis nálunk szigorúbb volt a washingtoni egyezmény hatálya alá tartozó védett állat- és növényfajok nyilvántartása¹⁵⁰, ráadásul a Natura 2000 területek kijelölésével jóval több munka hárul az őrszolgálatra. Növelni kellene tehát az őrszolgálat létszámát, ellenőrzéseik gyakoriságát. Ez azonban nem lehetséges jelenleg, mert sajnálatos módon a nemzeti park igazgatóságok különféle megszorító intézkedésekre kényszerülnek¹⁵¹.

3. 7. A jegyző szerepe a természetvédelemben és az állatvédelemben

A természetvédelmi igazgatás feladatait a Tvt. és más jogszabályok rendelkezései alapján a miniszter irányítása alatt álló hivatali szervezet, továbbá az igazgatóságok, a települési önkormányzat és szervei, valamint a jegyző látják el¹⁵². A természetvédelmi hatósági feladatokat első fokon a települési önkormányzat államigazgatási, hatósági hatáskörébe tartozó ügyekben a jegyző látja el¹⁵³.

Az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény (a továbbiakban állatvédelmi törvény) is ruház feladatköröket a jegyzőre, mégpedig a veszélyes állatok tartásával kapcsolatban.

¹⁴⁹ 4/2000. (I. 21.) Kormányrendelet 3. § (1) bekezdés

¹⁵⁰ Lásd Nemzetközi Együttműködés 5. 3. 2. pont (Washingtoni Egyezmény)

¹⁵¹ Varga Gergely: Védtelenek a védett madarak?. In: Magyar Hírlap 2004. április 28. 1. oldal

¹⁵² 1996. évi LIII. törvény 57. § (1) bekezdés

¹⁵³ 1996. évi LIII. törvény 58. § b) pont

A természetvédelmi oltalom alatt álló, illetve nemzetközi természetvédelmi egyezmény hatálya alá tartozó veszélyes állat országba történő behozatalát valamint tartását, szaporítását a természetvédelem illetékes állami szerve engedélyezi, a tervezett tartás helye szerint illetékes jegyző és állategészségügyi hatóság szakhatósági hozzájárulásával¹⁵⁴. Ha a veszélyes állat tartója az engedélyben foglalt feltételeket nem, vagy nem megfelelően teljesíti, illetve veszélyes állatot engedély nélkül tart, vagy behoz az országba, a jegyző, illetve természetvédelmi oltalom alatt álló, vagy nemzetközi természetvédelmi egyezmény hatálya alá tartozó veszélyes állat esetében a természetvédelem illetékes területi állami szerve - a tulajdonos költségére, a feltételek biztosításáig - a veszélyes állat állatkertbe vagy más megfelelő helyre való szállítását rendelheti el, vagy egyéb megfelelő intézkedést hozhat¹⁵⁵. Az Állatvédelmi törvény alapján jegyző által ellátandó feladatok körét a 245/1998. (XII. 31.) kormányrendelet részletezi.

¹⁵⁴ 1998. évi XXVIII. törvény 20. § (3) bekezdés, 21. § (2) bekezdés

¹⁵⁵ 1998. évi XXVIII. törvény 23. § (1) bekezdés

3. 8. Az ügyész szerepe az állatvédelemben

Az ügyész háromféle módon jogosult beavatkozni a természetvédelem terén:

Az ügyész a büntetőeljárásról szóló törvényben meghatározottak szerint jár el a természeti területek, értékek, különösen a védett természeti területek és értékek a Büntető Törvénykönyvben tilalmazott módon való megsértése esetén. Tehát bűncselekmény megállapításának alapjául szolgáló környezet – vagy természetkárosítás, illetve veszélyeztetés esetén a Büntető eljárásról szóló törvényben foglaltaknak megfelelően jár el, azaz nyomozást végeztet, felügyeli a nyomozó hatóság önállóan végzett nyomozásának törvényességét és képviseli a bíróság előtt a vádat (**büntetőjogi funkció**)¹⁵⁶.

Természeti érték, terület, valamint védett természeti terület veszélyeztetése, károsítása esetén az ügyész keresetet indíthat a tevékenységtől való eltiltás, illetőleg a tevékenységgel okozott kár megtérítése iránt (**polgári jogi funkció**).

Az ügyész törvényességi felügyeleti jogkörében eljárva, a rá vonatkozó jogszabályok alapján különös figyelemmel közreműködik a természetvédelmi hatóságok eljárásai és döntései törvényességének biztosításában (**közigazgatási jogi funkció**)¹⁵⁷. Ez az általános törvényességi felügyeleti jogkör lehetőséget biztosít az ügyészségnek arra, hogy a természetvédelem terén eljáró bármely hatóság döntését vagy eljárását megvizsgálhassa. Ez azért rendkívül lényeges, mert az ügyészségnek ez a jogosultsága egy folyamatos külső kontrollt jelent¹⁵⁸.

¹⁵⁶ Laczi Beáta: A környezet és a természet büntetőjogi védelmének nemzetközi és történeti vonatkozásai, a védelem jogszabályi alapjai. In: Magyar Jog 2004. évi 4. szám, 207. oldal

¹⁵⁷ 1996. évi LIII. törvény 60. §

¹⁵⁸ Dr. Bitsei Attila – Dr. Paulovics Anita: Az állatvédelemben részt vevő szervek. In: Ügyészek Lapja 2003. évi 1. szám, 55. oldal

4. A TÁRSADALMI RÉSZVÉTEL JELENTŐSÉGE ÉS FORMÁI A TERMÉSZETVÉDELEMBEN

Amennyiben a társadalmi szemlélet nem változik a jövőben, akkor a legtökéletesebb jogi szabályozás sem tudja betölteni rendeltetését, az állatvédelmet – vélekedik Dr. Paulovics Anita. A jogi szabályozás mellett a társadalomban is tudatosítani kell, hogy a vadvilág egy élő természeti erőforrás, melyet csak a fenntartható szinten szabad kihasználni¹⁵⁹. Ez a tudatosodás hazánkban hosszadalmas és akadályoktól sem mentes folyamat volt.

A nyugati társadalmakban a természetet károsítókkal szemben, azok esetleges nyomása ellenére is, a szólásszabadság révén tudták az érintettek felemelni szavukat, publicitást kaptak a médiában és megszervezték az alkotmányok és jogszabályok által garantált kereteken belül érdekképviselői csoportjaikat, mozgalmait¹⁶⁰. Ez nálunk az ismert „történelmi környezet” következtében nehezen járható útnak bizonyult. A környezeti problémák egyre növekvő mértékű terjedésükkel, súlyosságukkal azonban mégis beszivárogtak a társadalom hétköznapijaiba, hiszen a környezet jelentősége a társadalom szempontjából igen könnyen érzékelhető volt: a társadalom kifejlődése és léte szorosan kötődik a környezethez. Ugyanakkor ez az egyértelmű függőséggel járó kapcsolat nem jelent meg megfelelő súllyal a társadalom és gazdaság működésében¹⁶¹. Ezen ellentmondás felismerése ösztönözte a hazánkban kibontakozó társadalmi kezdeményezéseket. A nyolcvanas évek végén, a kilencvenes évek elején hazánkat is elérte a „zöld hullám”. A rendszerváltást követően lehetővé vált a környezet- és természetvédő mozgalmak, egyesületek szerveződése.

A meginduló természetvédelmi mozgalom jelenítette meg a politikai- társadalmi nyomást a természetvédelem terén. A mozgalom, mint független társadalmi szervezet fő célkitűzései: a figyelemfelkeltés, a társadalmi kontroll és a környezettudatosság növelése voltak.

1989. nyarán a Magyar Természetvédők Szövetsége és néhány Duna-Kör tag kezdeményezésére tanácskozások kezdődtek Szentendrén a Magyarországi Zöld Párt (MZP) megalakítása érdekében¹⁶². A párt kísérleti jelleggel létre is jött, 1990-ben azonban az MZP egyetlen képviselőjelöltje sem jutott a parlamentbe. A kudarc ellenére a természetvédők a nyilvánosság rendelkezésükre álló csatornáit egyre hatékonyabban használták fel, jelenlétük és tevékenységük

¹⁵⁹ Paulovics Anita: A védett állatokkal kapcsolatos hatályos jogi szabályozás problematikus pontjai. In: Jogtudományi Közlöny 2004. évi 3. szám, 115. oldal

¹⁶⁰ Illés Zoltán – Meggyesi Balázs: A környezet és a természetvédelmi mozgalom szerepe a rendszerváltásban. In: Janus-arcú rendszerváltozás. Szerk.: Körmendi Zsuzsa. Kairosz Kiadó, Budapest, 1998, 138. oldal

¹⁶¹ Illés Zoltán – Meggyesi Balázs: A környezet és a természetvédelmi mozgalom szerepe a rendszerváltásban. In: Janus-arcú rendszerváltozás. Szerk.: Körmendi Zsuzsa. Kairosz Kiadó, Budapest, 1998, 136. oldal

¹⁶² Illés Zoltán – Meggyesi Balázs: A környezet és a természetvédelmi mozgalom szerepe a rendszerváltásban. In: Janus-arcú rendszerváltozás. Szerk.: Körmendi Zsuzsa. Kairosz Kiadó, Budapest, 1998, 152. oldal

egyre nyilvánvalóbbá vált, lassan növekvő teret nyert a köztudatban¹⁶³. A környezeti tudatosság így nemcsak szűk szakmai, értelmiségi, politikaformáló körökben következett be, hanem a társadalom szélesebb rétegei körében is megindult.

A magyar természettudósok, kutatók számos területen élenjárók a globális és a lokális természeti állapot vizsgálatában, valamint a szükséges védelmi intézkedések meghatározásában. Tudományos tevékenységük mellett nem kevésbé fontos a környezeti problémákkal és feladatokkal kapcsolatos tudatformáló tevékenységük¹⁶⁴. (Tévéfilm sorozatok, népszerűsítő-felvilágosító és tankönyvek, hazai konferenciák tanúskodnak erről.)

4. 1. Természetvédelmi szocializáció, gyakorlati madárvédelem

Véleményem szerint a természetvédelmi szocializáció két meghatározó területe különíthető el. Egyrészt a felnőtt lakosság információkkal való ellátása, gyakorlati madárvédelembe történő bevonása, másrészt az ifjúság környezeti nevelése.

A gyakorlati madárvédelem Magyarországon nagy hagyományokra tekint vissza, így e téren nincs ok panaszra a társadalmi részvétel tekintetében. Számos önkéntes segíti a gyakorlati madárvédelmet. Pl.: mesterséges fészekodúkat, madáritatókat helyeznek el kertjeikben, téli etetéssel gondoskodnak a madarak kiteleléséről, adatokat gyűjtenek a madármegfigyelő programok keretében stb.

A gyakorlati madárvédelmet a Magyar Madártani Egyesület is segíti programjaival. Az általa meghirdetett Madárbarát Kert akció arra ösztönzi a résztvevőket, hogy megfelelő emberi hozzáállással (rovarirtó szerek kerülése), a kerti környezet kialakításával, a bokrok alatt meghagyott avarral, búvóhelyek kialakításával segítsék a madarak megtelepedését. Az MME a Madármegfigyelő Napok, madárvédelmi táborok szervezésével is igyekszik minél szélesebb tömegeket megmozgatni.

A madárgyűrűzés szintén nem csak a tudósok tevékenysége. Sok középiskolás és fiatal segít a munkában, mely egyszerre jó szórakozás, és a természet védelméért végzett értelmes tevékenység¹⁶⁵.

¹⁶³ Illés Zoltán – Meggyesi Balázs: A környezet és a természetvédelmi mozgalom szerepe a rendszerváltásban. In: Janus-arcú rendszerváltozás. Szerk.: Körmendi Zsuzsa. Kairosz Kiadó, Budapest, 1998, 143. oldal

¹⁶⁴ Tölgyesi József: Környezetpolitika, környezetvédelem: Európa megmentése?. In: Comitatus 2004. évi 7-8. szám, 142-143. oldal

¹⁶⁵ A madarak gyűrűzése tudományos vizsgálatok céljából már több mint száz éve folyik Hazánkban a Magyar Madártani Intézet és a Magyar Madártani Egyesület koordinálja ezt a tevékenységet. Kezdetben a madárgyűrűzés célja a madarak vonulásának feltérképezése volt. Ma is érdekes adatok nyerhetők a nálunk gyűrűzött madarak külföldi visszafogásából és a nálunk megfogott külföldi gyűrűs madarakból.

További cél a madárvédelmi programokban szerepet vállaló megbízható „közösség” további bővítése, elsősorban a városlakók köréből.

Véleményem szerint a jövő tekintetében a legfontosabb a megfelelő természetvédelmi szocializáció kialakítása az ifjúság körében. Az ökológiai válság korszakában ez a feladat elsősorban a pedagógusokra és a közoktatásra váró új kihívás. A cél a környezettudatos magatartás, a környezetért felelős életvitel elősegítése, kialakítása az emberi életminőség fenntartásának és javításának tágabb célja érdekében¹⁶⁶. Erre szolgál a természetpedagógia és a környezeti nevelés. A Nemzeti alaptanterv közös követelményként valamennyi műveltségi területbe lehetővé teszi a környezeti nevelés beépítését. Minden esély megvan arra, hogy a környezeti nevelés belátható időn belül széles körben elfogadott pedagógiai irányzattá és gyakorlattá váljék valamennyi iskolában¹⁶⁷.

Üdvözlendőnek tartom azt az új gyakorlatot, hogy a szakmai folyóiratok fórumain kívül a szélesebb nyilvánosság figyelmét is felhívják a védett madarak pusztulásának veszélyére. Az utóbbi időben folyóiratokban is láthattunk ilyen jellegű társadalmi célú hirdetést, valamint a kereskedelmi rádiók is sugároznak madárvédelemre ösztönző hirdetéseket.

¹⁶⁶ Dr. Havas Péter: A biológia tanítása és a környezeti nevelés. <http://www.korlanc.ngo.hu/cikk4.htm> (2004. október 7.)

¹⁶⁷ Orgoványi Anikó: Természetpedagógia. <http://www.oki.hu/cikk.php?kod=1999-09-kn-Orgovanyi-Termeszepedagogia.html> (2004. október 10.)

4. 2. Civil szervezetek a természetvédelem szolgálatában, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület

Magyarországon a madárvédelemnek jól kiépített rendszere van és az anyagi eszközök egy része is rendelkezésre áll. Ennek ellenére az madárvédelem nem nélkülözheti a társadalmi szervezetek támogatását¹⁶⁸.

Hazánkban a természetvédelmi céllal alakult társadalmi szervezetek hagyományosan fontos szerepet játszanak a természet megőrzésében, bemutatásában, illetve az ismeretterjesztésben és a környezeti nevelésben is. Száznál több azoknak a társadalmi szervezeteknek a száma, melyek többé-kevésbé adnak ilyen segítséget. A társadalmi szervezetek egyedülálló eredményeket értek el a környezeti nevelés terén, tevékenységük számos vonatkozásban messze megelőzte az állami szervekét. A természetvédelmi, a természetismereti, illetve az oktatóközponti tevékenységet is folytató társadalmi szervezetek munkája kiemelt támogatást érdemel a Nemzeti Természetvédelmi Alapterv szerint is.

A társadalmi szervezetek fontos befolyásolói a természetvédelem ügyének. Gyors reagálásukkal hatékonyan kiegészítik az állami szervek munkáját, és egyúttal a megfelelő szakmai ismeretek birtokában a társadalom ellenőrző szerepét is betöltik. A jól szervezett és felépített civilszervezet – hálózat a természetvédelem tömegbázisát alkotja.

Tevékenységük nemzetgazdasági szempontból sem elhanyagolható, mivel a társadalmi szervezetek az elmúlt tíz évben minden állami támogatásból kapott 1 forinthez átlagosan 2 forintot tudtak hozzátenni más forrásból vagy társadalmi munkával. A természetvédelem terén számos olyan feladat van, amelyről a jogszabályok alapján az államnak vagy az önkormányzatnak kellene gondoskodniuk, ám e feladatok egy részét civil szervezetek sokszor hatékonyabban, gyorsabban és olcsóbban tudják elvégezni, tehermentesítve ezzel az állami szerveket. Mindezek miatt a jövőben is indokolt a civil szervezetek közérdekű feladatokat megoldó programjainak támogatása¹⁶⁹.

Az egyik legnagyobb tagsággal működő ilyen szervezet a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Paulovics Anita: A védett állatokkal kapcsolatos hatályos jogi szabályozás problematikus pontjai. In: Jogtudományi Közlöny 2004. évi 3. szám, 118. oldal

¹⁶⁹ Haraszthy László: Nemzeti Természetvédelmi Alapterv-Program a cselekvésre és az összefogásra. In: Természet Búvár 2004. évi 2. szám, 12. oldal

¹⁷⁰ Paulovics Anita: A védett állatokkal kapcsolatos hatályos jogi szabályozás problematikus pontjai. In: Jogtudományi Közlöny 2004. évi 3. szám, 118. oldal

A **Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesületet (MME)** 1974-ben hozta létre 200 alapító tag. Az MME politikától független társadalmi szervezet, amelynek fő célja a természet - ezen belül elsősorban a madarak - védelmének társadalmi támogatása.

Az egyesület céljai elérése érdekében elősegíti a természeti értékek és a természetvédelem célkitűzéseinek megismerését, népszerűsítését. Növeli a természetvédelem támogatóinak körét, aktívan részt vesz az ifjúság természetvédő szemléletének kialakításában, természetvédelmi kutatásokat és védelmi programokat szervez és hajt végre, szaktanácsadással segíti az állami és önkormányzati szervek, valamint a gazdálkodó és társadalmi szervezetek természetvédő tevékenységét, együttműködik más nemzeti és nemzetközi természetvédelmi szervezetekkel a Föld biológiai sokféleségének megőrzése érdekében¹⁷¹.

Az MME a BirdLife International magyarországi partnere¹⁷². Kiemelkedően jó kapcsolatot ápol a kelet- és közép-európai szervezetekkel, valamint a svájci, német és angol egyesületekkel. Az MME az elmúlt három évtizedben hazánk és Kelet-Közép-Európa legnagyobb természetvédelmi társadalmi szervezete lett. Programjaival, szemléletformáló tevékenységével az országhatáron túl is ismertté vált¹⁷³.

¹⁷¹ Az MME. <http://www.mme.hu/cgi-bin/cikk.pl?id=1> (2004. november 30.)

¹⁷² Lásd jelen dolgozat 5. 4. a) pont

¹⁷³ Madarak, madarászok, Magyarország – mivel gazdagítjuk Európát?. In: Természet Búvár 2004. évi 3. szám, 9. oldal

5. NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS

„A természet hatalmas, az ember kicsi; az emberi élet jellege és színvonala mindig az embernek és a természetnek a viszonyától függött, attól, mennyire volt képes megérteni a természetet, és erőt saját hasznára fordítani.”

Szent- Györgyi Albert

5. 1. Az természetvédelem és az állatvédelem nemzetközi szabályozásának szükségessége

Szokták mondani, hogy az ember a „teremtés koronája”, és mint ilyen, uralkodik a természet felett. Ez a felületes közhely és az emberi elbizakodottságot tükröző szólás azonban a technika fejlődésével egyre inkább visszájára fordult¹⁷⁴. Az évszázadok során az ember volt kulcspozícióban a természettel való kapcsolatában, és így a természetes egyensúlyban hatalmas károkat okozott¹⁷⁵. A gazdasági fejlődés előrehaladtával a társadalom mind kiterjedtebb mértékben vette igénybe az őt körülvevő környezetet, gyakran elfeledve azt az alapvető ténytet, hogy annak maga is részét képezi.

A folyamatos növekedésre alapozó profitorientált gazdaságesszme ösztönzésére az ember -mint anyagot és energiát használó és formáló élőlény- végsőkéig folytatja az egyre inkább kimerülő természeti erőforrások kiaknázását, felborítva ezzel az élő rendszer (ökoszisztéma) lényeges elemeinek kényes egyensúlyát. Az utóbbi évszázadban az állatfajok-köztük a madárfajok- kihalása olyan ütemű, amilyen korábban nem volt soha az utolsó dinoszauruszok kihalása óta, ami körülbelül 60 millió évvel ezelőtt történt¹⁷⁶. Külön kell szólni az ember kényelmét és mai felgyorsult életét szolgáló olyan tudatos környezetpusztító gazdasági és infrastruktúrális beruházásokról, mint az őserdők fáinak fafeldolgozás és faeladás végett történő tömeges kiirtása, vagy a rekultiválás nélküli külszíni tőzeg- és barnaszén kitermelés, mely újabb fajok életfeltételeinek ellehetetlenüléséhez vezet¹⁷⁷. A végzetes természetfogyás korunk megdöbbentő ténye, búcsúzó ipari társadalmunk hagyatéka és formálódó információs társadalmunk lehangoló öröksége¹⁷⁸.

S hogy miért fontos az állatvédelem? A szabályozás indoka a következőkben foglalható össze. Az ökológiai rendszerben élő összes faj, -beleértve az embert is- összeköttetésben áll egymással. A vadvilág túlzott mértékű kizsákmányolása az egész ökoszisztéma létét veszélyeztetheti. Egyetlen faj

¹⁷⁴ Dr. Prugberger Tamás: A környezetvédelmi jogi szabályozás rendszerének jogelméleti vonatkozásai és a főbb kodifikációs tennivalók. In: Magyar Jog 1993. évi 8. szám, 467. oldal

¹⁷⁵ Paulovics Anita: A védett állatokkal kapcsolatos hatályos jogi szabályozás problematikus pontjai. In: Jogtudományi Közlöny 2004. évi 3. szám, 111. oldal

¹⁷⁶ Paulovics Anita: A védett állatokkal kapcsolatos hatályos jogi szabályozás problematikus pontjai. In: Jogtudományi Közlöny 2004. évi 3. szám, 111. oldal

¹⁷⁷ Dr. Prugberger Tamás: A környezetvédelmi jogi szabályozás rendszerének jogelméleti vonatkozásai és a főbb kodifikációs tennivalók. In: Magyar Jog 1993. évi 8. szám, 467. oldal

¹⁷⁸ Oláh János: A nemzeti parkok jövője. In: Valóság 2004. évi 8. szám, 14. oldal

kihalása is megzavarhatja az ökoszisztéma egyensúlyát, hiszen egyes fajok ezáltal elveszítik kizárólagos táplálékforrásukat, míg mások esetleg képtelenek lesznek alkalmazkodni az új helyzethez. A veszélyeztetett, illetve a kihalt félben lévő állatfajokra vonatkozó jogi szabályozás mára már nemzetközi kereteket ölt. A nemzetközi együttműködés kulcsfontosságú a vadvilág védelme, illetve fenntartása érdekében. A vadvilágot fenyegető veszély ugyanis magát az emberi fajt fenyegeti¹⁷⁹.

A nemzetközi közösség -felismerve azt a tényt, hogy a környezetet és természetet károsító cselekmények hatásainak az államhatárok nem szabnak gátat- elismerni látszik a környezet- és természetvédelem terén a nemzetközi együttműködés szükségességét¹⁸⁰. Mindennek jogi vetületeként utalni kell arra, hogy a környezet és természet károsításának és nem kívánatos megterhelésének jogi eszközökkel történő megelőzése, korlátozása sőt megakadályozása nem lehet ma már az egyes országok belügye. Nemcsak arról nem lehet szó, hogy egyes államok beépítik-e jogrendszerükbe a környezet- és természetvédelmi jogot, vagy sem, hanem azt sem engedheti meg magának az emberi társadalom, hogy az egyes államok különbözőképpen építsék be jogrendszerükbe azt. Egységes és harmonizált környezeti és természetvédelmi jogra van szükség¹⁸¹. Már 1913-ban értekezletet hívtak össze Bernben a világ természetvédelmi feladatainak megtárgyalására, s a résztvevő államok egyezményt kötöttek a természetvédelem közös nemzetközi alapokra való helyezése érdekében¹⁸².

¹⁷⁹ Paulovics Anita: A védett állatokkal kapcsolatos hatályos jogi szabályozás problematikus pontjai. In: Jogtudományi Közlöny 2004. évi 3. szám, 119. oldal

¹⁸⁰ Dr. Laczi Beáta: A környezet és a természet büntetőjogi védelmének nemzetközi és történeti vonatkozásai, a védelem jogszabályi alapjai. In: Magyar Jog 2004. évi 4. szám, 203. oldal

¹⁸¹ Dr. Prugberger Tamás: A környezetvédelmi jogi szabályozás rendszerének jogelméleti vonatkozásai és a főbb kodifikációs tennivalók. In: Magyar Jog 1993. évi 8. szám, 468. oldal

¹⁸² Borsos József: A hazai környezetvédelem történetéről.

<http://www.zmka.hu/tanszekek/vegyl/docs/fiatkut/BorsosJ1.html> (2004. július 7.)

5. 2. A természetvédelem nemzetközi szabályozásának kezdetei

A nemzetközi természetvédelem kialakulásában fontos szerepe volt 1948-ban a Nemzetközi Unió a Természetvédelemért és Természeti Erőforrásokért elnevezésű szerv megalakulásának. Ezt követte 1964-ben a természetvédelmi kutatásokat is magába foglaló Nemzetközi Biológiai Program (IBP)¹⁸³. Az igazi áttörést azonban az ENSZ égisze alatt zajló stockholmi környezetvédelmi világkongresszus jelentette 1972-ben, mellyel kezdetét vette a környezet- és természetvédelem alapelveinek, majd szabályainak nemzetközi közösség által történő kidolgozása. Ekkor született meg az ENSZ Környezetvédelmi Programjának, az (UNEP) megalapításának a gondolata is¹⁸⁴. Dr. Prugberger Tamás vélekedése szerint az ENSZ szervezetének égisze alatt kialakítani szükséges „kemény” nemzetközi környezet- és természetvédelmi jogot az egyes földrészek államszövetségeinek, illetve egymással gazdasági, esetleg politikai kooperációban álló államegyütteseinek közös normáiba is át kell vinni. Erre a legtökéletesebb és legfejlettebb modellül az Európai Unió szolgál¹⁸⁵.

Az ENSZ mellett tehát az **Európai Közösségek** volt a másik „nemzetközi fórum”, mely -valódi integráló erő birtokában- zászlajára tűzte a természet védelmének jelszavát. A Stockholmban történtek megerősítéseként ugyancsak 1972-ben a párizsi csúcsértekezlettel vette kezdetét az a folyamat, mely akcióprogramok kidolgozásával próbálta a környezet- és természetvédelem ügyét előmozdítani a tagállamokban. Ezidáig hat akcióprogram látott napvilágot, melyek olyan -mára már evidensnek tűnő- alapelveket fogalmaztak meg, mint az erőforrások ésszerű hasznosításának követelménye vagy a szennyező fizet elve.

Az ötödik akcióprogram az 1993-tól 2000-ig terjedő időszakra írt elő szabályzási elveket, ezek között a társadalom bevonásának, a végrehajtás javításának, az információs háttér fejlesztésének és a gazdasági eszközök kiterjesztésének célkitűzéseit¹⁸⁶. Ezen akcióprogram vezérelvévé az ENSZ szervezésével 1992-ben Rio de Janeiróban megtartott Környezet és Fejlődés Világértekezleten alapelveként megfogalmazott, a „tartós és környezeti szempontból elfogadható”,

¹⁸³ Ph.D. Dr. Paulics Anita: Állatvédelem a nemzetközi szabályozás tükrében. In: Magyar Jog 2004. évi 2. szám, 82. oldal

¹⁸⁴ Dr. Laczi Beáta: A környezet és a természet büntetőjogi védelmének nemzetközi és történeti vonatkozásai, a védelem jogszabályi alapjai. In: Magyar Jog 2004. évi 4. szám, 203. oldal

¹⁸⁵ Dr. Prugberger Tamás: A környezetvédelmi jogi szabályozás rendszerének jogelméleti vonatkozásai és a főbb kodifikációs tennivalók. In: Magyar Jog 1993. évi 8. szám, 471. oldal

¹⁸⁶ Dr. Várnay Ernő, Dr. Papp Mónika: Az Európai Unió joga. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest, 2002, 594. oldal

azaz -a „fenntartható” fejlődés gondolata vált¹⁸⁷. Ilyen módon is összekapcsolódott a két szervezet részes államainak tevékenysége, erősítve ezzel a hatékony nemzetközi együttműködést.

¹⁸⁷ Franz-Joseph Peine: Az Európai Unió környezetjogának hatása a német környezetjogra. In: Magyar Jog 1998. évi 2. szám, 108. oldal

5. 3. Nemzetközi Egyezmények

Jelenleg a nemzetközi környezet- és természetvédelmi jog két- és többoldalú államközi szerződéseken és egyezményeken alapul, amelyekhez további államok csatlakozhatnak. Csoportosításukat a magyarországi környezet- és természetvédelmi jogi szakirodalomban Bakács Tibor végezte le. Ez a nemzetközi jogi matéria a védett környezeti és természeti tárgyak szerint csoportosítható, tehát aszerint, hogy a nemzetközi egyezmények a levegő tisztaságának, a tenger- és az édesvizek, a növényi környezet, az állatvilág, a természeti egységek, valamint a települési környezet védelmére vonatkoznak¹⁸⁸. Dolgozatomban a természetvédelem és az állatvédelem szempontjából meghatározó jelentőségű nemzetközi egyezmények veszem számba.

1. Ramsari Egyezmény (1971)
2. Washingtoni Egyezmény (1973)
3. Bonni Egyezmény (1979)
4. Berni Egyezmény (1979)
5. Riói Egyezmény (1992)

5. 3. 1. Egyezmény a nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különösen, mint a vízimadarak élőhelyeiről (a továbbiakban Ramsari Egyezmény)

A vízimadarak állománya élőhelyeik átalakítása, pusztulása (a vízrendezések, mocsárlecsapolások) következtében folyamatosan csökken. A „[wetlandek](#)” (vizes élőhelyek) visszaszorítása ellen az 1960-as években először a vízimadarak védelmében tevékenykedő szervezetek és személyek léptek fel¹⁸⁹, akik felismerték, hogy a folyamat feltartóztatása csak nemzetközi összefogással lehet elérni.

1971. február 2-án egy Ramsar nevű, Kaszpi-tenger partján fekvő iráni városkában írta alá 18 állam a nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különösen, mint a vízimadarak élőhelyeiről szóló egyezményt. Magyarország 1979-ben csatlakozott a Ramsari Egyezményhez. Az Egyezmény és annak (1982. december 3-án és 1987. május 28.-június 3. között elfogadott) módosításai egységes

¹⁸⁸ Dr. Prugberger Tamás: A környezetvédelmi jogi szabályozás rendszerének jogelméleti vonatkozásai és a főbb kodifikációs tennivalók. In: Magyar Jog 1993. évi 8. szám, 469. oldal

¹⁸⁹ Wetlandeknek minősülnek azok a területek, ahol a növényi és állati életet elsődlegesen meghatározó tényező a víz. Ilyen élőhelyek ott találhatók, ahol a víz szintje a talaj felszínét eléri vagy megközelíti, illetve ahol a szárazulatokat sekély víz fedi. Általánosan a vízi és a szárazföldi élőhelyek közti átmenetnek definiáljuk és a "vizes élőhely" magyar kifejezést alkalmazzuk rá.

szerkezetben történő kihirdetéséről a 1993. évi XLII. törvény (az alapegyezmény kihirdetéséről korábban az 1979. évi 28. törvényerejű rendelet) rendelkezik.

Az egyezmény legfontosabb célja a vizes élőhelyek megőrzése, fenntartható vagy bölcs hasznosításuk elősegítése és az erre vonatkozó megfelelő jogi, intézményi és együttműködési keretek biztosítása.

A Ramsari Egyezmény értelmében vízimadaraknak tekintendők a vadvizektől ökológiailag függő madarak¹⁹⁰. Vadvíznek pedig azok az akár természetes, akár mesterséges, állandó vagy ideiglenes mocsaras, ingoványos, tőzeglápos vagy vízi területek tekintendők, amelyeknek vize állandó vagy áramló édesvizű, félsós vagy sós, ideértve azokat a tengervízű területeket is, amelyek mélysége apálykor a hat métert nem haladja meg. A World Conservation Monitoring Center becslése alapján a Föld felszínének közel 6%-át fedik vadvizek, ebből körülbelül 2%-ot tesznek ki a tavak, 30%-ot a mocsarak, 26%-ot a lápok, 20%-ot az ingoványos területek és 15%-ot a folyók árterei¹⁹¹.

A részes államok kötelezettségei a következőkben foglalhatók össze:

- a) Valamennyi fél az egyezmény aláírásakor vagy a csatlakozáskor köteles legalább egy vadvízi élőhelyet megjelölni a területén a Nemzetközi Jelentőségű Vadvizek Jegyzékébe (a továbbiakban Jegyzék) történő felvételre a megfelelő kritériumok alapján. A jegyzékben a területek pontos megnevezését, helyét, méretét és a minősítés idejét fel kell tüntetni. A későbbiekben a területek visszavonására csak fontos közérdekből kerülhet sor és ilyen esetben a visszavont helyett hasonló jellegű és kiterjedésű területet kell kijelölni¹⁹².

A Jegyzékbe történő bejegyzéshez a vadvizeket nemzetközi, ökológiai, botanikai, zoológiai, limnológiai (tótudományi) vagy hidrológiai fontosságok szerint kell kiválasztani és elsősorban a vízimadarak szempontjából bármely évszakban nemzetközileg fontos vadvizeket kell felvenni¹⁹³. A vízimadarakhoz kapcsolódó feltételek alapján nemzetközi jelentőségű a vadvíz, ha rendszeresen ellát 20000 vízimadarat; a vadvizek értékét, produktivitását, sokféleségét jelző vízimadarak lényeges egyedszámát tartja el rendszeresen; vagy ha a vízimadár fajok/alfajok populációjának legalább 1%-át tartja el rendszeresen.

¹⁹⁰ Ramsari Egyezmény 1. cikk

¹⁹¹ Wetland általában <http://www.kisbalaton.hu/wetland.html> (2004. október 5.)

¹⁹² Ramsari Egyezmény 2. cikk 4. szakasz, 4. cikk 2. szakasz

¹⁹³ Ramsari Egyezmény 2. cikk 2. szakasz

- b) Minden fél köteles intézkedéseket tenni, hogy a lehető legkorábbi időpontban tájékoztatást tudjon adni, ha a területén levő és a Jegyzékbe vett vadvíz ökológiai jellege megváltozott, változóban van, valószínűleg majd megváltozik a technológiai fejlődés, a szennyeződés vagy más emberi beavatkozás eredményeként. Az ilyen változásokról szóló tájékoztatást az állandóan működő iroda feladatainak végrehajtásáért felelős szervezetnek (Titkárság) kell késedelem nélkül továbbítani¹⁹⁴. A Nemzetközi Jelentőségű Vadvizek Jegyzékét így kiegészíti a Montreux-i Jegyzék, melyen azok a területeket szerepelnek, melyek ökológiai jellege megváltozott, változóban van vagy várhatóan megváltozik¹⁹⁵.
- c) Mindegyik szerződő fél elősegíti a vadvizek és vízmadarak megóvását azáltal, hogy a vadvizeket védett területté nyilvánítja - függetlenül attól, hogy azok a Jegyzékben szerepelnek-e vagy sem - és ezek megfelelő felügyeletét biztosítja. A felek törekszenek arra, hogy meglevő vadvizekben a vízimadár-állomány növekedjék¹⁹⁶.
- d) A szerződő felek a vadvizekkel, és azok növény- és állatvilágával kapcsolatos kutatást, adatcserét és tájékoztatást elősegítik, gondoskodnak a vadvizek kutatásához, kezeléséhez szükséges szakemberek képzéséről¹⁹⁷.
- e) A Felek kötelesek a wetlandekkel kapcsolatos terveket úgy összeállítani és megvalósítani, hogy azok elősegítsék az adott területek ésszerű hasznosítását (wise use) és ökológiai jellegének megőrzését¹⁹⁸. A Ramsari Egyezmény tehát felismeri, hogy a vadvizek a gazdaság, a tudomány és a kultúra oldaláról olyan értékeket képviselnek, melyek használatát a társadalomtól megtagadni nem lehet. Éppen ezért az Egyezmény nem zárkózik el a wetlandek hasznosításától, de minden esetben egy bölcs, célszerű eljárást (wise use) követel meg¹⁹⁹.
- f) A szerződő felek az Egyezményből eredő kötelezettségek végrehajtásával kapcsolatban egymással tanácskoznak, különösen abban az esetben, ha a vadvíz területe több fél területére terjed ki, vagy ha valamely vízrendszer a szerződő felek között oszlik meg²⁰⁰. Tehát az aláíró országok konzultálnak egymással az egyezmény végrehajtásáról, különös tekintettel határon átnyúló vizes területek,

¹⁹⁴ Ramsari Egyezmény 3. cikk 2. szakasz

¹⁹⁵ Wetland Általában <http://www.kisbalaton.hu/wetland.html> (2004. november 10.)

¹⁹⁶ Ramsari Egyezmény 4. cikk 1. szakasz és 4. szakasz

¹⁹⁷ Ramsari Egyezmény 4. cikk 3. és 5. szakasz

¹⁹⁸ Ramsari Egyezmény 3. cikk 1. szakasz

¹⁹⁹ A Ramsari Egyezmény http://www.kisbalaton.hu/ramsari_egyezmény.html (2004. október 5.)

²⁰⁰ Ramsari Egyezmény 5. cikk

vízrendszerek esetén. Jelentős kezdeményezések azok, melyek több ország által megosztott vizes élőhely közös védelmére és hasznosítására irányulnak. Ilyen a Felső-Tisza kétoldalú (magyar-szlovák) ramsari terület.

Az Egyezmény döntéshozó szerve a Szerződő Felek Konferenciája, mely legalább három évenként összeül. A Szerződő Felek Konferenciája illetékes az egyezmény végrehajtásának, a Jegyzék bővítésének és változtatásának a megvitatására; a Jegyzékben szereplő vadvizek környezeti jellegének változásáról szóló tájékoztatások vizsgálatára; a vadvizek célszerű felhasználására vonatkozóan ajánlások tételére valamint határozatok hozatalára²⁰¹.

A szerződő felek Konferenciájának létre kell hoznia és állandóan figyelemmel követnie az egyezmény pénzügyi szabályozását. Minden rendes ülésén a jelenlévő és szavazó szerződő felek kétharmados többségével fogadja el a következő pénzügyi időszak költségvetését. Minden egyes szerződő félnek olyan arányban kell hozzájárulnia a költségvetéshez, amelyet a Konferencia rendes ülésén jelenlévő és szavazó felek egyhangúlag elfogadtak²⁰². A felek tehát kötelező pénzügyi hozzájárulást fizetnek, lehetőség van továbbá önkéntes felajánlásokra is, illetve a fejlődő országok támogatást is kaphatnak az egyezmény végrehajtásához²⁰³.

Az egyezmény alapján az állandóan működő iroda feladatait a Természet és a Természeti Erőforrások Védelmével Foglalkozó Nemzetközi Szövetség (IUCN) keretein belül működő Titkárság látja el. Az állandóan működő iroda fő feladata a Konferenciák összehívása és megszervezése, valamint a Jegyzék vezetése²⁰⁴.

A Ramsari Egyezmény aláírása óta eltelt 33 év során a vizes területek megőrzésére, védelmére és bölcs hasznosítására fordított pénz és munka sokszorosán megtérült, s látványos eredményekhez vezetett. Mindez elsősorban az Egyezmény működésének és mozgósító erejének javára írható. Az alapításkor megfogalmazott célok mára kiteljesedtek: "a nemzetközi jelentőségű vizes területekről, mint a vízimadarak élőhelyéről" szóló egyezmény napjainkra a vizes területek általános védelmére irányuló világegyezménnyé bővült²⁰⁵.

²⁰¹ Ramsari Egyezmény 6. cikk 2. szakasz

²⁰² Ramsari Egyezmény 6. cikk 5. 6. szakasz

²⁰³ A Ramsari Egyezmény http://www.kisbalaton.hu/ramsari_egyezmény.html (2004. október 5.)

²⁰⁴ Ramsari Egyezmény 8. cikk 2. szakasz a), b) pont

²⁰⁵ Lakosné Horváth Alojzia-dr. Tardy János: Előszó In: A Ramsari Egyezmény kézikönyve. Környezetvédelmi Minisztérium, Budapest, 1999.

A Kárpát-medence központi fekvésű országaként Magyarország a vízterek és a vizes területek mindmáig gazdag tárházát kínálja annak ellenére, hogy a múlt század óta meg-megújuló lendülettel véghezvitt folyamszabályozások és lecsapolások, a melioráció²⁰⁶, a kisvízfolyások betonágyba terelése, a források foglalása mennyiségileg és minőségében is megtizedelték e csodálatos természeti kincseket. Magyarország 1979-es csatlakozását követően jelentős számú vizes területet jelölt a Nemzetközi Jelentőségű Vizes Területek Jegyzékére. Ezt követően 1989-ben, majd 1997-ben, 2001-ben és 2003-ban került sor ismét területek jelölésére, így jelenleg 23 hazai vizes élőhely található a Ramsari Jegyzéken, összesen 180 000 hektár kiterjedéssel. A magyarországi ramsari területek a Kárpát-medence szinte valamennyi jellemző vizes terület típusát magukba foglalják: tavakat, mocsarakat, szikes tavakat, lápok, holtágakat, folyószakaszokat, nedves réteket, valamint ember alkotta halastavakat, víztárolókat. A nemzetközi jelentőség korábbi feltételei alapján bizonyos területek egyszerre több kritériumot is kielégítve kerültek fel a listára. Ezek közé tartozik a Hortobágy, a kardoskúti Fehértó, a Fertő-tó és Gemenc. A többi hazai ramsari terület is legalább 2 kritériumot elégít ki²⁰⁷.

A magyar természetvédelem prioritásként kezeli vizes területeink védelmét, s jogalkotási munkájában, beruházási, revitalizációs programjai sorában hangsúlyozott figyelmet fordít a még lehetséges kedvező állapotok visszaállítására, a veszélyeztető folyamatok, jelenségek mérséklésére²⁰⁸. 1995-ben megalakult a Ramsari Egyezmény Magyar Nemzeti Bizottsága is.

5. 3. 2. Egyezmény a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről (a továbbiakban Washingtoni egyezmény)

A vadon élő állat- és növényfajok fennmaradása szempontjából élőhelyük elvesztése után a velük folytatott nemzetközi kereskedelem jelenti a legnagyobb veszélyt. Földünkön évente körülbelül 60 millió állatot, köztük 5-10 millió madarat fognak el. A vadvilág egyedeinek határokat átlépő, illegális szállítása az emberiség számára hasznos és értékes fajok eltűnését eredményezheti²⁰⁹. Az illegális állat- és növénykereskedelem sajnálatos jövedelmezőségét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a kábítószer kereskedelem mögött a második helyet foglalja el a rangsorban, ugyanakkor a kábítószer kereskedelemmel ellentétben a büntetés általában jelentősen kisebb²¹⁰. A ritka és védett fajokkal folytatott kereskedelem a jómódú országok divatja és egyben

²⁰⁶ A melioráció a kultúrnövények termesztését szolgáló feltételek javítását célzó tevékenységek összefoglaló kifejezése.

²⁰⁷ A Ramsari Egyezmény http://www.ktm.hu/cimg/documents/Ramsari_Egyezmeny_web_anyag_2004.doc (2004. október 10.)

²⁰⁸ Lakosné Horváth Alojzia-dr. Tardy János: Előszó In: A Ramsari Egyezmény kézikönyve. Környezetvédelmi Minisztérium, Budapest, 1999

²⁰⁹ Paulovics Anita: A védett állatokkal kapcsolatos hatályos jogi szabályozás problematikus pontjai. In: Jogtudományi Közlöny 2004. évi 3. szám, 115. oldal

²¹⁰ Washingtoni Egyezmény. http://www.kvvm.hu/dokumentum.php?content_id=508§ion_id=2 (2004. július 7.)

betegsége. Az egyre aggasztóbb méreteket öltő, különböző célból folytatott illegális madárkereskedelemtől szinte naponta hallunk híreket hazánkban is. A szállítás már önmagában véve is veszélyes, a madarak 25 %-a éli túl az ilyen utazást. A Szenegálban, Mexikóban befogott madarak 45-62%-a elpusztul mielőtt a repülőtérré kerülne²¹¹.

Ezen veszélyeket felismerve született meg a washingtoni egyezmény néven ismert, a Veszélyeztetett Vadon Élő Növény- és Állatfajok Nemzetközi Kereskedelmének Egyezménye (Convention of International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora=CITES). Az egyezményt a IUCN (International Union for the Conservation of Nature and Natural Rescuers) hozta létre. A Washingtoni egyezmény 1973-ban jött létre 26 ország aláírásával, hogy a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajokat megvédje a kihalástól és szabályozza a velük való kereskedelmet. Már 146 ország írta alá (köztük Magyarország is 1985-ben, a szocialista országok közül elsőként), és több mint 40000 növény- és 8000 állatfajt véd²¹².

A vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló Egyezmény kihirdetéséről szóló 1986. évi 15. törvényerejű rendeletet a 2003. évi XXXII. törvény helyezte hatályon kívül, s egyben maga vált az egyezményt kihirdető törvénné. A végrehajtásáról szóló 4/1990. (XII. 7.) KTM rendeletet a 2002. december 28-án hatályba lépett új hazai végrehajtási rendelet, a (271/2002. (XII. 20.) Kormányrendelet váltotta fel.

A szerződő államok elismerik, hogy a vadon élő állatok és növények sok szép és változatos formájukban a föld természeti rendszereinek pótolhatatlan részét képezik, amelyeket a jelen és a jövő nemzedékek számára meg kell óvni. A nemzetközi együttműködés alapvető jelentőségű a vadon élő állatok és növények bizonyos fajainak a nemzetközi kereskedelem útján történő túlzott mértékű kiaknázásától való megóvásában²¹³.

A Washingtoni Egyezmény három védelmi kategóriát különböztet meg:

1. Az I. függelék tartalmazza azon kipusztulással fenyegetett valamennyi fajt, amelyeket a kereskedelem érint vagy érinthet. E fajok példányának kereskedelmét további fennmaradásuk veszélyeztetésének megakadályozása érdekében különösen szigorúan kell szabályozni. E kereskedelmet csak rendkívüli körülményei között szabad engedélyezni, tehát e fajokra főszabályként teljes kereskedelmi tilalom vonatkozik. Ezen védelmi körbe tartozik számos papagáj faj.

²¹¹ Paulovics Anita: A védett állatokkal kapcsolatos hatályos jogi szabályozás problematikus pontjai. In: Jogtudományi Közlöny 2004. évi 3. szám, 115. oldal

²¹² A Washingtoni Egyezmény <http://www.teknos.hu/cites.htm> (2004. július 7.)

²¹³ Washingtoni egyezmény Preambulum

2. A II. függelék tartalmazza azon fajokat, amelyeket bár jelenleg nem feltétlenül fenyeget a kipusztulás, de ez bekövetkezhet, ha az ilyen fajok példányainak a kereskedelmét nem vetik alá szigorú szabályozásnak annak érdekében, hogy elkerüljék a fennmaradásukkal összeegyeztethetetlen hasznosítást; és más olyan fajokat, amelyeket szabályozásnak kell alávetni annak érdekében, hogy az 1. pontban hivatkozott fajok példányainak kereskedelmét hatékony ellenőrzés alá lehessen vonni. E függelékben van felsorolva többek között a barna rétihéja és az egerészölyv is.
3. A III. függelék tartalmaz minden olyan fajt, amelyről a részes felek bármelyike megállapította, hogy a szabályozás tárgyát képezi a joghatósága alá tartozó területen a kiaknázás megelőzése vagy megtiltása miatt, és a többi részes fél együttműködését igényli a kereskedelem ellenőrzésében²¹⁴. Ilyen faj például a csörgő réce Ghánában.

1997 óta az Európai Unió országai a 3 függelék helyett 4 listát alkalmaznak²¹⁵.

Az „A” listában szerepelnek azok a fajok:

1. amelyek az I. függelékben szerepelnek,
2. melyek a kipusztulás szélén állnak,
3. valamint az olyan ritka, sérülékeny fajok, amelyek vadon élő állományának fennmaradását a kereskedelem veszélyezteti,
4. azon fajok, illetve alfajok, melyek rokonfajainak, alfajainak döntő többsége a kihalás szélén áll, vagy az I. függelékben szerepel.

A „B” listában szerepelnek:

1. a II. függelékében felsorolt fajok közül azok, melyek nem szerepelnek az "A" oszlopban,
2. azok, az egyezmény I. és II. függelékén nem szereplő fajok melyek egyes országokban élő populációinak hasznosítása meghaladja a fenntarthatóság mértékét,
3. azok, melyek nem szerepelnek az egyezmény I. és II. függelékében, de amelyek könnyen összetéveszthetők az "A" oszlopban szereplő fajokkal,

²¹⁴ Washingtoni egyezmény 2. cikk 1. 2. és 3. szakasz

²¹⁵ A Tanács 82/3626/EGK rendelete a veszélyeztetett vadonélő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelmével foglalkozó egyezmény célkitűzéseinek a Közösségen belül történő megvalósításával kapcsolatban.

4. azok, melyek nem szerepelnek az egyezmény I. és II. függelékében, de melyek élő példányainak behozatala ökológiai veszélyt jelenthet az ország természetes élővilágára.

A „C+ listában szerepelnek:

1. a III. függelékben szereplő összes maradék faj.

A „D” listában szerepelnek azok a fajok:

1. melyeknek akkora számú egyedeit hozták be a közösség országaiba, ami már ellenőrzést kíván²¹⁶.

A Magyarországon hatályos végrehajtási rendeletben, két mellékletben szerepelnek a fenti listákon szereplő fajok. Az 1. számú melléklet tartalmazza az A, B, és C listán szereplő fajokat. A 2. számú melléklet tartalmazza a D listán szereplő fajokat.

A Washingtoni Egyezmény 3. 4. és 5. cikke szabályozza a különböző függelékekbe besorolt fajok kereskedelmének feltételeit, meghatározván az export- és importengedélyek, re-exportálási bizonylatok kiállításának és bemutatásának rendjét. Az engedélyek és bizonylatok formai és tartalmi kellékeit a 6. cikk részletezi²¹⁷.

A hazai kereskedelem, illetve az engedélyezés feltételei attól függnék, milyen oszlopba tartozik az adott állat. Ha a faj az A vagy B oszlopban található: a származási ország CITES export illetve re-export engedélye, és a magyar Igazgatási Hatóságtól megkért import engedély együttes megléte szükséges. Amennyiben az exportáló ország nem tagja a Washingtoni Egyezménynek, ez esetben is kell a kijelölt hatóságtól egy eredetet igazoló export engedély. Az import engedély kérelmet az Igazgatási Hatóságnál lehet benyújtani.

A részes államoknak megfelelő intézkedéseket kell tenniük az Egyezmény rendelkezéseinek végrehajtására és a példányoknak e rendelkezések megszegésével történő kereskedelme megtiltására. Ezek közé tartozik az ilyen példányok kereskedelmének vagy birtoklásának vagy mindkettőnek hátrányos jogkövetkezményekkel való sújtása; és az ilyen példányok elkobzásának, illetőleg az exportáló államba történő visszaszállításának a biztosítása²¹⁸. Minden részes félnek nyilvántartást kell vezetnie a függelékben szereplő fajok példányainak kereskedelmi forgalmáról²¹⁹.

²¹⁶ A vadgazdálkodás és a természetvédelem kapcsolata.

www.budapestiagrarkamara.hu/beszamolok/tanulmany.doc (2004. november 10.)

²¹⁷ A vadgazdálkodás és a természetvédelem kapcsolata. www.budapesti-agrarkamara.hu/beszamolok/tanulmany.doc (2004. november 10.)

²¹⁸ Washingtoni egyezmény 8. cikk 1. szakasz

²¹⁹ Washingtoni egyezmény 8. cikk 6. szakasz

Az Egyezmény részese számára kötelezettség, hogy ki kell jelölnie az Egyezmény céljára egy vagy több Igazgatási Hatóságot, amely illetékes engedélyek vagy bizonyítványok kiadására, és egy vagy több Tudományos Testületet²²⁰. Magyarországon Igazgatási Hatóság a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, valamint a nemzeti park igazgatóságok;

Tudományos Testület a környezetvédelmi és vízügyi miniszter által felkért szakemberekből létrehozott 6-8 tagú bizottság²²¹.

Az Egyezmény hatékony érvényesülése érdekében az Egyezmény hatálybalépése után az Egyesült Nemzetek Környezetvédelmi Programjának (United Nations Environment Programme-UNEP) Végrehajtó Igazgatósága létrehozta a Titkárságot, melynek legfontosabb feladata a részes felek tanácskozásainak megszervezése és a lebonyolítás biztosítása²²². A Titkárság hívja össze a részes államok konferenciáját, melyen a felek áttekintik az Egyezmény végrehajtását és meghoznak minden szükséges intézkedést annak érdekében, hogy lehetővé tegyék a Titkárság számára feladatai elvégzését és ezekhez szükséges pénzügyi előírásokat fogadnak el²²³.

A Washingtoni Egyezmény hatálya tehát kizárólag a veszélyeztetett állatfajok nemzetközi kereskedelmére terjed ki. Az ilyen állatok egy jó része sajnálatos módon már kipusztult, míg másik része a kipusztulás szélén áll, így az utóbbi körbe tartozó fajok számára talán ez az utolsó esély a fennmaradásra (pl.: az összes ragadozó madárfajt tartalmazza az Egyezmény).

Magyarországon elsősorban a védett madárfajokra vonatkozóan fejtett ki olyan hatást az Egyezményhez való csatlakozás, hogy lényegesen szigorúbbá vált a szabályozás e fajok vonatkozásában. A védett madárfajok jelentőségét mutatja az is, hogy évente átlagban háromszáz engedélykérelmet bírálnak el az illetékes szervek. Ezenkívül rendszeresen folyik a közvélemény tájékoztatása, valamint a Vám- és Pénzügyőrség munkatársainak továbbképzése. Valószínűleg ennek köszönhető, hogy egyre több illegális állatszállítmányt találnak meg a határőrök. Ezen a téren kell a hatékonyságot növelni, a szankcionálást pedig szigorítani²²⁴.

5. 3. 3. A vándorló vadon élő állatfajok védelméről szóló egyezmény (a továbbiakban Bonni Egyezmény)

*„Fütyül a szél, az idő már ősze jár,
Szebb hazába megy vigadni a madár.”
népköltés*

²²⁰ Washingtoni egyezmény 9. cikk a) és b) pont

²²¹ 271/2002. (XII. 20.) Korm. rendelet a Washingtonban, 1973. március 3. napján elfogadott, a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló Egyezmény végrehajtásáról

²²² Washingtoni egyezmény 12. cikk 1. szakasz és 2. szakasz a) pont

²²³ Washingtoni egyezmény 11. cikk 1. szakasz és 3. szakasz a) pont

²²⁴ Ph.D. Dr. Paulics Anita: Állatvédelem a nemzetközi szabályozás tükrében. In: Magyar Jog 2004. évi 2. szám, 86. oldal

Az állatvilág legbámulatosabb vándorai a madarak. Lenyűgöző teljesítményekre képesek. A madárvonulás (migratio) a madárvilág egy részének általánosan ismert s az évszakok váltakozásával kapcsolatos, tehát periodikus mozgalma, mely szerint költőhelyeiket téli évről évre elhagyják, hogy oda a költési idő bekövetkeztére ismét visszatérjenek. E vonulás haszna, hogy a madarak a helyszínváltásnak köszönhetően táplálékban gazdag telelőhelyre jutnak. A vonulási útvonalak fajoként meglehetősen különbözőek lehetnek, változatos annak a távolságnak a hossza is, amelyet megtesznek eközben, ez alapján beszélünk rövid-, közép- és hosszútávra költöző madarokról²²⁵.

1979. június 23-án jött létre a Bonni Egyezmény, mely a vándorló fajok összehangolt, nemzetközi védelmét szolgáló keretmegállapodás. Hazánk 1983-ban csatlakozott az egyezményhez, melyet az 1986. évi 6. számú törvényerejű rendelettel hirdettek ki.

A részes államok elismerték a vadon élő állatok egyre növekvő értékét környezetvédelmi, ökológiai, genetikai, tudományos, esztétikai, kikapcsolódási, kulturális, oktatási, szociális és gazdasági szempontból, és kimondták, hogy a vadon élő állatok vándorló fajairól történő hatékony gondoskodás és védelmük minden olyan állam egybehangolt tevékenységét igényli, amelyek törvényes határain belül az ilyen fajok életük bármely szakaszát töltik²²⁶.

Az egyezmény értelmében a vándorló faj(-ok) kifejezés a vadon élő állatok bármely fajának vagy kisebb rendszertani egységének teljes populációját vagy a populáció bármely földrajzilag elkülönülő részét jelenti, amelynek tagjai (egyedei) bizonyos időszakonként és előre jelezhetően egy vagy több államhatáron áthaladnak²²⁷.

Az egyezmény alapelvei szinten fogalmazza meg hogy a felek elismerik a vándorló fajok megővésének, valamint annak fontosságát, hogy az elterjedési területet érintő államok egyezzenek meg a megővés érdekében indított akciókban; a lehetséges és megfelelő módon különös figyelmet szentelve azoknak a vándorló fajoknak, amelyek védelmi helyzete kedvezőtlen, és önállóan vagy együttműködve olyan célszerű és szükséges lépéseket tegyenek, amelyek az ilyen fajok, valamint azok tartózkodási helyei megővése érdekében irányulnak²²⁸.

Az egyezmény – más nemzetközi egyezményekhez hasonlóan – függelékek segítségével működik. Az I. függelék a veszélyeztetett, ezáltal fokozott védelmet igénylő vándorló állatfajokat

²²⁵ Céltudatos vándorok.

<http://www.harmonet.hu/cikk.php3?rovat=118&alrovat=126&cikkid=2000&dire=kisallat&rovatnev=Kis%C3%A1llat+-+simogat%C3%B3> (2004. november 30.)

²²⁶ Bonni Egyezmény Preambulum

²²⁷ Bonni Egyezmény 1. cikk 1. szakasz a) pont

²²⁸ Bonni Egyezmény 2. cikk 1. szakasz

tartalmazza²²⁹, míg a II. függelékben az ún. kedvezőtlen védelmi helyzetű fajok szerepelnek²³⁰, melyek védelmére a vándorlás útvonalába eső országok közös megállapodásokat hivatottak kötni. Ezen megállapodások célja az érintett vándorló faj kedvező védelmi helyzetének a visszaállítása vagy annak fenntartása²³¹. Ilyen például az afrikai-eurázsiai vándorló vízimadarak védelméről szóló megállapodás (African-Eurasian Waterbird Agreement-AEWA) – melyekhez Magyarország is csatlakozott.

Mivel a felek célja annak elkerülése, hogy bármely vándorló faj veszélyeztetetté váljék a felek elősegítik a vándorló fajokkal kapcsolatos kutatásokat, azokban együttműködnek és támogatják azokat; erőfeszítéseket tesznek az I. függelékben felsorolt vándorló fajok azonnali védelmének biztosítása érdekében; valamint a II. függelékben felsorolt vándorló fajok védelme és gondozása érdekében megállapodások megkötésére törekszenek²³².

A konkrét intézkedések terén ez azt jelenti, hogy az I. függelékben felsorolt vándorló fajok elterjedési területét érintő államoknak erőfeszítéseket kell tenniük annak érdekében, hogy: megőrizték és ahol ez megoldható és helyénvaló, helyreállítsák a fajoknak azon élőhelyeit, amelyek fontosak a fajok kipusztulási veszélyének elhárítása szempontjából; továbbá törekedniük kell arra, hogy megfelelő módon megelőzzék, kiküszöböljék, ellensúlyozzák, vagy a minimumra csökkentsék minden olyan tevékenység vagy akadály káros hatását, amely jelentősen gátolja vagy megakadályozza a fajok vándorlását; és a lehetőség és a célszerűség mértékéig megakadályozzák, csökkentsék vagy szabályozzák az olyan tényezőket, amelyek veszélyeztetik, vagy valószínűleg további veszélynek teszik ki e fajokat, beleértve a nem őshonos fajok betelepülésének vagy betelepítésének szigorú ellenőrzését; vagy a már betelepített vagy betelepült fajok ellenőrzését vagy az esetleges felszámolását²³³.

A II. függelékben felsorolt fajok védelme érdekében alkotott megállapodásoknak a lehetőségekkel összhangban gondoskodniuk kell többek között az érintett vándorló faj védelmi helyzetének időszakonkénti áttekintéséről; a természetvédelmi és kezelési tervek összehangolásáról; az érintett vándorló fajokra vonatkozó információcseréről, különös tekintettel a kutatási eredményekre és a vonatkozó statisztikai adatokra; a kedvező védelmi helyzet fenntartásában fontos élőhelyek megóvásáról; a vándorlási útvonalak szempontjából megfelelően elhelyezkedő alkalmas élőhelyek hálózatának fenntartásáról; a vándorlást hátráltató vagy akadályozó tevékenységek és

²²⁹ Bonni Egyezmény 3. cikk

²³⁰ Bonni Egyezmény 4. cikk

²³¹ Bonni Egyezmény 5. cikk 1. szakasz

²³² Bonni Egyezmény 2. cikk 2. és 3. szakasz

²³³ Bonni Egyezmény 3. cikk 4. szakasz

akadályok lehető legnagyobb mértékben való kiküszöböléséről; valamint a védelmi tevékenységet jelentősen és gyorsan fokozó sürgősségi intézkedések megtételéről²³⁴.

Az Egyezmény legfőbb döntéshozó testülete a Részes Felek Konferenciája, amely 3 évente ülésezik²³⁵. Az ülések között az egyezmény végrehajtásának koordinálásával, ügyviteli feladatainak ellátásával - a UNEP keretében működő - Titkárság foglalkozik²³⁶. A Részes Felek Konferenciája előtt 90 nappal minden tagországnak be kell nyújtania nemzeti jelentését.

Az Egyezmény Tudományos Tanácsának feladata a szakmai iránymutatás megadása a Részes Felek Konferenciája, a Titkárság és bármely fél számára, kutatási, különleges védelmi és kezelési intézkedésekre vonatkozó ajánlások készítése az egyes fajok I. vagy II. függelékbe való felvételére, valamint az egyezmény végrehajtása során felmerülő problémák megoldására²³⁷.

Az Egyezmény hazai feladatainak végrehajtását a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Természetvédelmi Hivatala és a nemzeti park igazgatóságok látják el. A koordinációért és a nemzetközi kapcsolattartásért a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Nemzetközi Természetvédelmi Egyezmények Osztálya a felelős²³⁸.

Az Egyezmény hatálya alá tartozó fajok jogi védelmét Magyarországon az 1996. évi LIII. törvény a természetvédelmről, valamint a védett és fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. KöM rendelet biztosítja. Számos – az egyezményben felsorolt faj – estében elkészültek a fajvédelmi tervek. Ilyenek a fekete gólya, a fehér gólya, a cigányréce, a rétisas, a parlagi sas, a kék vércse, a kerecsensólyom, a haris, a tűzok, a széki lile és a gyurgyalag²³⁹.

²³⁴ Bonni Egyezmény 5. cikk 5. szakasz a) b) d) e) f) h) m) pont

²³⁵ Bonni Egyezmény 7. cikk

²³⁶ Bonni Egyezmény 9. cikk

²³⁷ Bonni Egyezmény 8. cikk

²³⁸ Bonni Egyezmény http://www.ktm.hu/dokumentum.php?content_id=509§ion_id=2 (2004. július 17.)

²³⁹ Bonni Egyezmény http://www.ktm.hu/dokumentum.php?content_id=509§ion_id=2 (2004. július 17.)

5. 3. 4. Egyezmény az európai, vadon élő élővilág és a természetes élőhelyek védelméről (a továbbiakban Berni Egyezmény)

A Berni Egyezmény az első nagy regionális megállapodásként az Európa Tanács égisze alatt 1979-ben jött létre és 1982 óta hatályos, miután az egyezményben előírtak szerint, az első 5 állam ratifikálta – melyek közül négynek az Európa Tanács tagjának kellett lennie. Magyarországot 1990. november 6-án vették fel az Európa Tanács tagjai közé így ekkor csatlakoztunk a Berni Egyezményhez. A Berni Egyezmény nyitva áll az európai és afrikai nem-tagállamok előtt is. Az egyezményt eddig az Európa Tanács 38 tagállama, az Európai Közösség, Monaco és három afrikai állam (Burkina Faso, Szenegál és Tunézia) ratifikálta²⁴⁰.

A Berni Egyezmény célkitűzése, hogy megvédje a vadon élő növényeket és állatokat és azok természetes élőhelyeit, különösképpen azon fajokat és élőhelyeket, amelyek védelme különböző államok együttműködését igényli, továbbá, hogy elősegítse az ilyen típusú együttműködést. Különös hangsúlyt kapnak a veszélyeztetett és sebezhető fajok, beleértve a veszélyeztetett és sebezhető vonuló-vándorló fajokat²⁴¹. Ennek érdekében a szerződő felek megfelelő intézkedéseket tesznek a vadon élő növények és állatok populációinak fenntartására, illetve olyan szinten való tartására, amely megfelel különösen az ökológiai, tudományos és kulturális követelményeknek, ugyanakkor számot vetnek a gazdasági és rekreációs igényekkel és a helyileg veszélyeztetett alfajok, változatok és formák szükségleteivel²⁴².

A szerződő felek lépéseket tesznek a vadon élő növények és állatok és a természetes élőhelyek nemzeti természetvédelmi politikájának fejlesztésére, különös tekintettel a veszélyeztetett és sebezhető fajokra, elsősorban az őshonos fajokra, továbbá a veszélyeztetett élőhelyekre. A felek vállalták, hogy saját tervezési és fejlesztési politikájuk alakítása során és a szennyeződés elleni intézkedéseikben tekintetbe veszik a vadon élő növények és állatok védelmét. A szerződő felek elősegítik az oktatást és a vadon élő növények és állatok és azok élőhelyei védelmének szükségességével kapcsolatos általános információk terjesztését²⁴³.

A Berni Egyezmény – több más egyezményhez hasonlóan – függelékekkel működik

- a) Az I. függelék tartalmazza a fokozottan védett növényeket.
- b) A II. függelék a fokozottan védett állatokat sorolja fel. Ezen állatok esetében a speciális védelem érdekében tiltott a szándékos befogás, tartás és elpusztítás összes formája; a szaporodó és pihenőhelyek szándékos rongálása vagy elpusztítása; a

²⁴⁰ Környezetvédelem és regionális tervezés. <http://www.europatanacs.hu/et15.html> (2004. július 17.)

²⁴¹ Bonni Egyezmény 1. cikk 1. és 2. szakasz

²⁴² Berni Egyezmény 2. cikk

²⁴³ Berni Egyezmény 3. cikk 1. 2. és 3. szakasz

vadon élő állatok szándékos megzavarása, a tojások szándékos elpusztítása vagy kiszedése; ezen állatok akár élő, akár holt állapotban történő birtoklása és belső kereskedelme, beleértve a kitömött állatokat és azok minden egyes azonnal hasznosítható részeit vagy származékait²⁴⁴.

- c) A III. függelék azokat a védett állatfajokat sorolja fel, amelyek megóvása érdekében szabályozás szükséges az állományhasznosításhoz. Az itt felsorolt vadon élő állatok bármintemű kihasználását szabályozzák a szerződő felek annak érdekében, hogy veszélyektől megóvják a populációkat. A megteendő intézkedések tartalmazzák a tilalmi időszakokat ; a kihasználás időszakos vagy helyi tiltását; a vadon élő állatok élő vagy holt állapotban történő kereskedelmének, eladási célú tartásának, szállításának vagy eladásra való felajánlásának megfelelő szabályozását²⁴⁵. A III. függelékben részletezett vadon élő állatfajok befogása vagy elpusztítása tekintetében a felek megtiltják a befogás és elpusztítás megkülönböztetés nélküli összes eszközének használatát, amelyek a fajok populációinak helyi eltűnését vagy komoly megzavarását okozzák, így mindenekelőtt a IV. melléklet szerinti eszközökét.

Az I. és II. függeléken szereplő fajok egyezmény szerinti védelmi szintje azonos a hazai természetvédelmi jogszabályok szerinti védett és fokozottan védett kategóriákkal. A III. függeléken az előzőektől eltérően halászható és vadászható fajok is szerepelnek²⁴⁶.

- d) A IV. függelék a tiltott befogási, halászati, vadászati módszerek sorolja fel. A madarak esetében így tilos csapdázás és a lépvessző használata²⁴⁷. Ez sajnos azért aktuális, mert a közelmúltban napvilágra került madárpusztítás során nagyon nagy valószínűséggel ilyen eszközöket is használtak többek között a madarak odacsábítására, befogására.

A 4. cikk előírja, hogy az egyezményben részes államoknak meg kell tenniük a megfelelő és szükséges jogi és adminisztratív intézkedéseket az állat- és növényvilág élőhelyeinek védelmére, különösen azon fajok esetében, amelyeket az egyezmény I. és II. függeléke felsorol. A felek vállalják, hogy kiemelt figyelmet szentelnek azon területek védelmének, amelyek a II. és a III. függelékben részletezett vándorló fajok tekintetében jelentősséggel bírnak és amelyek a vonulási

²⁴⁴ Berni Egyezmény 6. cikk

²⁴⁵ Berni Egyezmény 7. cikk

²⁴⁶ Berni Egyezmény <http://www.teknos.hu/torv/71990.htm> (2004. október 10.)

²⁴⁷ Berni Egyezmény <http://www.teknos.hu/torv/71990.htm> (2004. október 10.)

útvonalak, azaz telelő, állomásozó, etető, szaporodó és vedlőhelyek összefüggésében megfelelőképpen helyezkednek el²⁴⁸. A szerződő felek kötelezettsége továbbá, hogy célszerűen összehangolják erőfeszítéseiket a természetes élőhelyek védelme érdekében, amennyiben ezek határterületeken helyezkednek el²⁴⁹.

Az Egyezmény Állandó Bizottsága évente ülésezik, megvitatva az európai élővilág védelméhez szükséges lépéseket, illetve szükség szerint módosítja a mellékleteket. Az Állandó Bizottság felelős az egyezmény alkalmazásának figyelemmel kíséréseért. Ezen belül rendszeresen áttekintheti az egyezmény rendelkezéseit, beleértve a függelékeket is, és megvizsgálhatja az esetleges módosítások szükségességét; intézkedésekre tehet ajánlásokat a szerződő feleknek; megfelelő intézkedéseket ajánlhat a közvélemény rendszeres tájékoztatására arról, hogy milyen munka folyik jelen Egyezmény keretein belül; ajánlásokat tehet a Miniszteri Bizottságnak, hogy azok az államok, melyek nem tagjai az Európa Tanácsnak, kapjanak felhívást a jelen Egyezményhez való csatlakozásra; bármilyen egyéb javaslatot tehet jelen Egyezmény hatékonyságának növelése érdekében²⁵⁰. Az Állandó Bizottság minden egyes ülést követően jelentést továbbít az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága részére, saját tevékenységéről és az Egyezmény működéséről²⁵¹.

Az egyezmény szelleme és sokszor tételes rendelkezései is megjelentek és megjelennek a magyar jogszabályokban (1996. évi LIII. törvény).

Az Egyezmény hazai feladatainak végrehajtását a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Természetvédelmi Hivatala és a nemzeti park igazgatóságok látják el. A koordinációért és a nemzetközi kapcsolattartásért a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Nemzetközi Természetvédelmi Egyezmények Osztálya a felelős²⁵².

²⁴⁸ Berni Egyezmény 4. cikk 3. szakasz

²⁴⁹ Berni Egyezmény 4. cikk 4. szakasz

²⁵⁰ Berni Egyezmény 14. cikk

²⁵¹ Berni Egyezmény 15. cikk

²⁵² Berni Egyezmény <http://www.teknos.hu/torv/71990.htm> (2004. október 10.)

5. 3. 5. Biológiai Sokféleség Egyezmény (a továbbiakban Riói Egyezmény)

Az ENSZ 1992-ben Rio de Janeiróban rendezett Környezet és Fejlődés Konferenciáján (United Nations Conference on Environment and Development, UNCED) írták alá a Biológiai Sokféleség Egyezményt a szerződő felek²⁵³, amelyet 1994-ben Magyarország is ratifikált²⁵⁴. A Biológiai Sokféleség Egyezmény jelentősége, hogy a legmagasabb nemzetközi politika szintjén foglal állást az ember (emberi társadalom) és a természet (élővilág, biológiai sokféleség) viszonyának meghatározásában²⁵⁵. A biodiverzitás (biológiai sokféleség) ekkor vált világszerte ismert politikai fogalommal. Az egyezmény értelmében a biológiai sokféleség a bármilyen eredetű élőlények közötti változatosságot jelenti, beleértve többek között a szárazföldi, tengeri és más vízi-ökológiai rendszereket, valamint az e rendszereket magukban foglaló ökológiai komplexumokat. Magában foglalja a fajokon belüli, a fajok közötti sokféleséget és maguknak az ökológiai rendszereknek a sokféleségét²⁵⁶. Az egyezmény elsőként használja a „fenntartható használat” kifejezést, mely a biológiai sokféleség komponenseinek olyan módon és ütemben történő használatát jelenti, mely nem vezet a biológiai sokféleség hosszú távú csökkenéséhez, ezzel fenntartva a benne lévő lehetőséget a jelen és jövő generációk igényeinek és törekvéseinek kielégítésére²⁵⁷.

Az Egyezmény követendő célja a biológiai sokféleség megőrzése, komponenseinek fenntartható használata, a genetikai erőforrások hasznosításából származó előnyök igazságos és méltányos elosztása, beleértve a genetikai erőforrásokhoz való megfelelő hozzáférhetőséget, a vonatkozó technológiák megfelelő átadását - az ezen erőforrásokkal és technológiákkal kapcsolatos minden jog figyelembevételével - és a megfelelő pénzeszközök biztosítását²⁵⁸. A Szerződő Felek célja a biológiai sokféleségben rejlő értékeknek, valamint a biológiai sokféleség és komponensei ökológiai, társadalmi, tudományos, oktatási, kulturális értékeinek megőrzése²⁵⁹. Az Államok szuverén joga a saját erőforrásaik felhasználása a saját környezetpolitikájuk szerint, s felelőssége annak biztosítása, hogy törvénykezési vagy ellenőrzési területükön belüli tevékenységük ne okozzon kárt más Államok vagy a nemzeti fennhatóságon kívül eső területek környezetében²⁶⁰. Lényeges pozitívuma az Egyezménynek, hogy ráirányítja a figyelmet a fejlődő országokra is,

²⁵³ 1992. június 13-án írták alá a szerződést.

²⁵⁴ A Biológiai Sokféleség Egyezményt a 1995. évi LXXXI. törvény hirdette ki.

²⁵⁵ Biológiai Sokféleség világnapja. <http://www.sulinet.hu/tart/ncikk/je/0/20799/biodiv.htm> (2004. október 3.)

²⁵⁶ Biológiai Sokféleség Egyezmény 2. cikkely

²⁵⁷ Biológiai Sokféleség Egyezmény 2. cikkely

²⁵⁸ Biológiai Sokféleség Egyezmény 1. cikkely

²⁵⁹ Biológiai Sokféleség Egyezmény Preambulum

²⁶⁰ Biológiai Sokféleség Egyezmény 3. cikkely

„biodiverzitásuk hatalmas értékeire, feltáratlan lehetőségeire, ugyanakkor az ilyen országokban folyó, sokszor a jelenlegi helyzet diktálta rablógazdálkodás mérhetetlenül nagy veszélyeire.”²⁶¹

Az egyezmény a védelemnek két módját különbözteti meg, az **ex-situ** védelmet, mely a biológiai sokféleség elemeinek természetes élőhelyen kívüli megőrzését jelenti; és az **in-situ** védelmet, mely az ökológiai rendszerek és természetes élőhelyek megőrzését, a fajok életképes populációinak fenntartását és helyreállítását jelenti természetes környezetükben²⁶². Ennek érdekében minden Szerződő Fél, a sajátos feltételeinek és képességeinek megfelelően nemzeti stratégiákat, terveket vagy programokat dolgoz ki a biológiai sokféleség megőrzésére és fenntartható hasznosítására, vagy e célra adaptál már meglévő stratégiákat, terveket vagy programokat, amelyek tükrözik, többek között, az ezen Egyezményben felsorolt és az érintett Szerződő Félre vonatkozó intézkedéseket; és amennyire csak lehet belefoglalja a biológiai sokféleség megőrzését és fenntartható hasznosítását az ágazati vagy ágazatközi tervekbe, programokba és szakpolitikai tevékenységbe²⁶³. Ez az ex-situ védelem esetében magában foglalhatja többek között azon intézkedéseket, melyeket a veszélyeztetett fajok helyreállítására, visszatelepítésére hoznak, illetve a biológiai sokféleség komponenseinek védelmére azok származási országában hozott intézkedéseket²⁶⁴. Az in-situ védelem védett területek létrehozását, a természetes élőhelyek védelmét, a veszélyeztetett fajok megújulásának elősegítését, az ökológiai rendszert veszélyeztető idegen fajok betelepítésének megelőzését jelentheti²⁶⁵.

Az Egyezmény kimondja, hogy a közoktatás és tájékoztatás terén elő kell segíteni a biológiai sokféleség megőrzésének fontosságára vonatkozó ismeretek megértését, és azok oktatási programokba való felvételét²⁶⁶. Ennek jegyében az Egyezmény Titkársága kezdeményezte a Biológiai Sokféleség Világnap megrendezését, melyet minden évben május 22-én tartanak szerte a világban²⁶⁷. Az Egyezmény támogatja továbbá a nemzetközi műszaki és tudományos együttműködést²⁶⁸, valamint azon kutatásokat, melyek az Egyezmény céljának elérését segítik, különösen a fejlődő országokban²⁶⁹.

Az Egyezményben foglaltak érvényesítése érdekében létre hozták a Felek Konferenciáját, mely az Egyezmény végrehajtásár ellenőrzi a részes államok beszámolóí alapján. A Felek Konferenciája - az elvégzendő elemzések alapján - vizsgálja a biológiai sokféleség károsodásával

²⁶¹ Varga Zoltán: A biológiai sokféleség állapota és védelme Magyarországon. Ország-tanulmány, Fenntartható fejlődés bizottság, Budapest, 1998, 7. oldal

²⁶² Biológiai Sokféleség Egyezmény 2. cikkely

²⁶³ Biológiai Sokféleség Egyezmény 6. cikkely

²⁶⁴ Biológiai Sokféleség Egyezmény 9. cikkely c), a) pontok

²⁶⁵ Biológiai Sokféleség Egyezmény 8. cikkely a), d), f), h) pontok

²⁶⁶ Biológiai Sokféleség Egyezmény 13. cikkely

²⁶⁷ Biológiai Sokféleség világnapja. <http://www.sulinet.hu/tart/ncikk/je/0/20799/biodiv.htm> (2004. október 3.)

²⁶⁸ Biológiai Sokféleség Egyezmény 18. cikkely 1. szakasz

²⁶⁹ Biológiai Sokféleség Egyezmény 12. cikkely b) pont

kapcsolatos felelősség és jóvátétel ügyét, beleértve a helyreállítást és a kártérítést, kivéve, ha az ilyen felelősség kizárólagosan belügy²⁷⁰. A Konferencia tevékenységét a Titkárság segíti.

Összefoglalva tehát ez az egyezmény azért különleges, mert az egész élővilágra vonatkozik, vagyis minden élőlény és élő rendszer fennmaradását, a földi élet valamennyi formájának egyetemes védelmét tűzi ki célul. Elsődleges célja a növény- és állatfajok, populációk valamint természetes élőhelyeik védelme. Az Egyezmény és az ezt támogató dokumentum, a Feladatok a XXI. Századra (Agenda 21) tekinthető a legkorszerűbb iránymutatásnak a kitűzendő célok és az elvégzendő feladatok vonatkozásában²⁷¹. Egyes szkeptikus vélemények (többek között Varga Detre álláspontja) szerint a globális környezeti problémák terén a világ országainak államfői Rioban nagyon kevésre jutottak, mert a környezetvédelmi problémák napjaink politikai életében eltörpülnek a geopolitikai érdekek mögött²⁷². Véleményem szerint azonban az egyezmény hatására sokféle tevékenység indult el és gyorsult fel a tagállamokban. Megélénkültek a biológiai sokféleség feltárására irányuló kutatások, stratégiai tervek és akcióprogramok készültek és készülnek, új jogszabályokat alkotnak, melyek összhangban vannak az egyezmény célkitűzéseivel, illetve annak végrehajtási módjait támogatják²⁷³.

²⁷⁰ Biológiai Sokféleség Egyezmény 14. cikkely 2. szakasz

²⁷¹ Ph.D. Dr. Paulics Anita: Állatvédelem a nemzetközi szabályozás tükrében. In: Magyar Jog 2004. évi 2. szám, 84. oldal

²⁷² Rakonczay Zoltán: A magyar természetvédelem 50 éve számokban. 1939-1990. Ismertetés: Detre Csaba. In: Magyar Tudomány 1993. évi 2. szám, 243. oldal

²⁷³ Biológiai Sokféleség világnapja. <http://www.sulinet.hu/tart/ncikk/je/0/20799/biodiv.htm> (2004. október 3.)

5. 4. Nemzetközi szervezetek a természetvédelem, a madárvédelem szolgálatában

Bizonyos természetvédelmi, állatvédelmi tevékenységek szinte nem is folytathatók nemzetközi szervezetekben való részvétel nélkül. Ilyen például a madárvonulás-kutatás, vagy a tiltott állatkereskedelem elleni fellépés.

A nemzetközi szervezetek két csoportba sorolhatók: kormányközi szervezetek (inter-governmental organization: rövidítése IGO) és a civil szerveződések (non-governmental organization rövidítése: NGO). A kormányközi szervezetek több állam között létrejött nemzetközi megállapodásokon alapulnak. Ebbe a kategóriába tartozik az INTERPOL. 1992-ben létrejött az INTERPOL környezetvédelmi bűncselekményekkel foglalkozó munkacsoportja. A nemzetközi szervezetek másik csoportját képezik a civil szervezetek, melyek a kormányzati képviselői nélkül működő független szervezetek. Ebbe a csoportba sorolható a WWF²⁷⁴, és a TRAFFIC (Trade Records Analysis of Flora and Fauna in Commerce) , melynek feladata feltérképezni a védett fajok kereskedelmével foglalkozó kereskedők körét, meghatározni a csempészet fő útvonalait²⁷⁵.

A nemzetközi szervezetekhez belépéssel lehet társulni²⁷⁶. Magyarország, mint állam, vagy valamelyik hazai intézménye révén a következő nemzetközi szervezeteknek tagja:

a) **Nemzetközi Madárvédelmi Tanács** (mai nevén **Birdlife International**)

A BirdLife International, amelyet 1922-ben Nemzetközi Madárvédelmi Tanács (ICBP) néven alapítottak, a legrégibb nemzetközi természetvédelmi szervezet. Hazánk alapító tagként a kezdetektől részt vesz a szervezet munkájában, mely milliós tagsággal büszkélkedhet. A világ több mint 100 országában van képviselője. A BirdLife International Európai Programjának középpontjában három fő téma áll: az élőhelyek, a fontos madár-élőhelyek és a veszélyeztetett fajok védelme. Az Európai Programot a BirdLife International titkársága és a független nemzeti szervezetek saját nemzeti programjaik keretében valósítják meg²⁷⁷.

²⁷⁴ Lásd 5. 4. c) pont

²⁷⁵ Ph.D. Dr. Paulics Anita: A védett állatokkal kapcsolatos hatályos jogi szabályozás problematikus pontjai. In: Jogtudományi közlöny 2004. évi 3. szám, 116. oldal

²⁷⁶ Ph.D. Dr. Paulics Anita: Állatvédelem a nemzetközi szabályozás tükrében. In: Magyar Jog 2004. évi 2. szám, 91. oldal

²⁷⁷ Az MME ÉS területi szervei. <http://www.mme-monitoring.hu/contact.php> (2004. szeptember 8.)

b) Nemzetközi Természetvédelmi Unió (mai nevén Természetvédelmi Világszövetség)

A genfi székhelyű Nemzetközi Természetvédelmi Unió (IUCN) 1948-ban alakult Franciaországban. Az ENSZ kezdeményezésére ezen szervezet tartja nyilván az ENSZ tagországok nemzeti parkjainak valamint természetvédelmi területeinek listáját. Az IUCN fő érdeme, hogy az 1969-ben Új-Delhiben tartott közgyűlésén megfogalmazta a nemzeti parkok főbb ismérveit és a működtetésükkel kapcsolatos feladatokat²⁷⁸. Az IUCN 1988-ban világszövetséggé vált, ezzel egyidejűleg neve Természetvédelmi Világszövetséggé változott. Hazánk 1974 óta tagja.

c) Világ Természetvédelmi Alap (WWF)

Sir Julian Huxley brit biológus kelet-afrikai útján a megrázó élőhely-pusztulást látva természettudósokat és kommunikációs szakembereket hívott össze, akikkel 1961. szeptember 11-én megalapították a World Wildlife Fund-ot (Vadvédelmi Világalap). A szervezet nevét később (az eredeti rövidítés meghagyásával) World Wide Fund for Nature-re (Világ Természetvédelmi Alap vagy Természetvédelmi Világalap) módosították. A WWF mára a világ legnagyobb civil természetvédelmi szervezetévé vált, 96 országban tevékenykedik. Magyarországon a WWF 1991 óta működik. A WWF emblémaállata a világ egyik legveszélyeztetettebb faja, az óriáspanda.

d) Nemzetközi Vízivad Kutató Iroda (IWRB)

A Nemzetközi Vízivad Kutató Iroda (International Waterfowl and Wetlands Research Bureau) munkájában hazánk a Magyar Madártani Intézet tevékenységén keresztül 1960 óta vesz részt.

²⁷⁸ Ph.D. Dr. Paulics Anita: Állatvédelem a nemzetközi szabályozás tükrében. In: Magyar Jog 2004. évi 2. szám, 92. oldal

5. 5. Az Európai Unió természetvédelmi szabályozása különös tekintettel a vadon élő madarak védelméről szóló 79/409/EGK irányelv valamint a természetes élőhelyek, illetve a vadon élő növény- és állatvilág megőrzéséről szóló 92/43/EGK irányelv szabályaira

Az Európai Községek alapító szerződése környezetvédelmi illetve természetvédelmi rendelkezéseket nem tartalmazott, a tagállamok nemzeti szinten foglalkozhattak ezen problémákkal. A Községek nagy jelentőségű előrelépése a közös környezeti politika kialakításában való megállapodás, melyet az Egységes Európai Okmány deklarált 1986-ban. Jelenleg az alapszerződés 174-176. szakaszai tartalmazzák a környezetvédelmi rendelkezéseket²⁷⁹.

Az Európai Unió természetvédelmi szabályozásának elsődleges tárgya az élőhelyek és a vadon élő fajok védelme²⁸⁰. Az EU természetvédelemmel kapcsolatos fontosabb jogszabályai is ezen prioritásokat tükrözik. Ezek a következők:

1. A Tanács 79/409/EGK irányelve a vadon élő madarak védelméről.
2. A Tanács 92/43/EGK irányelve a természetes élőhelyek illetve a vadon élő növény- és állatfajok védelméről.
3. A Tanács 82/3626/EGK rendelete a veszélyeztetett vadonélő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelmével foglalkozó egyezmény célkitűzéseinek a Községen belül történő megvalósításával kapcsolatban.
4. A Tanács 338/97/EK rendelete a vadon élő állat és növényfajok védelméről²⁸¹.

Az 1. és 2. pontban említett irányelvek az Európai Unió „saját termékei”, míg a 3. és 4. pontban említett rendeletek a Washingtoni egyezmény megvalósítását szolgálják. Ennek megfelelően dolgozatomban uniós szabályozással foglalkozó részében a madárvédelmi irányelv és az élőhely direktíva szabályait ismertetem részletesen.

²⁷⁹ A közös környezeti politikát az 1986. február 17. napjával elfogadott Egységes Európai Okmány vezette be a Római Szerződésbe, az akkor még 130r-130t számozású cikkeket. A Maastrichti, az Amsterdami és a Nizzai Szerződés további előrelépést jelentett ezen a területen.

²⁸⁰ Bándi Gyula: Természetvédelem. In: Az Európai Unió környezetvédelmi szabályozása. Szerk.: E. Balogh Marianna. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest. 2001, 381. oldal

²⁸¹ Az EU fontosabb természetvédelmi jogszabályai <http://www.kawe.hu/Default.asp?MAIN=1&SUB=5&PATH=162> (2004. szeptember 10.)

5. 5. 1. A vadon élő madarak védelméről szóló 79/409/EGK irányelv (a továbbiakban Irányelv)

A madárfajok megőrzésének célja a megfelelő biológiai sokféleség, valamint a természeti erőforrások hosszú távú védelme és fenntartása az európai népek örökségének részeként. Ez teszi lehetővé a természeti erőforrások felügyeletét, és irányítja felhasználásukat a fajok közötti természetes egyensúly fenntartása és szabályozása révén az ésszerűség határain belül²⁸². A tagállamok ezen célok megvalósítása érdekében támogatják madárfajok állományának védelméhez, kezeléséhez és hasznosításához szükséges kutatásokat²⁸³.

A vadon élő madarak védelméről szóló 79/409/EGK irányelv hatálya kiterjed a szerződésben érintett tagállamok területén előforduló összes vadon élő madárfaj védelmére. Magába foglalja a fajok védelmét, kezelését és ellenőrzését továbbá szabályokat állapít meg hasznosításukkal kapcsolatban. Az Irányelvet a madarakra, tojásaikra, fészkeikre és élőhelyeikre kell alkalmazni. Az Irányelv Grönlandra nem vonatkozik, mivel a madarak életfeltételei Grönlandon alapvetően különböznek a tagállamok európai területeinek egyéb régióiban lévőktől az általános körülmények és különösen az éghajlat, az alacsony népsűrűség, valamint a sziget kivételes mérete és földrajzi elhelyezkedése miatt²⁸⁴.

Az irányelvet 5 melléklet kíséri, amelyek felsorolják

1. azokat a fajokat, amelyek védelmére Különleges Madárvédelmi Területeket kell kijelölni,
2. azokat a fajokat, amelyek az egész Európai Unióban vagy bizonyos tagállamokban vadászhatók,
3. azokat a fajokat, amelyek kereskedelme nem esik korlátozás alá vagy külön eljárás keretében engedélyezhető a tagállamoknak,
4. a tiltott vadászati módszerek, valamint a vadászat során tiltott közlekedési eszközöket,
5. a kiemelt kutatási témákat²⁸⁵.

A tagállamok megteszik a szükséges intézkedéseket, hogy az Irányelv hatálya alá tartozó madárfajok állományait megfelelő szinten fenntartsák, vagy megfelelő szintre hozzák²⁸⁶. A biotópok

²⁸² 79/409/EGK irányelv Preambulum

²⁸³ 79/409/EGK irányelv 10. cikk 1. szakasz

²⁸⁴ 79/409/EGK irányelv 1. cikk

²⁸⁵ 25 éves a madárvédelmi irányelv. <http://www.mtvsh.hu/main.php?c=eu/doc/0404p> (2004. április 7.)

²⁸⁶ 79/409/EGK irányelv 2. cikk

és élőhelyek megőrzése, fenntartása és helyreállítása érdekében a tagállamoknak a következő intézkedéseket kell meghozniuk:

1. védett területek kialakítása,
2. a védett területeken belüli és kívüli élőhelyek ökológiai szükségleteinek megfelelő fenntartása és kezelése,
3. a tönkretett biotópok helyreállítása,
4. biotópok kialakítása²⁸⁷.

Tehát a cél elérése érdekében a tagállamoknak meg kell őrizniük, fenn kell tartaniuk vagy újra kell teremteniük a vadon élő madarak által igényelt diverzitást és élőhelyet, amely magába foglalja a védett területek létrehozását, az elpusztított biotópok újramegteremtését és új biotópok létrehozását²⁸⁸. Garanciális rendelkezés, hogy az Irányelv alapján hozott intézkedések alkalmazása nem vezethet a mindenkori jelenlegi helyzet romlásához²⁸⁹.

Főszabályként érvényesül az **általános védelem elve**, miszerint tilos a madarak szándékos elpusztítása vagy befogása, fészkeik és tojásaik károsítása, tojásaik begyűjtése vagy birtoklása (még üres állapotban is), e madarak szándékos zavarása, valamint olyan fajok tartása, melyek vadászata vagy befogása tilos²⁹⁰. Az Irányelv melléklet-rendszere azzal egészíti ki ezt a szabályozást, hogy sajátos kritériumok alapján különböző **védelmi szinteket** állapít meg, melyekhez egyes esetekben speciális védelmi intézkedések, más esetekben pedig a főszabály alóli felmentés kapcsolódik.

Az I. mellékletben szereplő madárfajok a következő feltételek miatt alkotnak speciális csoportot:

1. a kipusztulással fenyegetett fajok,
2. az élőhelyük meghatározott változásaira érzékeny fajok,
3. a kis állományuk vagy korlátozott helyi elterjedésük miatt ritkának minősített fajok,
4. az élőhelyük specifikus jellege miatt különleges figyelmet érdemlő egyéb fajok tartoznak ebbe a körbe²⁹¹.

A tagállamok ezen fajok védelme érdekében a számuk és méretük szerint legalkalmasabb területeket különleges madárvédelmi területté minősítik. Ezen szabályt az I. mellékletben fel nem sorolt, ám rendszeresen előforduló vonuló fajok esetében is alkalmazni kell.

A II. és III. mellékletben szereplő fajok az általános szabályok alóli kivételeket testesítik meg. Az Irányelv a II. mellékletben felsorolt 72 faj közösség területén való állomány szintjére, földrajzi

²⁸⁷ 79/409/EGK irányelv 3. cikk

²⁸⁸ Bándi Gyula: Természetvédelem. In: Az Európai Unió környezetvédelmi szabályozása. Szerk.: E. Balogh Marianna. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest. 2001, 383. oldal

²⁸⁹ 79/409/EGK irányelv 13. cikk

²⁹⁰ 79/409/EGK irányelv 5. cikk

²⁹¹ 79/409/EGK irányelv 4. cikk

elterjedtségére és reprodukciós rátájára tekintettel teszi lehetővé ezen madarak vadászatát azzal a feltétellel, hogy ha az a hatályos nemzeti jogszabályoknak megfelelően történik, követi a fajok ésszerű hasznosításának és ökológiailag kiegyensúlyozott szabályozásának elvét.

Az Irányelv tiltja az élő vagy elpusztult madarak eladását, eladásra történő szállítását, tartását és eladásra történő felkínálását²⁹². Az imént megfogalmazott tilalom alól a III. mellékletben felsorolt 26 faj kivételt képez, amennyiben a madarakat a jogszabályok betartásával pusztították el vagy fogták be vagy más jogszerű módon jutottak hozzá.

Az Irányelv korlátozza a befogás és elejtés módszereit és eszközeit, miszerint tilos a madarak tömeges vagy válogatás nélküli befogására vagy elpusztítására alkalmazott illetve egy faj helyi kipusztítására alkalmas eszközök, eljárások vagy módszerek használata, továbbá tilos a IV. mellékletben meghatározott járművekből és feltételek mellett végzett bármiféle vadászat²⁹³.

Az Irányelv szűk keretek között és meghatározott feltételekkel enged csak eltérést az általános védelmi rendszertől. Az eltérést indokolhatja közbiztonsági, közegészségügyi vagy légi biztonsági érdek, a növény- és állatvilág védelme, az erdő, víz, halgazdaság növénytermesztés, állattenyésztés súlyos károsodásának megelőzése, továbbá kutatás és oktatás valamint egyes madarak kis számú befogásának engedélyezése²⁹⁴. Eltérés esetén meg kell határozni a fajokat, amelyekre az eltérés vonatkozik, a befogás illetve elpusztítás engedélyezett eszközeit, eljárását, módszereit, a kockázati tényezőket, a hatóságot, mely dönt az eszközökről valamint az utóbb végzendő ellenőrzéseket²⁹⁵.

A tagállamok a Bizottság felé két fő kötelezettséggel tartoznak. Egyrészt a tagállamok háromévente jelentést továbbítanak a Bizottságnak az irányelv alapján hozott nemzeti rendelkezések végrehajtásáról (jelentéstételi kötelezettség)²⁹⁶. Másrészt a tagállamok gondoskodnak arról, hogy a területeiken természetesen elő nem forduló vadon élő madárfajok bármilyen betelepítése nem károsítja a helyi növény- és állatvilágot és ezügyben konzultálnak a Bizottsággal (konzultációs kötelezettség)²⁹⁷.

5. 5. 2. A természetes élőhelyek, illetve a vadon élő növény- és állatvilág megőrzéséről szóló 92/43/EGK irányelv (a továbbiakban élőhely direktíva)

Az Európai Unió tagállamainak területén a természetes élőhelyek folyamatosan pusztulnak és a vadon élő fajoknak egyre növekvő száma válik fokozottan veszélyeztetetté. Minthogy a veszélyeztetett élőhelyek és fajok az Unió természetes örökségét képezik és a veszélyeztetés

²⁹² 79/409/EGK irányelv 6. cikk

²⁹³ Bándi Gyula: Természetvédelem. In: Az Európai Unió környezetvédelmi szabályozása. Szerk.: E. Balogh Marianna. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest. 2001, 383-384. oldal

²⁹⁴ 79/409/EGK 9. cikk 1. szakasz

²⁹⁵ 79/409/EGK 9. cikk 2. szakasz

²⁹⁶ 79/409/EGK irányelv 12. cikk 2. szakasz

²⁹⁷ 79/409/EGK irányelv 11. cikk

gyakran határokon átnyúlik, megőrzésük érdekében szükséges a közösségi szintű szabályozás²⁹⁸. Az élőhely direktíva célja, hogy hozzájáruljon a biológiai sokféleség megőrzéséhez a természetes élőhelyek, illetve a vadon élő növények és állatok megőrzésén keresztül²⁹⁹. Ez a „megőrzés” olyan intézkedések sorozata, amelyek a természetes élőhelyek és a vadon élő állati és növényi populációk kedvező állapotának fenntartása vagy helyreállítása érdekében szükségesek³⁰⁰. Az élőhely direktíva tehát két célt tűz ki, nevezetesen a természetes élőhelyek és fajok élőhelyeinek megőrzését és a fajok védelmét³⁰¹.

Az élőhely direktíva megkülönbözteti a természetes élőhelyet, egy faj élőhelyét, a közösségi jelentőségű természetes élőhely típust és a kiemelt jelentőségű természetes élőhelyet. **Természetes élőhely** a földrajzi, abiotikus vagy biotikus jellegzetességek révén megkülönböztethető szárazföldi vagy vizes terület.

Egy faj élőhelye olyan specifikus abiotikus és biotikus tényezők által meghatározott környezet, amelyben az adott faj életciklusának bármely szakaszában előfordul³⁰².

A direktíva I. mellékletében szereplő **közösségi jelentőségű élőhely**-típusokat vagy az eltűnés veszélye fenyegeti, vagy a kis természetes elterjedés illetve adott biogeográfiai régión belüli jellemző sajátosságok teszik indokoltá megkülönböztetésüket.

A **kiemelt jelentőségű természetes élőhely-típusok** azok a természetes élőhelyek, amelyeket az eltűnés veszélye fenyeget és amelyek az Alapító Szerződésben érintett tagállamok európai területén találhatók s melyek megőrzéséért a Közösség különleges felelősséggel tartozik³⁰³.

A vadon élő állatok és növények megőrzése érdekében a direktíva az 1. cikk g) pontjában meghatározza a **Közösség szempontjából jelentős fajok** körét, mely veszélyeztetett, sérülékeny, ritka és endemikus fajokat foglal magába³⁰⁴. A veszélyeztetett fajok kategóriáján belül külön csoportot képeznek a **kiemelt jelentőségű fajok**, melyek megőrzéséért a Közösség különös felelősséggel tartozik tekintettel természetes elterjedési területükre³⁰⁵.

A direktíva ezen kategóriák alapján kétféle terület megkülönböztetését irányozza elő. **Közösségi jelentőségű terület** az a földrajzilag meghatározott és kiterjedését tekintve egyértelműen körülhatárolt terület, amely abban a biogeográfiai régióban, amelyikhez tartozik jelentősen hozzájárul a biológiai sokféleség megőrzéséhez.³⁰⁶

²⁹⁸ 92/43/EGK irányelv Preambulum

²⁹⁹ 92/43/EGK irányelv 2. cikk 1. szakasz

³⁰⁰ 92/43/EGK irányelv 1. cikk a) pont

³⁰¹ Bándi Gyula: Természetvédelem. In: Az Európai Unió környezetvédelmi szabályozása. Szerk.: E. Balogh Marianna. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest. 2001, 388. oldal

³⁰² 92/43/EGK irányelv 1. cikk b) és f) pont

³⁰³ 92/43/EGK irányelv 1. cikk c) és d) pont

³⁰⁴ Bennszülött (endemikus) fajoknak tekintjük azokat a növény-és állatfajokat, melyek másutt nem fordulnak elő, kizárólagosan valamely jól meghatározható területen találhatók.

³⁰⁵ 92/43/EGK irányelv 1. cikk h) pont

³⁰⁶ 92/43/EGK irányelv 1. cikk j) és k) pont

A **különleges természet-megőrzési terület** olyan közösségi jelentőségű terület, amelyet a tagállamok jogszabályban, hatósági és/vagy szerződéses határozat útján jelölnek ki. A kijelöléshez figyelembe vett természetes élőhelyek és/vagy fajok állományai kedvező védelmi helyzetének visszaállítása vagy fenntartása érdekében a szükséges megőrzési intézkedéseket kell foganatosítani³⁰⁷. Az I. melléklet kilenc élőhely-típust sorol fel, amelyeket különleges természetvédelmi területnek kell nyilvánítani³⁰⁸. A direktíva II. melléklete több mint ötszáz közösségi érdekelttségű állat- és növényfajt sorol fel, amelyek megőrzéséhez különleges természet-megőrzési területek kijelölésére van szükség³⁰⁹.

A direktíva szabályozza a különleges természet-megőrzési területek kijelölésének/módosításának eljárási rendjét; a szükséges védelmi intézkedések, kezelési tervek hatásbecslések szabályait; az ezekre vonatkozó esetleges közösségi társfinanszírozás rendjét; a fajok védelmének szabályait valamint a tagállamok tájékoztatási illetve beszámolási kötelezettségét.

A direktíva legnagyobb érdeme, hogy a természetes élőhelyek és a fajok megőrzése érdekében életre hívta a különleges természet-megőrzési területek koherens európai ökológiai hálózatát, mely **Natura 2000** néven ismert. A Natura 2000 magába foglalja a vadon élő madarak védelméről szóló 79/409/EGK irányelv értelmében kijelölt különleges védelmi területeket is. Különleges madárvédelmi területnek azok a régiók számítanak, amelyek a madárvédelmi irányelv I. mellékletben felsorolt, a tagállam területén rendszeresen előforduló és átvonuló fajok nagy állományainak adnak otthont, valamint a vízimadarak szempontjából nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyeket foglalnak magukba³¹⁰.

A Natura 2000 hálózat területeit, vagyis a különleges madárvédelmi területeket és a különleges természet-megőrzési területeket a tagállamok jelölik ki. A területek kijelölésénél kizárólag szakmai szempontok vehetők figyelembe, gazdasági-társadalmi megfontolások nem játszhatnak szerepet.

A madárvédelmi irányelv alapján kijelölendő különleges madárvédelmi területek kijelölése a tagállamok saját hatásköre. A Bizottság csak akkor tesz észrevételt, ha a kijelölés hiányos. A kijelölésnek a rendelkezésre álló országos, átfogó felmérések figyelembevételével kell történnie³¹¹.

³⁰⁷ 92/43/EGK irányelv 1. cikk 1) pont

³⁰⁸ (1) tengerparti élőhelyek; (2) tengerparti és szárazföld belsejében található homokdűnék; (3) édesvízi élőhelyek; (4) mérsékelt övi szikesek és cserjések; (5) keménylevelű cserjések; (6) természetes és természet-közeli füves területek; (7) mocsarak, ingoványok és lápok; (8) sziklás élőhelyek és barlangok; (9) erdők.

³⁰⁹ Bándi Gyula: Természetvédelem. In: Az Európai Unió környezetvédelmi szabályozása. Szerk.: E. Balogh Marianna. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest. 2001, 389. oldal

³¹⁰ Natura 2000, az Európai Unió ökológiai hálózata. http://www.ktm.hu/dokumentum.php?content_id=426 (2004. július 10.)

³¹¹ Ilyen felmérés lehet például a Birdlife International által végzett „fontos madár élőhelyek (Important Bird Areas)” felmérése.

A kijelölésnél figyelembe kell venni a vonuló madarak élőhelyeit, különös tekintettel a vonulás során igénybe vett pihenőhelyeket, kiváltképp a Ramsari Egyezmény alapján kijelölt nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyeket³¹².

A különleges természet-megőrzési területek esetében a tagországok a direktíva III. mellékletében (1. szakasz) felsorolt kritériumok³¹³, illetve a releváns tudományos ismeretek alapján javaslatot tesznek a területek listájára, megjelölve, hogy az adott terület milyen természetes élőhely-típusnak és /vagy természetes körülmények között előforduló fajoknak ad otthont. Kiterjedt életterű állatfajok esetében a közösségi jelentőségű területek azoknak a helyeknek kell, hogy megfeleljenek, amelyek az adott fajok természetes életterén belül létfontosságú fizikai vagy biológiai adottságokkal rendelkeznek a fajok élettevékenysége, illetve reprodukciója szempontjából³¹⁴. Azok a tagállamok, amelyek felségterületének több, mint 5%-át teszik ki azok a területek, amelyek egy vagy több kiemelt jelentőségű természetes élőhely-típusnak, illetve kiemelt jelentőségű fajnak adnak otthont, a Bizottság beleegyezésével kérelmezhetik a III. mellékletben felsorolt kritériumok rugalmasabb kezelését a Községi jelentőségű területek kiválasztása során³¹⁵. A Bizottság szakértők bevonásával az ún. biogeográfiai szemináriumokon a nemzeti javaslatot áttekinti minden egyes fajra és élőhely-típusra. A Bizottságnak lehetősége van a területek listájának módosítására, a tagországot az adott faj vagy élőhely-típus tekintetében újabb területek kijelölésére kötelezheti.

Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Kormányrendelet tartalmazza a Natura 2000 területek kijelölésének eljárási szabályait, a területekre vonatkozó kártalanítás és támogatások rendjét. A rendelet „A” melléklete a Községi jelentőségű madárfajokat, a „B” melléklet pedig az Európai Község területén rendszeresen előforduló egyéb, vonuló madárfajokat sorolja fel.

A hazai Natura 2000 területek kijelölése az élőhely direktívában előírt kritériumok messzemenő figyelembe vételével történt. Az előkészítést egy konzorcium végezte el a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, az Öko Rt. és a térképészeti háttérrel biztosító Földmérési és Távérzékelési Intézet (FÖMI) részvételével. A munkába társadalmi szervezetek például WWF Magyarország (World Wide Fund for Nature)³¹⁶, illetve felkért zoológusok és botanikusok is bekapcsolódtak³¹⁷. Az Európai Unió madárvédelmi, valamint az állat- és

³¹² Natura 2000, az Európai Unió ökológiai hálózata. http://www.ktm.hu/dokumentum.php?content_id=426 (2004. július 10.)

³¹³ A területkijelölés és értékelés szempontjait a direktíva III. melléklete írja elő, amely két szakaszban – a területek országos és közösségi jelentősége – határozza meg a kiválasztás kritériumait.

³¹⁴ 92/43/EGK irányelv 4. cikk 1. szakasz

³¹⁵ 92/43/EGK irányelv 4. cikk 2. szakasz

³¹⁶ A WWF a világ legnagyobb civil természetvédelmi szervezete. 1961-ben alapította a kor néhány kiemelkedő természetvédelmi személyisége, többek között Sir Peter Scott, a híres sarkkutató fia, Luc Hoffman. Az alapításkor World Wildlife Fund néven működő szervezet a veszélyeztetett fajok védelmére indított programokat. A szervezet jelenlegi elnevezése: World Wide Fund for Nature.

³¹⁷ Natura 2000: dupla védelem. <http://www.eduport.hu/cikk.php?id=9829> (2004. október 30.)

növényfajok és élőhelyeik védelméről szóló irányelve alapján meghatározott 198-féle élőhely közül 36, a 230 állatfajból 124, a 483 növényfajból 48 honos Magyarországon. Ezen fajok és élőhelyek területi előfordulásának és állapotának felmérése alapján történt a hazai Natura 2000 területek kijelölése³¹⁸. A kijelölt területek mintegy 1,95 millió hektárt tesznek ki, mely az ország területének 21%-a. A két területtípus- a különleges madárvédelmi területek és a különleges természet-megőrzési területek- átfedése közel 42%-os. A Natura 2000 hálózat részben a védett természeti területek már meglévő hálózatára épül (a jelölt területek 39 %-a 10 nemzeti park, 40 tájvédelmi körzet és 150 természetvédelmi terület), de eddig nem védett területek is részét képezik. Figyelembe véve hazánk egyedülálló természeti adottságait és a természeti értékeknek a legtöbb nyugat-európai országénál jobb megőrzöttségét, a hazai területkijelölés nagysága valamivel a 18%-os uniós átlaga fölött áll³¹⁹.

A Natura 2000 hálózat különleges természet-megőrzési területeivel kapcsolatban a tagállamok meghozzák a szükséges védelmi intézkedéseket, ha kell olyan kezelési tervek megalkotásával, amelyek kifejezetten a területekre vonatkoznak vagy egyéb fejlesztési tervek részét képezik; továbbá a megfelelő jogszabályok, hatósági vagy szerződéses intézkedéseket, amelyek megfelelnek az adott területen jelenlévő természetes élőhely-típusoknak, illetve a védendő fajok ökológiai szükségleteinek. A tagállamok megteszik a megfelelő lépéseket annak érdekében, hogy a különleges természet-megőrzési területek elkerüljék a természetes élőhely-típusok, illetve a fajok élőhelyeinek leromlását, továbbá azon fajok háborgatását, amelyek alapján a területet kijelölték, amennyiben a háborgatás a direktíva célja szempontjából jelentős lehet³²⁰. Azoknak a terveknek és projekteknek, amelyek a terület kezelésével nincsenek közvetlen kapcsolatban vagy ahhoz nem szükségesek, de arra vélhetően hatással lehetnek megfelelő hatásbecslést kell elvégezni a területre való kihatásaival kapcsolatban. Ennek eredményeit figyelembe véve a nemzeti hatóságok csak akkor járulhatnak hozzá a szóban forgó tervhez vagy projekthez, ha előzőleg megbizonyosodott arról, hogy az nem fogja sérteni az érintett terület integritását. Amennyiben a területtel kapcsolatos hatásbecslés negatív, és alternatív megoldások hiányában kiemelt közérdek által kényszerítve – legyen az társadalmi vagy gazdasági természetű- mégis végre kell hajtani egy tervet vagy projektet, a tagállamnak minden szükséges kárpótló intézkedést meg kell tennie annak érdekében, hogy megóvja a Natura 2000 egészének koherenciáját³²¹. Az élőhely direktíva tehát egyértelműen kifejezi, hogy a Natura 2000 területek kijelölésével nem a gazdasági fejlődés leállításáról, nem zárt

³¹⁸ Természetvédelem http://www.eu2004.hu/index.php?op=mindennapok_kornyezetvedelem&id=17 (2004. november 8.)

³¹⁹ Natura 2000, az Európai Unió ökológiai hálózata. http://www.ktm.hu/dokumentum.php?content_id=426 (2004. július 10.)

³²⁰ 92/43/EGK irányelv 6. cikk 1. és 2. szakasz

³²¹ 92/43/EGK irányelv 6. cikk 3. és 4. szakasz

rezervátumok létrehozása a cél, ahol minden tevékenység tiltott. A gazdálkodás bizonyos formái továbbra is folytathatók, ha az összeegyeztethető a védelemmel. A védelmet kizárólag azon fajok és élőhely-típusok szempontjából kell biztosítani, amelyek alapján a területet kijelölték³²². Mivel a Natura 2000 hálózathoz sorolt területek egy része magánkézben van a tulajdonosoknak alkalmazkodniuk kell az uniós természetvédelmi előírásokhoz. Ez egyrészt korlátozásokat jelent, ugyanakkor a tiltásokat uniós támogatási lehetőségek ellensúlyozzák, mint például a LIFE-program forrásai³²³.

A direktíva legfőbb érdeme tehát az, hogy ez az első olyan nemzetközi eszköz, amely átfogó szemléletet próbál képviselni minden élőhely védelmében, mind a földrajzi régió, mind a földrajzi típus szempontjából. Alapot teremt arra, hogy a tagállamok területének összességén lehessen figyelembe venni az ökológiai feltételeket és szükségleteket, és felismerni, hogy az élőhelyek és fajok megőrzésére tett intézkedések minden állam számára közös felelősséget jelentenek³²⁴. Vélemények szerint a hatékony környezet- és természetvédelem kizárólag ezen holisztikus szemléletmóddal érheti el céljait.

5. 5. 3. Az Európai Unió egyéb természetvédelmi szabályai

Az Európai Unió Bizottsága szembesülve azzal a ténnyel, hogy a környezetet, természetet érintő bűncselekmények száma egyre növekvő ütemben emelkedik és a tagállamok nem mindegyike ír elő a közösségi környezetvédelmi normák megsértése esetére büntetőjogi szankciókat, valamint a Közösségnek nincs egy elfogadott minimum mércéje a környezetkárosítást előidéző jogsértésekkel szemben, 2001. március 13-ával kidolgozott egy irányelv-tervezetet a környezet büntetőjogi védelméről³²⁵. A tervezet elfogadásával kapcsolatos eljárás a jelen dolgozat megírásának időpontjában még nem zárult le. A tervezet megalkotását az a felismerés indokolta, hogy számos esetben csak a büntetőjogi szankciókkal lehet kellően visszatartó hatást elérni³²⁶.

³²² Natura 2000, az Európai Unió ökológiai hálózata. http://www.ktm.hu/dokumentum.php?content_id=426 (2004. július 10.)

³²³ A LIFE program az Európai Unió 1992-ben létrehozott pénzügyi eszköze három területen: a természetvédelem(1), a környezetvédelem(2), valamint a harmadik országok finanszírozása(3). Általános célja a környezetvédelem javítása, a természetes élőhelyek és a vadon élő flóra-fauna megőrzését segítő pályázatok támogatása, valamint, hogy hozzájáruljon az innovatív és az integrált technikák és módszerek fejlesztéséhez. A LIFE-természet (1) a program költségvetésének 47%-a, mely a megőrzési projekteket támogatja.

³²⁴ Bándi Gyula: Természetvédelem. In: Az Európai Unió környezetvédelmi szabályozása. Szerk.: E. Balogh Marianna. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest. 2001, 388. oldal

³²⁵ Directive of the European Parliament and of the Council on the Protection of the Environment through Criminal Law 2001/0076(COD)

³²⁶ Dr. Laczi Beáta: A környezet és a természet büntetőjogi védelmének nemzetközi és történeti vonatkozásai, a védelem jogszabályi alapjai. In: Magyar Jog 2004. évi 4. szám, 204. oldal

Mint az imént említett javaslat is jelzi, az Európai Unió környezet- és természetvédelmi szabályozása korántsem tekinthető befejezettnek. A természet egyensúlyát fenyegető újabb veszélyek, a gazdasági fejlődés kihívásai folyamatos jogszabályalkotásra készítetik az Európai Unió illetékes testületeit.

Az Európai Unió a flóra és fauna védelmével kapcsolatos számos egyezménynek is részese, mégpedig oly módon, hogy ezekről jogszabályokat fogadtak el. Ilyen egyezmények, többek között:

1. az 1980-as Egyezmény az antarktiszi tengeri élővilág védelméről (81/691 Határozat);
2. az 1979-es Berni Egyezmény az európai vadon élő állatok és természetes élőhelyek védelméről (82/72 Határozat);
3. az 1979-es Bonni Egyezmény, amely a vadon élő állatok vándorló fajainak megóvásáról szól (82/461 Határozat);
4. az 1973-as, a vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló Egyezmény (CITES- Convention on international trade in endangered species), (3626/82 Rendelet);
5. ENSZ Biodiverzitás Egyezmény (626/93 Tanácsi Határozat)³²⁷.

Összefoglalva tehát az Európai Unió saját jogalkotásával szigorú követelményeket és előírásokat kíván érvényesíteni a természetvédelem terén. Különösen fontos ez 2004-ben, az Európai-régió egyesülési folyamatának jelentős állomásán, mikor is új államok természeti kincsei válnak védendő értékekké, ugyanakkor a csatlakozó államok hozadéka a természetkárosító ipari és egyéb magatartások sokasága is. Új és korántsem könnyű fejezet kezdődik tehát az uniós természetvédelem életében, hiszen az újonnan csatlakozó államokkal karöltve kell immár a jelenlegi negatív ökológiai mérleg pozitív irányba fordítását megoldani, olyan személyes és közösségi feladatok megvalósításával, amelyek hosszú távon befolyásolják az élővilág létezésminőségét³²⁸. Ezen célkitűzés megvalósulása azonban egy olyan „természetes Európa” képét vetíti elénk, amely egyaránt jelentené az egészségkárosító tényezők nélküli természeti környezetet, a természeti értékek változatlan állapotban való megőrzésének valós lehetőségét, a környezeti tudatformálás hatékonyságát, valamint a biodiverzitás megőrzését.

5. 5. 4. Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz

³²⁷ Bándi Gyula: Természetvédelem. In: Az Európai Unió környezetvédelmi szabályozása. Szerk.: E. Balogh Marianna. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest. 2001, 392. oldal

³²⁸ Tölgyesi József: Környezetpolitika, környezetvédelem: Európa megmentése?. In: Comitatus 2004. évi 7-8 szám, 142. oldal

Magyarország területe alig 1%-a Európának, természeti értékeink gazdagsága azonban messze meghaladja ezt az arányt. Magyarország természetes élővilága, ami sokoldalú átalakítások ellenére meglehetősen jó állapotban maradt fenn, meghatározó része nemzeti értékeinknek. Számos faj és társulás él nálunk, ami az egész világon csak Magyarországon fordul elő. Az Európai Unió országaiban az élővilág sokfélesége nagymértékben csökkent, egy olyan ország csatlakozásával, amiben a negatív folyamatok nincsenek ilyen előrehaladott állapotban, a természeti értékek egész sorával gazdagodik az unió. A mi természeti értékeink nemcsak azért gazdagítják az uniót, mert ami ott már elpusztult, annak egy része nálunk még fellelhető, hanem azért is, mert számos olyan egyedülálló természeti értékünk van, ami az Európai Unió országaiban sosem fordult elő³²⁹. A Kárpát-medence egyedi természeti környezetét külön névvel (Pannonicum) illetik.

Fel kell hívni a figyelmet azonban az uniós tagsággal járó természetet fenyegető veszélyekre is. Az európai uniós szabályozás bizonyos rendelkezéseinek átvétele nagymértékben ronthatja természeti értékeink megőrzésének lehetőségét Haraszthy László, a Világ Természetvédelmi Alap (WWF) magyarországi képviselőjének vezetőjének véleménye szerint. Az EU-csatlakozással Magyarország történetének harmadik legnagyobb tájatalakulása előtt áll: a következő 20-30 évben mintegy 1 millió hektár szántóföldet kell kivonni a művelés alól. Az unió korlátozza a legelő állatok számát, és ez súlyos természetvédelmi veszélyt jelent Magyarország számára. A hegyi kaszálókat és az ártéri réteket a rajtuk folytatott gazdálkodás, az állatok legelése tartotta fenn. Ennek megszűnése az adott élőhelyhez kötődő fajok eltűnését is eredményezheti³³⁰.

Az uniós csatlakozással azért is nehezebb lesz védett természeti értékeinket megóvni, mert a belső határok megszűnésével gyakorlatilag akadálytalanul csempészhetnek ki Magyarországról védett állatokat, trófeákat. További problémát jelent, hogy a Natura 2000 területek kijelölésével jóval nagyobb teher nehezedik a természetvédelmi hatóságokra. Növelni kellene a természetvédelmi őrszolgálatok létszámát, ellenőrzéseik gyakoriságát, ezzel szemben a nemzeti park-igazgatóságok korlátozásokra kényszerülnek ezen a téren³³¹.

A Kárpát-medence szerves egységet alkot, így a környező országok természetkárosító tevékenysége nálunk is kifejtetheti hatását, mint arra a tiszai katasztrófa szolgáltatott példát a közelmúltban. Ennek megelőzésére szükséges két- és többoldalú egyezmények megkötése szomszédainkkal³³². Pozitívként értékelhető a „Visegrádi Országok” erősödő együttműködése e téren. 2004. május 20-21-én tartották Siófokon a visegrádi együttműködésben részt vevő Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia környezetvédelmi minisztereinek XI.

³²⁹ Farkas Csamangó Erika: A természetvédelem és a nemzeti parkok jogi fejlődése. In: Collega 2002. évi 1. szám, 31. oldal

³³⁰ Természeti értékeink és az EU. http://www.sulinet.hu/cgi-bin/db2www/ma/et_tart/1st?kat=Aeat&url=/eletestudomany/archiv/1999/9920/roviden/rviden.htm (2004. szeptember 8.)

³³¹ Varga Gergely: Védtelenek a védett madarak?. In: Magyar Hírlap 2004. április 28. 1. oldal

³³² Magyarország értékei és Európai Unió. <http://www.mtvsh.hu/main.php?c=eu/doc/0005h> (2004. november 8.)

találkozóját, melynek eredményeként közös nyilatkozatot írtak alá. A dokumentum hangsúlyozza, hogy a résztvevők az unió keretein belül is fenntartják együttműködésüket a kölcsönös érdeklődésre számot tartó kérdésekben, valamint aktív és konstruktív szerepet vállalnak a környezetvédelmi politika formálásában³³³.

Összefoglalva tehát uniós tagként közös felelősségünk természeti értékeink megismertetése és elismertetése Európa természetvédelem iránt elkötelezett közösségével, ugyanakkor fokozott figyelmet kell fordítanunk az ezen fajoknak otthont adó élőhelyek megőrzésére, ami csak a környező országokkal illetve az uniós tagállamokkal történő hatékony együttműködés útján valósulhat meg. Ennek érdekében az unió berkein belül törekednünk kell a mind hatékonyabb érdekérvényesítő képesség kialakítására a környezet- és természetvédelem terén, hogy hazánk ne csak kiemelkedő természeti értékek, hanem környezetpolitikai koncepciókat előkészítő tudományos kutatások, programok otthona is lehessen.

³³³ Erősödő együttműködés a V4 országok között. http://www.ktm.hu/dokumentum.php?content_id=465§ion_id=5 (2004. október 8.)

6. BEFEJEZÉS

A szabályozás áttekintését követően az alábbiakban foglalható össze a természetvédelem, s ennek részeként a madárvédelem helyzete hazánkban.

Magyarországon a 90-es évek második felében megszülettek azok a jogszabályok, amelyek a hazai természetvédelem alapját képezik. Az időszak másik nagy súlypontja az Európai Unióhoz való csatlakozásra történő felkészülés, majd a csatlakozás volt, ahol szintén megálltuk a helyünket. Ezen folyamatok hátterét pedig mindvégig a nemzetközi együttműködés különböző formái jelentették, mely téren szintén nincs okunk panaszra. Milyen érvek igazolják ezen kijelentéseimet?

Véleményem szerint a hazai természetvédelmi szabályozás európai színvonalú. A fajvédelem terén a hazai jogszabályokat kiterjesztettük azokra a közösségi szempontból jelentős fajokra, melyeket hazai jogszabályaink eddig tételesen nem védtek, az élőhely-védelem terén megtörtént a Natura 2000 hálózatba való felvétel céljából a közösségi szempontból kiemelt jelentőségű élőhely-típusok és fajok kijelölése, a Natura 2000 területek kezelési tervei kidolgozásra kerültek. Magyarország a nemzetközi együttműködés terén eredményesnek mondható; majdnem minden nemzetközi kötelezettségünknek eleget tudtunk tenni. Új kétoldalú kapcsolatokat építettünk ki szomszédos országainkkal. A globális, illetve regionális egyezmények döntő hányadát ratifikáltuk.

A helyzet reális értékelése érdekében a pozitív tapasztalatok mellett azonban meg kell említenem a hazai természetvédelem megoldatlan problémáit is. Véleményem szerint a hazai természetvédelem legfőbb problémája a hatékony gyakorlati megvalósulás hiánya, melynek jelenleg több akadálya van. Egyrészt hiányoznak a védett területek és fajok valós megőrzéséhez szükséges anyagi és részben az infrastrukturális feltételek is (lásd 3. 6. pont: természetvédelmi őrszolgálat). Másrészt a jogi védettség és elismerés mellett a természetvédő társadalmi szervezetek alapítását és működését állami úton elő kellene segíteni, ideértve az ilyen tevékenységet csak részlegesen kifejtő szervezeteket és alapítványokat is, mert ezek a magánjogi jogi személyek széles körű segítséget tudnak nyújtani a természetvédelmi igazgatás számára. Ezzel szemben jelenleg a természetvédelmi célra elnyerhető pályázati összeg csökken. Harmadrészt állami érdekből a „popularis actio” általánossá kell tenni, melyet a helyes természetvédelmi szocializáció és nevelés, valamint a társadalom megfelelő mennyiségű és minőségű információval való ellátása segíthet. Ezen a téren tapasztalható némi haladás.

Hogyan tovább?

Sajnos ki kell jelenteni, hogy a huszadik század nem volt képes megoldani az általa létrehozott környezeti-természeti problémákat. A klíma továbbra is változik, sorra halnak ki a Földön élő növények- és állatfajok. Az Európában honos madárfajok több mint 40 százalékára bizonytalan jövő vár, egyes fajok pedig hamarosan a kipusztulás sorsára juthatnak az intenzív agrárgazdálkodás, az építkezések, a légkör fölmelegedése nyomán. Vajon megállíthatatlan ez a folyamat? Én hiszek benne, hogy nem. Politikai akaratra, nemzetközi együttműködésre, hatékony szabályozásra és végrehajtásra, gazdasági erőforrásokra, megfelelő információ-áramlásra, a civil társadalom egyéni kezdeményező kedvet erősítő, ellenőrző szerepére, megfelelő szocializációra, az egyén felelős magatartására van szükség. Most, hogy belépünk a harmadik évezredbe a társadalmak egyre szélesedő rétegei – köztük politikusok, tudósok, gazdasági szakemberek, vallási vezetők, a nem kormányzati szervezetek (NGO-k), a szakszervezetek és sokan mások – kezdik felismerni, hogy olyan magatartásra kell ösztönözni, amely megteremti az élet hosszú távú folytathatóságának – a fenntartható fejlődésnek – a feltételeit. S tehetik ezt azért, mert a természet, az ember minden erőfeszítése ellenére még él, lélegzik, és a világ számos pontján érintetlen.

7. IRODALOMJEGYZÉK

A Ramsari Egyezmény Kézikönyve. Kézikönyv a vizes területekről szóló egyezményhez. Kiadó: A Környezetvédelmi Minisztérium Természetvédelmi Hivatala, Budapest, 1999.

Bándi Gyula: Természetvédelem. In: Az Európai Unió környezetvédelmi szabályozása. Szerk.: E. Balogh Marianna. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest. 2001.

Desmond Morris: Az állati jogok szerződése. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1995.

Detre Csaba: Három könyv a természetvédelemről. In: Magyar Tudomány 1993. évi 2. szám, 241-243. oldal

Dr. Bitsei Attila – Dr. Paulovics Anita: Az állatvédelemben részt vevő szervek. In: Ügyészek Lapja 2003. évi 1. szám, 41-55. oldal

Dr. Gánti Tibor: A természetes élővilág szerepe Magyarországon és Európában. In: Gazdaság és Társadalom 1992. évi 4-5. szám, 83-115. oldal

Dr. Laczi Beáta: A környezet és a természet büntetőjogi védelmének nemzetközi és történeti vonatkozásai, a védelem jogszabályi alapjai. In: Magyar Jog 2004. évi 4. szám, 203-210. oldal

Dr. Prugberger Tamás: A környezetvédelmi jogi szabályozás rendszerének jogelméleti vonatkozásai és a főbb kodifikációs tennivalók. In: Magyar Jog 1993. évi 8. szám, 467-474. oldal

Dr. Várnay Ernő, Dr. Papp Mónika: Az Európai Unió joga. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest, 2002.

Farkas Csamangó Erika: A természetvédelem és a nemzeti parkok jogi fejlődése. In: Collega 2002. évi 1. szám, 28-31. oldal

Franz-Joseph Peine: Az Európai Unió környezetjogának hatása a német környezetjogra. In: Magyar Jog 1998. évi 2. szám

Haraszthy László: Nemzeti Természetvédelmi Alapterv-Program a cselekvésre és az összefogásra. In: Természet Búvár 2004. évi 2. szám, 12-15. oldal

Haraszthy László: Természeti értékeink megőrzésének lehetőségei. In: A Falu 2003. évi 3. szám, 79-83. oldal

Heringer Joseph: Mit várhat a természetvédelem a hagyományoktól?. In: A Falu 1997. évi 4. szám, 65-74. oldal

Illés Zoltán – Meggyesi Balázs: A környezet és a természetvédelmi mozgalom szerepe a rendszerváltásban. In: Janus-arcú rendszerváltozás. Szerk.: Körmendi Zsuzsa. Kairosz Kiadó, Budapest, 1998, 136-157. oldal

Kozár Alexandra: Kevesebb lesz az elejtett madár. In: Magyar Hírlap 2002. 09. 25., 10. oldal

Környezet –és természetvédelmi lexikon 2. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002.

Laczi Beáta: A környezet és a természet büntetőjogi védelmének nemzetközi és történeti vonatkozásai, a védelem jogszabályi alapjai. In: Magyar Jog 2004. évi 4. szám, 203-210. oldal

Laczi Beáta: A környezet- és természetvédelem büntető anyagi és eljárásjogi kérdései. In: Magyar Jog 2004. évi 9. szám, 513-524. oldal

Lájer Konrád: Gondolatok a természetvédelem és társadalom kapcsolatáról a Duna- Dráva Nemzeti Park létesítése kapcsán. In: Tér és társadalom 1995. évi 3-4. szám, 79-90. oldal

Lakosné Horváth Alojzia-dr. Tardy János: Előszó In: A Ramsari Egyezmény Kézikönyve. Kézikönyv a vizes területekről szóló egyezményhez. Kiadó: A Környezetvédelmi Minisztérium Természetvédelmi Hivatala, Budapest, 1999.

Madarak, madarászok, Magyarország – mivel gazdagítjuk Európát?. In: Természet Búvár 2004. évi 3. szám, 9. oldal

Oláh János: A nemzeti parkok jövője. In: Valóság 2004. évi 8. szám, 14-29. oldal

Paulovics Anita: A védett állatokkal kapcsolatos hatályos jogi szabályozás problematikus pontjai. In: Jogtudományi Közlöny 2004. évi 3. szám, 111-119. oldal

Ph.D. Dr. Paulics Anita: Állatvédelem a nemzetközi szabályozás tükrében. In: Magyar Jog 2004. évi 2. szám, 82-92. oldal

Privigyei Csaba: Embert madaráról. In: Napút 2002. évi 1. szám

Rakonczay Zoltán: A természetvédelem helyzete és kilátásai. Történelmi visszapillantás. In: Valóság 1991. évi 12. szám, 75-85. oldal

Rakonczay Zoltán: Természetvédelem. Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, Budapest, 1998.

Rakonczay Zoltán: A magyar természetvédelem 50 éve számokban. In: Magyar Tudomány 1993. évi 2. szám, 241-243. oldal

Schomerus, Th.: A kollektívákat megillető eseti jog helyett eseti joggal rendelkező ombudsman a természetvédelmi jogban?. In: Magyar Jog 1990. évi 5. szám, 474-475. oldal

Tassy Irén: A természetvédelem és a tulajdonvédelem. In: Gazdaság és Jog 1993. évi 7. szám, 21-22. oldal

Tassy Irén: Vajúdtak a hegyek avagy a védett természeti területek szabályozásáról. In: Gazdaság és Jog 1996. évi 3. szám, 19-20. oldal

Természettudományi Kislexikon 2. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989.

Tölgyesi József: Környezetpolitika, környezetvédelem: Európa megmentése?. In: Comitatus 2004. évi 7-8. szám, 142-144. oldal

Varga Gergely: Védtelenek a védett madarak?. In: Magyar Hírlap 2004. április 28. 1. oldal

Varga Zoltán: A biológiai sokféleség állapota és védelme Magyarországon. Ország-tanulmány, Fenntartható fejlődés bizottság, Budapest, 1998.

Zoltán Ödön: Az állatvédelem jogi rendje. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2000.

INTERNETES HIVATKOZÁSOK:

25 éves a madárvédelmi irányelv.

<http://www.mtvsh.hu/main.php?c=eu/doc/0404p>

(2004. április 7.)

A magyarországi természetvédelem története.

<http://www.happybiketeam.hu/olvasnivalo.php?action=termeszettvedelem>

(2004. október 10.)

A Ramsari Egyezmény.

http://www.kisbalaton.hu/ramsari_egyezmeny.html

(2004. október 5.)

A Ramsari Egyezmény.

http://www.ktm.hu/cimg/documents/Ramsari_Egyezmeny_web_anyag_2004.doc

(2004. október 10.)

A vadgazdálkodás és a természetvédelem kapcsolata.

www.budapestiagrarkamara.hu/beszamolok/tanulmany.doc

(2004. november 10.)

A Washingtoni Egyezmény.

<http://www.teknos.hu/cites.htm>

(2004. július 7.)

A WWF Magyarország természetvédelmi szempontú elvárásai a Nemzeti Erdő Stratégiával kapcsolatban.

http://quercus.emk.nyme.hu/NFP_Hungary/txt/velemen_y_wwf.htm
(2004. november 2.)

Az EU fontosabb természetvédelmi jogszabályai.

<http://www.kawe.hu/Default.asp?MAIN=1&SUB=5&PATH=162>
(2004. szeptember 10.)

Az MME és területi szervei.

<http://www.mme-monitoring.hu/contact.php>
(2004. szeptember 8.)

Az MME.

<http://www.mme.hu/cgi-bin/cikk.pl?id=1>
(2004. november 30.)

Bankovics Attila: A madarak.

<http://www.valtozovilag.hu/rx/rxmadarak.htm>
(2004. július 7.)

Berni Egyezmény.

<http://www.teknos.hu/torv/71990.htm>
(2004. október 10.)

Biológiai Sokféleség világnapja.

<http://www.sulinet.hu/tart/ncikk/je/0/20799/biodiv.htm>
(2004. október 3.)

Bonni Egyezmény.

http://www.ktm.hu/dokumentum.php?content_id=509§ion_id=2
(2004. július 17.)

Boros József: A hazai környezetvédelem történetéről.

<http://www.zmka.hu/tanszekek/vegyszer/docs/fiatkut/BorsosJ1.html>

(2004. október 10.)

Céltudatos vándorok.

<http://www.harmonet.hu/cikk.php3?rovat=118&alrovat=126&cikkid=2000&dire=kisallat&rovatnev=Kis%C3%A1llat+-+simogat%C3%B3>

(2004. november 30.)

Dr. Havas Péter: A biológia tanítása és a környezeti nevelés.

<http://www.korlanc.ngo.hu/cikk4.htm>

(2004. október 7.)

Erősödő együttműködés a V4 országok között.

http://www.ktm.hu/dokumentum.php?content_id=465§ion_id=5

(2004. október 8.)

Fenntartható gazdálkodás mellett kell növelni az erdőterületeket.

<http://www.magyarorszag.hu/hirek/gazdasag/erdo20041117.html>

(2004. november 2.)

Környezetvédelem és regionális tervezés.

<http://www.europatanacs.hu/et15.html>

(2004. július 17.)

Magyarország értékei és az Európai Unió.

<http://www.mtvsh.hu/main.php?c=eu/doc/0005h>

(2004. november 8.)

Magyarország madarai.

<http://www.mme.hu/cgi-bin/cikk.pl?id=11>

(2004. szeptember 15.)

Natura 2000, az Európai Unió ökológiai hálózata.

http://www.ktm.hu/dokumentum.php?content_id=426

(2004. július 10.)

Natura 2000: dupla védelem.

<http://www.eduport.hu/cikk.php?id=9829>

(2004. október 30.)

Orgoványi Anikó: Természetpedagógia.

<http://www.oki.hu/cikk.php?kod=1999-09-kn-Orgovanyi-Termeszetedagogia.html>

(2004. október 10.)

Órszolgálat a természet védelmében.

http://www.ktm.hu/alrovafooldal.php?section_id=2&sub_section_id=35

(2004. október 5.)

Ötvenéves erdőprogram.

http://www.agroinform.hu/magazin/magazin.php?c_id=5408

(2004. november 2.)

Természet- és tájvédelem.

<http://illit.hgeol.uni-miskolc.hu/hidro/term.htm>

(2004. október 10.)

Természeti értékeink és az EU.

[http://www.sulinet.hu/cgi-](http://www.sulinet.hu/cgi-bin/db2www/ma/et_tart/lst?kat=Aeat&url=/eletestudomany/archiv/1999/9920/roviden/rviden.htm)

[bin/db2www/ma/et_tart/lst?kat=Aeat&url=/eletestudomany/archiv/1999/9920/roviden/rviden.htm](http://www.sulinet.hu/cgi-bin/db2www/ma/et_tart/lst?kat=Aeat&url=/eletestudomany/archiv/1999/9920/roviden/rviden.htm)

(2004. szeptember 8.)

http://www.eu2004.hu/index.php?op=mindennapok_kornyezetvedelem&id=17

(2004. november 8.)

Washingtoni Egyezmény.

http://www.kvvm.hu/dokumentum.php?content_id=508§ion_id=2

(2004. július 7.)

Wetland Általában

<http://www.kisbalaton.hu/wetland.html>

(2004. november 10.)

8. TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS.....	2
1. 1. Miért éppen a madarak?.....	2
1. 2. A természetvédelem fogalmának meghatározása.....	3
1. 3. A magyar természetvédelem története.....	6
1. 4. A madarakra vonatkozó tudományos és gyakorlati tevékenység, a madárvédelem és a madártan hazai fejlődése	10
2. A MAGYAR TERMÉSZETVÉDELMI, ÁLLATVÉDELMI SZABÁLYOZÁS ISMERTETÉSE	13
2. 1. Alkotmányi szintű szabályozás.....	13
2. 2. A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény (a továbbiakban Kvt.), mint a természetvédelmi törvény háttérszabálya.....	15
2. 3. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (a továbbiakban Tvt.) vonatkozó szabályainak ismertetése.....	17
2. 4. Az erdőről és az erdő védelméről szóló 1996. évi LIV. törvény (a továbbiakban Evt.) vonatkozó szabályai.....	25
2. 5. A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény (a továbbiakban Vtv.) vonatkozó rendelkezéseinek ismertetése.....	29
2. 6. Az ismertetett jogszabályok normáinak megsértése esetén fennálló egyéni felelősségről....	33
3. MAGYAR SZERVEK A TERMÉSZETVÉDELMEBEN ÉS AZ ÁLLATVÉDELMEBEN.....	35
3. 1. A Környezetvédelmi és Vízügyi Miniszter.....	35
3. 2. A természetvédelmi igazgatás más szervei.....	36
3. 3. Országos Környezet- és Vízügyi Főfelügyelőség (a továbbiakban Főfelügyelőség).....	37
3. 4. Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főigazgatóság (a továbbiakban Főigazgatóság).....	37
3. 5. A környezetvédelmi felügyelőségek és a Nemzeti Park igazgatóságok.....	38
3. 6. A természetvédelmi őrszolgálatok.....	39
3. 7. A jegyző szerepe a természetvédelemben és az állatvédelemben.....	40
3. 8. Az ügyész szerepe az állatvédelemben.....	42
4. A TÁRSADALMI RÉSZVÉTEL JELENTŐSÉGE ÉS FORMÁI A TERMÉSZETVÉDELMEBEN.....	43
4. 1. Természetvédelmi szocializáció, gyakorlati madárvédelem.....	44
4. 2. Civil szervezetek a természetvédelem szolgálatában, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület.....	46
5. NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS.....	48
5. 1. Az természetvédelem és az állatvédelem nemzetközi szabályozásának szükségessége.....	48
5. 2. A természetvédelem nemzetközi szabályozásának kezdetei.....	50
5. 3. Nemzetközi Egyezmények.....	52
5. 3. 1. Egyezmény a nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különösen, mint a vízimadarak élőhelyeiről (a továbbiakban Ramsari Egyezmény).....	52
5. 3. 2. Egyezmény a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről (a továbbiakban Washingtoni egyezmény).....	56
5. 3. 3. A vándorló vadon élő állatfajok védelméről szóló egyezmény (a továbbiakban Bonni Egyezmény).....	60

5. 3. 4. Egyezmény az európai, vadon élő élővilág és a természetes élőhelyek védelméről (a továbbiakban Berni Egyezmény).....	64
5. 3. 5. Biológiai Sokféleség Egyezmény (a továbbiakban Riói Egyezmény).....	67
5. 4. Nemzetközi szervezetek a természetvédelem, a madárvédelem szolgálatában.....	70
5. 5. Az Európai Unió természetvédelmi szabályozása különös tekintettel a vadon élő madarak védelméről szóló 79/409/EGK irányelv valamint a természetes élőhelyek, illetve a vadon élő növény- és állatvilág megőrzéséről szóló 92/43/EGK irányelv szabályaira.....	72
5. 5. 1. A vadon élő madarak védelméről szóló 79/409/EGK irányelv (a továbbiakban Irányelv).....	73
5. 5. 2. A természetes élőhelyek, illetve a vadon élő növény- és állatvilág megőrzéséről szóló 92/43/EGK irányelv (a továbbiakban élőhely direktíva).....	75
5. 5. 3. Az Európai Unió egyéb természetvédelmi szabályai.....	80
5. 5. 4. Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz.....	81
6. BEFEJEZÉS.....	84
7. IRODALOMJEGYZÉK.....	86
8. TARTALOMJEGYZÉK.....	94